

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra speciální pedagogiky

Diplomová práce

***CESTY VEDOUCÍK UPLATNĚNÍ OSOB S POSTIŽENÍM
SL UCHU NA TRHU PRÁCE***

Vedoucí práce: PhDr. Kateřina Hádková, Ph.D.

Vypracovala: Lenka Raisrová

2009

Diploma Thesis

***WAYS OF CAREER PREPARING AND GETTING JOB OF PERSONS
WITH DIFFERENT HEARING DISABILITIES***

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím literatury uvedené v seznamu a souhlasím s využitím poznatků obsažených v této práci za předpokladu řádné citace.

V Praze dne 31. 3.2009

Poděkování

V první řadě bych ráda poděkovala za cenné připomínky a vedení mé práce PhDr. Kateřině Hádkové, Ph.D., dále pak Mgr. Věře Strnadové za odborné konzultace, Mgr. Kláře Podivínové za podrobný popis činností APPN, o. s., a Ing. Ivovi Raisrovi za technickou pomoc při vytvoření práce a další mnohé nápady. Dále můj dík patří také ředitelům, ředitelkám a pedagogům oslovených škol pro sluchově postižené za jejich čas a ochotu, kterou mi věnovali. Děkuji také Martině Procházkové, Radkovi Vavříkovi. Evě a Martinovi Untermullerovým, Jitce a Davidovi Morávkovým a všem dalším lidem, kteří se ochotně zúčastnili dotazníkového šetření.

Univerzita Karlova v Praze - Pedagogická fakulta - Katedra speciální pedagogiky

Cesty vedoucí k uplatnění osob s postižením sluchu na trhu práce

vedoucí diplomové práce:

PhDr. Kateřina Hádková, Ph.D.

konzultanti:

PhDr. Kateřina Hádková, Ph.D.

Mgr. Věra Strnadová

autorka diplomové práce:

Lenka Raisrová

(za svobodna Nováková)

kontaktní adresa:

Dalešická 4170,

Jablonec nad Nisou, 468 01

lenka.raisrova(ci)gmail.com

ročník:

5.

obor studia:

Učitelství na speciálních školách

typ studia:

prezenční

měsíc a rok dokončení:

březen 2009

ANOTACE

Ve své diplomové práci se snažím načrtnout současnou situaci možností profesní přípravy a uplatnění lidí s postižením sluchu na trhu práce v České republice. Mnohé práce se zabývají pohledem zvenčí - světa slyšících. Mým záměrem je nabídnout také pohled, tedy zážitky, zkušenosti a názory samotných lidí s postižením sluchu. Chceme-li totiž cokoli změnit, musíme vědět, co je vhodné a co není. Pokud nevíme jak, případně lidem, kterým chceme pomoci nerozumíme, jsou naše snahy, ať sebelepší, pouhým plýtváním energií nejen naší, ale také ostatních. Chceme-li pomáhat, musíme nejdříve rozumět.

ANNOTATION

The aim of my diploma work is to draw actual situation of opportunities in career preparing and getting job given to people with different hearing disabilities in the Czech Republic. Many studies look at this situation from the outside - from the world of majority. I'd like to give you a look through experiences, views and opinions from people with different hearing disabilities. If our aim is to change something, we have to know what really helps and what doesn't help. What is convenient or inconvenient. If we don't know how to help, or we don't understand these people, to whom we'd like to help, our efforts even our best efforts become wasting not only of our energy but energy of the others, too. First we have to understand then we can help.

Obsah

Úvod.....	9
1. Dostupnost informací.....	11
2. Uvedení do terminologie.....	13
2.1 Lidé nedoslýchaví, ohluchlí a neslyšící.....	14
2.2 Postižení, handicap, zdraví a nemoc.....	16
2.3 Postižení sluchu.....	18
2.3.1 Rozdělení podle doby vzniku.....	18
2.3.2 Rozdělení podle postižené části sluchového orgánu.....	20
2.3.3 Projevy postižení sluchu.....	22
2.4 Číselné hodnocení velikosti ztráty sluchu.....	23
3. Kultura neslyšících.....	27
3.1 Identita lidí nejen neslyšících.....	28
4. Vzdělávání - příprava na povolání ve škole.....	30
4.1 Přístupy k výchově a vzdělávání žáků a studentů s postižením sluchu.....	31
4.1.1 Monolingvální/monokulturní přístup.....	32
4.1.2 Bilingvální/bikulturní přístup.....	32
4.1.3 Totální komunikace.....	33
4.1.4 Metodická pravidla pro výuku dětí s postižením sluchu.....	34
4.1.5 Výchova k profesní orientaci.....	35
4.2 Příprava na povolání v minulosti.....	39
4.3 Současné možnosti vzdělávání na základní a střední škole.....	42
4.3.1 Profese pro osoby s postižením sluchu.....	43
4.4 Studijní a učební obory.....	46
4.4.1 Studijní obory.....	46
4.4.2 Učební obory.....	47
4.5 Možnosti studia po střední škole.....	48
4.5.1 Nástavbové maturitní studium.....	48

4.5.2	Studium na vysoké škole.....	49
4.5.3	Formy poskytované podpory studentům s postižením sluchu během vysokoškolského studia.....	51
4.6	Právní úprava vzdělávání v ČR.....	53
5.	Organizace.....	58
6.	Vliv zaměstnání na život člověka s postižením sluchu.....	67
7.	Výzkumná část.....	71
7.1	Formulace záměru výzkumného šetření.....	71
7.2	Hlavní cíle a výzkumné otázky.....	72
7.3	Metodika výzkumného šetření.....	74
7.3.1	Výzkumná metoda.....	74
7.3.2	Charakteristika zkoumaného souboru.....	74
7.3.3	Členění a položky dotazníku.....	75
7.3.4	Dotazníkové šetření.....	76
7.3.5	Zpracování výsledků.....	76
7.4	Výsledky šetření a jejich interpretace.....	78
7.4.1	Analýza výsledků dotazníku č. 1.....	78
7.4.2	Analýza výsledků dotazníku č. 2.....	100
7.4.3	Statistické ověření výzkumných otázek.....	102
8.	Diskuze.....	104
	Závěr.....	109
	Seznam použité literatury a pramenů.....	111
	Seznam tabulek.....	117
	Seznam grafů.....	118
	Seznam příloh.....	119

Úvod

Proč právě cesty jsou prvním slovem v názvu práce? Každý z nás, ať jsme jakýkoliv a kdokoliv, máme svou cestu. Cestu životem. Cesty se setkávají, kříží a vytvářejí rozcestí, většina cest někam vede. Jsou však také cesty, které nikam nevedou - říkáme jim slepé uličky. Kam může vést cesta? Domů, do školy, do práce, do lesa, nahoru a taky dolů. Říká se, že slepá ulička nevede nikam. S tímto tvrzením si dovolím nesouhlasit. Slepá ulička nás dovede k zjištění, že tudy cesta dál nevede, nedostaneme se tam, kam jsme měli namířeno. Pro mne je tato práce také cestou a nemusí být cestou jen pro mne. Ráda bych se s vámi podělila o vše, co jsem touto cestou zjistila a k jakým závěrům jsem došla.

Na úvod bych vás ráda seznámila s důvodem, proč jsem si vybrala téma z oblasti nazývané surdopedie. V prvním ročníku na vysoké škole jsem se zapsala do kurzu znakového jazyka. Neměla jsem naprosté ponětí o tom, co si vlastně zapisuji. Až na první hodině jsem zjistila, že se jedná o komunikační systém lidí, kteří neslyší nebo mají různé postižení sluchu. Učila jsem se tedy jednotlivé znaky, jak se co v tomto jazyce řekne, „ukáže“, mohl by říci laik. Dokud jsem nepoznala děti v mateřské bilingvní škole Pipan v Praze, byl pro mne pouze jazykem. Teprve s dětmi jsem si začala v tomto jazyce povídat. A povím vám, že tyto malé tří, čtyř a pětileté děti toho uměly říci mnohem více, než já, dospělý člověk, který studuje vysokou školu. Ve zmíněné mateřské škole jsem se seznámila a spřátelila s jednou z učitelek. Nezapomenu na první setkání, kdy mne naprosto zmátla. Mluvila výborně, jen trochu zastřeně. Tudíž jsem na ni také mluvila, ona mi vše rozuměla. Teprve po čase jsem zjistila, že je ohluchlá a neslyší téměř nic. Pomalounku jsem skrze naše vznikající přátelství a povídání si s dětmi ve znakovém jazyce pronikala do světa neslyšících.

Ve své práci jsem se zaměřila na možnosti uplatnění lidí s postižením sluchu na trhu práce. Velmi široký pojem, který se začal zužovat a zaměřovat na předprofesní a profesní přípravu a s nimi spojenou oblast dalšího vzdělávání. Znovu jsem si ověřila, že se člověk opravdu učí celý život. Většina lidí s postižením sluchu má potíže v komunikaci se slyšícími lidmi. Zajímalo mne tedy, jak to bude v případě vzdělávání, prostřednictvím

kterého získáme vzdělání a teprve poté můžeme získat zaměstnání. Odkud pramení již zmíněné potíže v komunikaci? Ve slepých uličkách, ze kterých si člověk nevezme ponaučení pro příště!

Proč si jej nevezme? Protože se neuvěřitelným způsobem rozčiluje a někdy také nadává, je až sprostý a bezohledný, naprosto soustředěný sám na sebe. Nejde tomu jinak, v komunikaci se vyskytují vždy minimálně dva lidé. Pokud se dostane jeden z nich do slepé uličky, většinou se s ním v té uličce ocitne i ten druhý, třetí, čtvrtý člověk. Již zmíněný člověk, jež je zahleděn sám do sebe, si neuvědomí, že není sám. Nebere tedy na své okolí - lidi v něm ohledy. Ano, takoví mnohdy jsme my, lidé slyšící. Moc dobře víme, jací jsme, co chceme a co nechceme. Málokdy nás zajímá, jak je to u ostatních lidí. Jací jsou, co chtějí a co nechtějí.

Zamysleme se tedy sami nad sebou a také, pokud možno, nad předsudky, které vznikly o lidech s postižením sluchu. Ano, lidově bychom mohli říci: „Jedna paní povídala druhé paní, druhá paní povídala další, a tak dále, až se ta první paní po čase nestačila divit, co to vlastně povídala.“

Ve své práci bych ráda zjistila, jak tomu doopravdy je. Ověřit si prostřednictvím dotazníkového šetření, jaké jsou zkušenosti a zážitky lidí s postižením sluchu ze školních let a jak se jim daří uplatnit na trhu práce.

1. Dostupnost informací

Získat údaje o zaměstnanosti lidí s postižením sluchu je úkol vhodný detektiva typu Sherlocka Holmese. Úřady práce vedou evidenci uchazečů se zdravotním postižením jen vcelku, nikoli podle jednotlivých příčin postižení. Veškeré dostupné údaje jsou proto výsledkem anketárních šetření, nejčastěji v podobě diplomových a bakalářských prací studentů. Případně výzkumných studií institucí jako jsou Výzkumný ústav pedagogický v Praze, a Národní ústav odborného vzdělávání či organizací lidí s postižením sluchu. Jedná se tedy o údaje získané od samotných lidí s postižením sluchu prostřednictvím dotazníků a rozhovorů, od středních škol pro sluchově postižené, pokud vedou evidenci o pracovním uplatnění svých absolventů, data v dokumentacích agentur profesního poradenství a případně informace poskytnuté zaměstnavateli, kteří osoby s postižením sluchu zaměstnávají (Info-Zpravodaj Magazín. 2005, roč. 13, č. 1, s. 12-15).

Jinak je tomu v případě informací o nabízených pracovních pozicích pro osoby se zdravotním postižením, v našem případě pro osoby s postižením sluchu.

Internet je dnes aktuálním zdrojem informací nejen pro osoby s postižením sluchu, ale také jejich potencionální zaměstnavatele. V podobě portálů práce, zaměřených na potřeby osob se zdravotním postižením, nabízí široký výběr pracovních příležitostí, ale také další informace spojené s hledáním zaměstnání. Zejména informace z oblasti legislativy, sociálních služeb, pomůcek, vzdělávání a poradenství, například Práce.cz, Burza práce - projekt Konta BARIÉRY Nadace Charty 77. Cílem je přispívat k lepšímu uplatnění handicapovaných na trhu práce. Na portálu se nachází databáze pracovních podmínek, ty aktuální mohou zájemci dostávat i elektronickou poštou. Projekt rovněž nabízí možnost doškolení jednotlivých potenciálních zaměstnanců na konkrétní pracovní pozici v rámci projektu Universita 4G.

Mezi dalšími jsou Portál práce pro sluchově postižené - rubrika na serveru Neslyšící.cz, Helpnet.cz - Informační portál pro osoby se specifickými potřebami, Stejná šance - pracovní portál občanského sdružení RYTMUS a Práce pro ZP - Informační a vzdělávací portál. Portály vznikly v rámci projektů podpořených z různých programů a za

podpory mnoha organizací. K nim patří program Iniciativa Společenství EQUAL (CIP EQUAL), který je spolufinancován 73% z Evropské unie - Evropského sociálního fondu a 27% ze státního rozpočtu České republiky, Národní radou zdravotně postižených (NRZP), BMI sdružení, Asociace informačních systémů pro osoby se specifickými potřebami (AISO) a mnohých dalších (Dostupné z WWW: <<http://www.equalcr.cz>>; Dostupné z WWW: <<http://www.helpnet.cz>>).

Otázkou však je dostupnost internetu a jeho znalost na straně lidí s postižením sluchu.

2. Uvedení do terminologie

„V novinách často čteme o „postižených“ (dokonce i bez dodatku „lidé“). Jako kdyby to byla nějaká jednolitá, homogenní skupina lidí, kterým prostě jen „něco chybí“ (Strnadová, 1998, s. 10). Právě naše soustředěnost na chybění a odlišnosti nás odvádí od samé podstaty - všichni jsme lidé. Jsme ve své podstatě stejní.

Na prvním místě mějme lidi, nikoliv jejich postižení. Mluvme o dětech, které mají postižení, o ženě s autismem (ne o „postižené autismem“ či „autistce“), o muži skochleárním implantátem (ne o „implantovaném“). Tím klademe důraz na osobnost jednotlivce, a nikoli na jeho funkční omezení. Jsou to hlavně lidé. Matky a otcové, synové, dcery... zaměstnanci a zaměstnavatelé... vědci... přátelé a sousedi... herci... studenti a učitelé... jsou to lidé.

Lidé s postižením mají ve skutečnosti více společných rysů s lidmi bez postižení, než těch rozdílných.

Mluvíme-li o lidech bez postižení, mluvme o lidech bez postižení, spíše než o normálních nebo zdravých lidech.

Vyřaďme z našeho slovníku slovo „problém“, když mluvíme o potřebách lidí. Je třeba si uvědomit, že to, co nazýváme problémem, je vlastně potřeba (Fenclová a kol., 2005, s. 11).

V této práci bych se také velmi ráda vyvarovala použití termínů „vada“ a „defekt“. Jedná se o termíny, jež mohou zavádět až k pejorativním názvům, které se dnes již nepoužívají: „vadní“ a „defektní“. Přesto se dnes s oběma pojmy vada a defekt můžeme často setkat, nemusí mít však hanlivý náboj/podtón. Termín, který jsem se po konzultaci s paní Mgr. Věrou Strnadovou rozhodla ve své práci používat a také upřednostnit, je: „lidé (děti, žáci, studenti, osoby) s postižením sluchu“. V některých případech se však s mnou zahrnutými termíny v rámci této práce setkáte. Důvodem je zachování označení či názvu dané školy, konference, programu apod., ale také zachování autorova postoje, přístupu k hluchotě a lidem s postižením sluchu. V mnoha případech jsem se však rozhodla je obejít či nahradit již zmíněným slovním spojením „lidé s postižením sluchu“.

Mezi dnes nejpoužívanější označení skupiny lidí mající postižení sluchu patří tyto dva termíny: „sluchově postižení" a „osoby s vadami sluchu". „Jejich společným nedostatkem je, že oba implikují jakousi pohromu nebo méněcennost, čemuž se minimálně Neslyšící s velkým „N" stále usilovně brání, protože se necítí být postižení, natož vadní" (Hrubý, 1999, s. 40).

2.7 *Lidé nedoslýchaví, ohluchlí* *a neslyšící*

Lidé s postižením sluchu je velmi obecné označení, pod které lze zahrnout následující základní skupiny osob:

- lidé nedoslýchaví,
- osoby s vadou sluchu získanou až po rozvoji mluvené řeči (postlingválně ohluchlí),
- osoby s prelingvální úplnou hluchotou,
- lidé neslyšící nebo Neslyšící (dle kulturní definice),
- osoby s kombinovanou sluchovou a zrakovou vadou (hluchoslepí),
- lidé trpící ušními šelesty (tinnitus aurium),
- rodiče sluchově postižených dětí.

Zmíním se však pouze o třech následujících skupinách, jelikož by širší záběr přesahoval rámec mé práce. Případné zájemce o více podrobností mohu odkázat na knihu pana Jaroslava Hrubého - Průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu (1999).

Lidé nedoslýchaví

„Nedoslýchavý člověk je každý člověk, který má nějaké zhoršení sluchu oproti běžné populaci. Vždy se dá ale říci, že má nějaké, pro vnímání mluvené řeči, využitelné zbytky

sluchu." Může tedy s technickými pomůckami, sluchadly, zesilovacími systémy apod. vnímat mluvenou řeč (Fenclová a kol., 2005, s. 12).

Lidé nedoslýchaví jsou všichni ti, kteří se sluchadlem alespoň v tiché místnosti rozumějí mluvené řeči i bez odezírání. Podstatnou část nedoslýchavých tvoří staří lidé, protože zhoršení sluchu je přirozeným důsledkem stárnutí (Hrubý, 1999).

Lidé ohluchlí - postlingválně ohluchlí

Roli zde hraje především věk, v němž přišel člověk o sluch. Termín „postlingválně ohluchlý“ znamená, že člověk ohluchl až poté, kdy si osvojil mluvenou řeč a strukturu příslušného mluveného jazyka (po 6. roce života nebo v dospělosti). „Je pro něj přirozené používat tento jazyk v mluvené i psané formě a jeho znalost si udržet, mluva se však postupem času zhoršuje, ale zůstává srozumitelnou“ (Fenclová a kol., 2005, s. 12). Značné rozdíly mohou být v úrovni jazykového projevu (psaného i mluveného) mezi člověkem, který ohluchl v šesti letech, a člověkem, jež ohluchl po dokončení základní školy.

Postlingválně ohluchlí lidé budou mít v budoucnu převážně menší potíže s komunikací než lidé prelingválně neslyšící. Zejména u lidí ohluchlých v pozdějším věku však vzniknou psychologické problémy jak se vyrovnat se ztrátou sluchu, naučit se alternativní způsob komunikace a nalézt znovu sám sebe, svou identitu (Šedivá, 2006).

Lidé neslyšící - prelingválně neslyšící

Tito lidé se již jako neslyšící narodili či ztratili sluch před vytvořením řeči. Ztráta podle audiometrické klasifikace je v pásmu nad 90 dB. Lidé a děti prelingválně neslyšící berou svět ticha a vizuálních podnětů jako něco zcela přirozeného (Fenclová a kol., 2005). Mluvenou řeč vnímají tito lidé pouze odezíráním, které je pro ně často značně obtížné a vyčerpávající, sluchový a řečový trénink je pro ně nepřirozeným způsobem komunikace. Mají tedy většinou problémy rozumět mluvené i psané řeči. Pro zdravý sociální, kognitivní a citový vývoj potřebují komunikační prostředek, který mohou vnímat bez potíží (Strnadová, 1998).

2.2 *Postižení, handicap, zdraví* *a nemoc*

„Zdravotním postižením myslíme nejen újmu na zdraví jako následek vrozené nebo získané poruchy struktury a funkce organismu, nýbrž všechna postižení vedoucí k omezení pohybové zdatnosti, funkce smyslových orgánů, mentálních a jiných funkcí a vyúsťující v handicap dotýkající se postavení takového jedince ve společnosti" (Matějček, 2001, s. 7).

Nemoc ani handicap nejsou synonymem postižení (Strnadová, 1998).

Handicap

„Handicap označuje znevýhodnění vytvářené společností, prostředím či jednotlivci. Pro člověka na vozíku není v bariérové budově handicapem jeho fyzické postižení, ale schody. Stejně tak pro člověka neslyšícího není handicapem jeho hluchota, ale nepřítomnost tlumočníka nebo nedbalá artikulace komunikačního partnera" (Fenclová a kol., 2005, s. 11).

Znevýhodnění, které výrazně ztěžuje výkon nebo plnění nějakého významného úkolu pro jedince, ztěžuje soutěžení s vrstevníky, dosažení běžných životních cílů, získání určitého zaměstnání. Nesmíme ho v žádném případě spojovat s neschopností (Matějček, 2001).

„Handicap se u každého člověka projeví teprve v souvislosti s určitými okolnostmi. Problém osamocení mezi lidmi je „přisouzen" neslyšícímu člověku jen ve společnosti, která se dorozumívá mluvenou řečí. Ale mezi lidmi, kteří se dorozumívají viditelným způsobem, se bude cítit stejně přirozeně jako slyšící člověk ve společnosti, kde se používá slyšitelná řeč. A naopak: půjde-li slyšící člověk neovládající znakový jazyk do společnosti neslyšících, bude to on, kdo bude handicapován" (Strnadová, 1998, s. 23)

„Je-li prostředí přizpůsobeno potřebám člověka, pak se handicap nemusí projevit. Slovo „handicap" nejenže není synonymem pro slovo „postižení", ale nemusí na ně být ani vázáno" (Strnadová, 1998, s. 24).

Postižení

Postižení není nemoc. V České republice se k lidem s postižením přes veškeré snahy o informovanost společnosti občas přistupuje jako k lidem nemocným. Slovo zdravý stále někteří lékaři i odborníci považují za opak slova „postižený“. To je však nepřesné a z něj vyplývá i chybný přístup k lidem s postižením. Podceňování, přehnané projevy lítosti a rozhodování za druhého jsou nejčastější nesprávné přístupy, jež staví postiženého člověka do role nesamostatného jedince, který nemůže rozhodovat o vlastním způsobu života. Nejvíce škody způsobují nepostižení lidé svými pokusy přizpůsobit postiženého člověka sobě, svým vlastním normám. Vnucují mu svou představu o „správném“ způsobu života. Mgr. Věra Strnadová dále uvádí, že zatímco nemoc se má léčit, postižení je dáno a člověk se s ním musí naučit žít. Musí je vnitřně přijmout, akceptovat, protože se stane **trvalou součástí jeho života (1998).**

Zdraví a nemoc

Velmi rozšířené pojetí zdraví člověka vychází z definice, která je od roku 1947 obsažena v ústavě Světové zdravotnické organizace (WHO). Zdraví je stav úplné tělesné, duševní a sociální pohody, a ne pouze nepřítomnost nemoci nebo vady. Později WHO tuto definici upravila a její stěžejní myšlenkou je uvědomění si, že zdraví je zdrojem každodenního života a ne cíl života. Zdraví nelze chápat jako něco definitivního, něco, v čem lze nalézt „měřitelný konec, ale jako životní proces, který se mění“ (Zacharová, 2007).

„Neslyšící člověk se považuje za nemocného jen tehdy, když dostane rýmu, angínu či jinou nemoc“ (Strnadová, 1998, s. 12).

Při vymezování pojmu nemoc je vhodné vycházet z pojetí jednoty a celistvosti organismu a prostředí. Tento přístup umožňuje chápat nemoc stejně jako zdraví v rovině životních procesů člověka, které se odehrávají v systému člověk a prostředí. Nemoc pak není ničím jiným než poruchou tohoto systému (Zacharová, 2007).

2.3 *Postižení sluchu*

Postižení sluchu můžeme klasifikovat z několika různých hledisek. Zásadní význam **pro volbu nejvhodnějšího způsobu vzdělávání a z něj odvíjejících se možností pracovního uplatnění** má klasifikace postižení sluchu podle stupně postižení a podle doby vzniku vady. Z hlediska stupně se jedná o nedoslýchavost a hluchotu. Co se týče hlediska doby vzniku, používáme dva základní termíny: prelingvální a postlingvální (Komorná, 2008).

„Pod pojmem „sluchové postižení“ si většina laiků představí zpravidla jen snížení schopnosti slyšet. To je však omyl. Ve skutečnosti existuje mnoho druhů a typů sluchových postižení, přičemž jejich projevy jsou velmi pestré“ (Strnadová, 1998, s. 32).

2.3.1 **Rozdělení podle doby vzniku**

Prelingvální hluchota a nedoslýchavost

„Z hlediska dalších následků je nejzávažnější vznik sluchové poruchy v období před rozvojem řeči, tedy v období prelingválním“ (Šedivá, 2006, s. 6). Jednotliví odborníci se rozcházejí v přesném stanovení, do kolika let věku dítěte trvá kritické období rozvoje řeči. Uvádí se proto tedy rozmezí od 3 do 5 až 6 let věku dítěte.

Každé dítě má vlastní tempo vývoje, vlastní zcela individuální vnitřní předpoklady pro rozvoj řeči, liší se také podnětnost rodinného prostředí a dostupnost, různá míra a úroveň pomoci odborníků (Strnadová, 1998).

Podmínky rozvoje řeči

Biologická zralost je základní podmínkou pro rozvoj jakékoliv funkce. Dítě si nemůže osvojit to, na co není biologicky zralé. I když je biologická zralost vnitřní pobídkou k rozvinutí nějaké funkce, k jejímu skutečnému rozvoji je nutná též ***vnější pobídka ve formě dostatku podnětů z prostředí***, které vytvářejí příležitosti k učení. Míra rozvinutí dané funkce je závislá na ***kvalitě těchto příležitostí***.

Pokud si má dítě osvojit jazyk, potřebuje dostatečný kontakt s jinými lidmi, kteří by mu poskytli jazykový vzor.

Nezáleží na tom, jaký je to jazyk, hlavní je, aby ten jazyk byl v danou chvíli k dispozici již od narození a aby byl *plně dostupný smyslovému vnímání dítěte*.

Když se u dítěte zamešká kritické období pro osvojení si prvních jazykových vzorců, po uplynutí této vhodné doby není možno zameškané vývojové období plnohodnotně „dohnat“. Dochází k vývojovým deformacím a různým funkčním poruchám. Ty mají negativní vliv na celou osobnost jedince a kvalitu jeho dalšího života, včetně možnosti získat dané zaměstnání (Strnadová, 1998).

Pro rozvoj mluvené řeči musí mít dítě dostatečnou možnost vnímat mluvenou řeč, potřebuje ji poslouchat již od narození (Vágnerová, 2000).

Jestliže dítě nemůže vnímat smyslové podněty, nemůže je ani zpracovávat a napodobit. Neslyšící dítě si nemůže mluvenou řeč spontánně osvojit (Strnadová, 1998).

Příčiny prelingvální hluchoty:

- genetické (dědičné),
- prenatalní (poruchy vzniklé během těhotenství ženy),
- perinatální (poruchy vzniklé během porodu),
- postnatální (poruchy vzniklé po porodu do tří až čtyř let věku dítěte).

Postlingvální hluchota a nedoslýchavost

Postlingválně vzniklé sluchové poruchy vznikají nejčastěji po prodělaných infekčních onemocněních mozku, po úrazech, na základě degenerativních onemocnění; ve starším věku pak mohou být součástí involučního procesu nebo důsledkem jiných onemocnění. „Nemají již tak zásadní vliv na řečový rozvoj, i když u dítěte v předškolním a raném školním věku může dojít k rozpadu řeči, zejména je-li současně zasaženo vedle sluchového i řečové centrum v mozku. Obvykle se rovněž odrazí na formální stránce řeči; největším problémem je však intenzivní pocit ztráty kvality života a adaptace na psychické úrovni“ (Šedivá, 2006, s. 6).

2.3.2 Rozdělení podle postižené části sluchového orgánu

„Každá část sluchového ústrojí má svoji funkci. Proto při postižení sluchu záleží na tom, která část sluchového orgánu je postižena. Místo, kde se nachází organické postižení, se odborně nazývá léze. Na lézi závisí, jakým způsobem je porušeno vnímání zvuku. Pro praktické využití sluchových vjemů nezáleží jen na intenzitě zvuků, které slyšíme, ale také na tónovém rozsahu." Se stoupajícím rozsahem poškození percepce sluchu se snižuje nejen schopnost vnímání intenzity zvuku, ale i rozsah vnímaných tónů. To zhoršuje rozpoznávání hlásek lidské řeči sluchem (Strnadová, 1998, s. 57, 58).

Sluchová vada je stavem trvalým, který se léčbou nedá zlepšit na rozdíl od sluchové poruchy. Porucha sluchu je takový stav, kdy postižení sluchové funkce je přechodné a může se vrátit k normálním hodnotám (Houdková, 2005).

Z hlediska fyziologického dělíme vady a poruchy sluchu podle místa vzniku na dvě základní skupiny, centrální a periferní.

Centrální zahrnuje defekty způsobené různými procesy, které postihují podkorový a korový systém sluchových drah. Mezi tyto defekty mohou být zahrnuty nádory, krvácení, degenerativní a demyelinizační onemocnění, stavy po traumatech, infekcích atd. (Houdková, 2005). **Periferní** postižení se dále dělí na poruchy převodního typu, percepční poruchu a smíšený typ.

Převodní typ ztráty sluchu

Dojde-li k nějaké poruše v mechanické části sluchové dráhy (vnější nebo střední ucho), je narušen převod zvukových vibrací hlemýžďe. Proto takové vady nazýváme vady převodní (Hrubý, 1998). Jejich příčinou jsou různé překážky, které brání nebo ztěžují proniknutí zvukových vln z vnějšího prostoru do tekutin vnitřního ucha. Touto překážkou může být:

- uzavření vnějšího zvukovodu (ušní maz, cizí těleso),
- vrozená vývojová vada zvukovodu,
- perforace bubínku (zánětem, traumatem).

- postížení elasticity nebo celistvosti blanky bubínku,
- přerušení nebo srůsty středoušních kůstek,
- kostěné srůsty v oblasti pouzdra labyrintu,
- snížená průchodnost nebo neprůchodnost Eustachovy trubice,
- změny objemu a obsahu středoušní dutiny (např. stavy po velkých ušních operacích).

Důležité je, že čistý převodní typ nedoslýchavosti nikdy nevede k hluchotě. Zvuk je totiž do vnitřního ucha veden nejen vzduchem, ale i kostním vedením.

Percepční typ ztráty sluchu

Příčiny percepční nedoslýchavosti jsou vázány na funkci smyslového epitelu vnitřního ucha, sluchového nervu a sluchové dráhy, která spojuje periferní a centrální část sluchového analyzátoru. Patří sem:

- vrozené organické změny vnitřního ucha,
- mechanická traumata struktur kochleárních a retrokochleárních, postížení struktur vnitřního ucha intenzivním hlukem,
- působení jedů tělu vlastních (alergie, diabetes mellitus) a tělu cizích (některé léky, těžké kovy, nikotin),
- nádory,
- postížení tekutin vnitřního ucha,
- presbyakuzie (Lejska, 1994, s. 52).

„Percepční typ sluchového postížení může způsobit všechny stupně ztráty sluchu od lehké nedoslýchavosti až po praktickou či úplnou hluchotu" (Strnadová, 1998, s. 64).

Smíšený typ ztráty sluchu

„U jedné osoby se často vyskytuje na každém uchu různý stupeň a někdy i různý typ postížení. Znamená to, že jedinec může mít na každém uchu jiné zbytkové hodnoty sluchu, ale i rozdílné vnímání tónů. I na stejném uchu může jít o kombinaci různých typů sluchového postížení. Proto při hodnocení využitelnosti sluchu v zásadě přihlížíme ke stavu sluchu na „lepší" uchu" (Strnadová, 1998, s. 58).

2.3.3 Projevy postižení sluchu

Hypoacusis - český název je nedoslýchavost. Jedná se o nejčastější důsledek sluchových postižení, tedy snížení intenzity sluchových vjemů. Nedoslýchavost může být způsobena mnoha různými příčinami, proto jsou i její projevy různé. U někoho může být sníženo vnímání na vysokých tónových frekvencích, u jiného naopak jen na nízkých kmitočtech, jindy může být porušeno vnímání celého tónového spektra.

Anacusis - velmi vzácně se vyskytující případ, kdy jedinec nemá naprosto žádné zvukové vjemy.

Hyperacusis - přecitlivělost na všechny zvukové podněty. Poměrně vzácný, ale zato může velmi znepríjemnit všechny životní situace. Nelze se trvale vyhnout prostředí, kde je hudba, pouliční ruch nebo hovor více lidí. A téměř každá činnost je spojena s nějakým zvukem.

Diplacusis - je rozdílné vnímání tónu. Například tón o frekvenci na hranici vibrace (500 Hz) bývá rozpoznáván jako vyšší a nezřetelný. Diplacusis je jedním z mnoha příznaků poškození vnitřního ucha.

Autoacusis - nepřiměřeně hlasité vnímání vlastního hlasu. Takto postižení lidé mluví nápadně potichu. Musí dávat pozor na reakce jiných lidí, aby věděli, zda mají mluvit hlasitěji.

Tinnitus aurium - poměrně časté postižení, při kterém **člověk vnímá zvuky, jež se ve skutečnosti v jeho okolí nevyskytují**. Český, málo výstižný název je „ušní šelesty“. Ušními šelesty trpí lidé bez ohledu na stav sluchu (mohou to tedy být lidé slyšící, nedoslýchaví i neslyšící). Šelesty velmi znepríjemňují život. Přehlušují zvuky z okolí, nedovolují člověku usnout, odpočívat, soustředit se na práci. V krajním případě mohou člověka dohnat k sebevraždě.

Schizacacusis - zvláštní jev, kdy člověk slyší pouze neperiodické šумы, nikoliv však tóny a řeč. V tomto případě se jedná o poruchu na úrovni periferní části sluchového orgánu, tedy vnímací, nikoli rozpoznávací, tj. gnostickou (i když může mít podobné příznaky).

Termín „sluchové postižení“ je velmi zobecňující a zahrnuje v sobě širokou a složitou škálu druhů a typů postižení sluchu.

Poškození téhož orgánu má na jeho další funkci rozdílný vliv v závislosti na místě, druhu, a typu a rozsahu postižení (Strnadová, 1998, s. 32-34).

2.4 *Číselné hodnocení velikosti ztráty sluchu*

Vyjádření v procentech (%)

„Vyjadřování ztráty sluchu v procentech vymyslel pan Dr. Fowler asi před 70 lety, tedy dávno před tím, než byla objevena první opravdu kvalitní sluchadla“ (Strnadová, 1998, s. 37).

Základem pro výpočet procentuální ztráty dle Fowlera jsou prahové intenzity vzdušného vedení pro čtyři základní frekvence: 500, 1000, 2000 a 4000 Hz. Pro výpočet používá vlastní tabulku hodnot. Procentuální ztráta pro jedno a pak pro druhé ucho je vypočtena tak, že jsou v tabulce vyhledány procenta pro dané hodnoty prahu hladin intenzit všech čtyř frekvencí a ty jsou sečteny. Výsledkem je procentuální ztráta pro každé z uší. Binaurální ztráta (pro obě uši) je pak vypočtena tak, že je ke ztrátě lépe slyšícího ucha přičtena jedna čtvrtina rozdílu mezi ztrátami obou uší (Dostupné z WWW: <<http://ulb.upol.cz/praktikum/audnav.pdf>>).

Tabulka č. 1 Hodnocení velikosti ztráty sluchu podle Fowlera

Hladina intenzity nad prahem (v dB)	500 Hz	1000 Hz	2000 Hz	4000 Hz
10	0,2	0,3	0,4	0,1
15	0,5	0,9	1,3	0,3
20	1,1	2,1	2,9	0,9
25	1,8	3,6	4,9	1,7
30	2,6	5,4	7,2	2,7
35	3,7	7,7	9,8	3,8
40	4,9	10,2	12,9	5,0
45	6,3	13,0	17,3	6,4
50	7,9	15,7	22,4	8,0
55	9,6	19,0	25,7	9,7
60	11,3	21,5	28,0	11,2
65	12,8	23,5	30,2	12,5
70	13,8	25,5	32,2	13,5
75	14,6	27,2	34,0	14,2
80	14,8	28,8	35,8	14,6
85	14,9	29,8	37,5	14,8
90	15,0	29,9	39,2	14,9
95	15,0	30,0	40,0	15,0

(Dostupné z WWW: <<http://ulb.upol.cz/praktikum/audnav.pdf>>)

„Člověk se ztrátou sluchu 85% může s kvalitním sluchadlem rozumět řeči i bez odezírání. Dokonce ani člověk, který má ztrátu sluchu podle Fowlera plných 100%, nemusí být dnes neslyšící a se sluchadlem může rozumět téměř všemu" (Strnadová, 1998, s. 37). Na těchto příkladech je velmi patrné, jak může být procentuální vyjádření ztráty sluchu zavádějící. Nemluvě o následcích, které může mít především na děti prelingválně neslyšící, pokud jsou na ně kladeny stejné požadavky jako na děti nedoslýchavé.

Vzhledem k technickému pokroku se tedy ustoupilo od používání procentuálního vyjádření ztráty sluchu dle Fowlera.

Vyjádření v decibelech (dB)

Mezinárodní úřad pro audiologii (dále jen BIAP) doporučuje následující způsob vyjadřování velikosti ztráty sluchu. Základem hodnocení je průměrná ztráta sluchu v lepším uchu na kmitočtech 500 Hz, 1000 Hz.

Tabulka č. 2 Hodnocení velikosti ztráty sluchu podle BIAP

Velikost ztráty sluchu podle BIAP	Název kategorie ztráty sluchu
0 až 25 dB	normální sluch
26 až 40 dB	lehká nedoslýchavost
41 až 55 dB	střední nedoslýchavost
56 až 70 dB	středně těžké poškození sluchu
71 až dB	těžké poškození sluchu
více než 90 dB	velmi závažné postižení sluchu

(Hrubý, 1998, s. 55)

Z foniatrického hlediska se sluchové vady rozdělují do kategorií podle hloubky sluchové ztráty, která je měřena tónovým audiometrem a vyjádřena audiogramem. Názvy jednotlivých kategorií se v čase mění (Šedivá, 2006). Aktuální označení podle WHO je uvedeno v Tabulce č. 3 Sluchové ztráty - projevy a diagnostické stupně (WHO).

Tabulka č. 3 Sluchové ztráty - projevy a diagnostické stupně - WHO

Sluchová ztráta	Projevy	Diagnostické šetření
< 15 dB	Žádné.	Regulérní sluchové testy.
15 - 35 dB	Problémy mohou nastat v akusticky náročných situacích, takových jako ve skupině a v hluku: nazývaném „skupinový efekt“.	Regulérní sluchové testy. Požadují se speciální lékařské postupy za účelem rozvoje sluchu a řeči.
35 - 65 dB	Regulérní sluchové problémy; postižený potřebuje hlasitou řeč, nerozumí slovům, je narušena nebo nekompletní artikulace, problémy s konverzací ve skupině, postižený potřebuje vizuální pomůcky.	Sluchové pomůcky jsou nezbytné. Požadují se speciální lékařské postupy za účelem rozvoje sluchu a řeči.
65 - 95 dB	Rozumění mluvené řeči bez audiotechnických pomůcek chybí nebo je velmi omezené, je významně narušen rozvoj řeči.	Sluchadla jsou nezbytná. Pokud je to možné, tak kochleární implantáty. Speciální lékařské postupy za účelem rozvoje sluchu a řeči.
> 95 dB	Jsou slyšeny pouze některé a velmi silné zvuky a vnímané vibrace; převaha vizuální orientace, není mluvená řeč, vývoj řeči spontánně nenastává.	Sluchadla nebo kochleární implantáty. Speciální lékařské postupy za účelem rozvoje sluchu a řeči.

(Dostupné z WWW: <<http://www.lehn-acad.net/downloads/letter01cz.pdf>>)

3. Kultura neslyšících

Mluvíme-li o kultuře, nejčastěji si představíme zvyklosti daného národa, jeho tradice a jazyk, z nichž se dále odvíjí normy chování a jednání, hodnoty a také povahu lidí. Spojíme si s ní historii, umělecká a jiná díla, která společenství vytvořilo za dlouhou dobu své existence (Info-Zpravodaj Magazín. 2005, roč. 13, č. 4, s. 3).

Specifika kultury neslyšících

„Hluchota, a zvláště prelingvální hluchota, je patrně jediným zdravotním omezením, které vytváří jazykovou a kulturní menšinu, menšinu Neslyšících. Hlavním rysem této jazykové minority je vnímání znakového jazyka jako svého přirozeného jazyka, případně jazyka mateřského" (Hrubý, 1999, s. 53). Vliv jazyka se samozřejmě potom odráží i v normách chování a jednání. Neslyšící mají svoje vlastní zvyky, svoje vlastní tradice. Mají svůj vlastní druh humoru, který je jiný od toho českého, mají jiné vnímání světa (Dostupné z WWW: <<http://ruce.cz/clanky/279>>).

Neslyšící versus neslyšící

„Velké písmeno symbolizuje, že člověk s postižením sluchu není posuzován podle stavu jeho sluchu, ale jako příslušník menšinové společnosti. Nejde o etnickou, ale o jazykovou a kulturní menšinu" (Strnadová, 1998, s. 52). Ne všichni neslyšící však mají potřebu označovat se za Neslyšící. V České republice, zejména v Praze, vznikl určitý druh „boje" zejména mezi mladými lidmi o „právo" označovat se Neslyšícím. Mladí lidé potřebují pocit náležení k určité skupině, se kterou se identifikují, vyjadřovat se svým specifickým způsobem, uspokojit svou potřebu realizování své jedinečnosti.

3.1 *Identita lidí nejen neslyšících*

Důležité pro každého člověka je, jak vnímá sám sebe. Stejně tak tomu je i u lidí s postižením sluchu. Na vývoj osobnosti člověka má podstatný vliv jazyk.

Jazyk je základní podmínkou pro zdravý vývoj každého jedince. Je to základní nástroj myšlení a porozumění okolnímu světu i sobě sama. Přes jazyk poznáváme, pojmenováváme a uchopujeme okolní svět, rozvíjíme náš vnitřní svět, naše prožívání. Jazyk nám dovoluje navazovat a rozvíjet vztahy s druhými lidmi a tvořit si sebeobraz a vztah k sobě samému. Jazyk a řeč má nesmírný vliv na vývoj našeho myšlení, zejména v období, kdy probíhá jejich osvojování - dítě se učí rozumět okolnímu světu a také svému vnitřnímu světu; s rostoucí schopností dítěte používat jazyk roste i jeho schopnost usuzovat a rozvíjí se abstraktní myšlení.

Důsledky nevhodného přístupu ve výchově dětí s postižením sluchu

Pokud dítě nemá možnost osvojit si jazyk ve svém ranném dětství, má to ničivé důsledky pro jeho vývoj po celý jeho život, což se nejvíce projeví v dospělosti, kdy takový jedinec není schopen fungovat plně a samostatně v lidské společnosti a velmi tím trpí. Člověk, který nemá přístup k plnohodnotné komunikaci, jež by mu umožňovala srozumitelně chápat okolní svět a rozvíjet svůj potenciál, dosáhnout dobrého vzdělání a žít samostatný život, *má sklon být v dospělosti závislý na svých rodičích, nemá důvěru ani v sebe ani v okolní svět, stahuje se do ústraní a dochází k nezdravé izolovanosti*. U těchto lidí často vzniká mnoho psychických potíží, žijí v neustálém neporozumění a strachu.

Jedinec, který nemá možnost plného jazykového rozvoje, prodělává komplikovaný a nerovnoměrný růst a vývoj. Jeho osobnost je tím poznamenána a to se promítá do způsobu jeho vnímání okolí i sebe sama a následně chování.

Člověk s neucelenou sebeidentitou nedokáže sám sebe vnímat jako plnohodnotnou osobnost, neumí vnímat své pocity, své prožívání a mnohdy ani své potřeby. Takový člověk se nedovede docenit, nezná svou pravou hodnotu.

V případě, kdy má člověk *limitované sociální schopnosti*, reaguje a chová se neobvykle a nevhodně vzhledem k situacím, do nichž se dostává. Nezná nebo neumí přijmout všeobecně uznávaná, tzv. nepsaná společenská pravidla.

Při narušeném sebeobrazu vzniká *pocit méněcennosti*, který může neslyšícího dostávat do pro něj téměř nebezpečných situací. S pocitem méněcennosti mnohdy vzniká přehnaně důvěřivý vztah k neslyšícímu a zejména pak slyšícímu okolí. Příliš důvěřiví lidé nemají realistický a dostatečně kritický pohled na druhé (Dostupné z WWW: <<http://www.viod.cz/editor/assets/download/neslysici.pdf>>).

Identita se v dětství tvoří převážně tím, že se dítě identifikuje s dospělým. Vzorce chování, které vnímá u dospělého, si postupně osvojuje a začlení do svého vlastního chování. Neslyšící děti se od dospělých neslyšících lidí mohou naučit různé zvyky a vzorce chování, které jsou velmi užitečné pro jejich budoucí život, a zároveň mohou dospělí neslyšící lidé napomoci dětem na cestě k sebepoznání a sebepřijetí. Mnohé z neslyšících dětí jsou jedinými neslyšícími v rodině. Jejich slyšící rodiče se často brání kontaktu s komunitou neslyšících v domněnku, že se jejich dítě nenaučí mluvený jazyk, ale znakový jazyk a stýkat se nimi již nebude potřebovat. Pokud však svým dětem kontakt s neslyšícími neumožní, nastává nebezpečí, že při jejich vývoji může dojít k narušení identity - neschopnosti přijmout sám sebe. Příčinou je tedy často neschopnost rodičů přijmout své děti takové, jaké se narodily, a ony po celý svůj život, ať vědomě či nevědomě, vnímají tichou výčitku svých rodičů.

Dítě si vytváří identitu podle toho, jak k němu přistupuje jeho okolí. Je-li dítě milováno a přijímáno takové, jaké je, zcela bez výčitek, pak také jeho obraz o sobě, jeho identita, bude pozitivní. Vyrostě z něj sebevědomý člověk mající dostatek důvěry ve vnější svět (Ptáčková, 2008).

4. Vzdělávání - příprava na povolání ve škole

Při výběru povolání hraje důležitou roli míra dosaženého vzdělání. V minulosti neměli lidé s postižením sluchu možnost adekvátního vzdělávání; to se projevilo také v možnostech pracovního uplatnění, tedy povolání, které vykonávali. Nabídka škol pro žáky s postižením sluchu byla velmi omezená. Výběr byl zaměřen pouze na učňovské obory např. švadlena, krejčí, zámečnický, čalouník a obuvník. Jedinou možností, jak mohli získat maturitní vysvědčení, bylo studium na Gymnáziu pro mládež s vadami sluchu (od roku 1969) v Ječné ulici v Praze a na střední průmyslové škole oděvní ve slovenské Kremnici. Tuto možnost studia však neměli všichni žáci s postižením sluchu (Komorná, 2008).

Dnes je již situace samozřejmě jiná, a to nejen v širší nabízených učebních a studijních oborů, ale také v přístupu ke vzdělávání již v mateřských a základních školách. V této souvislosti nemohu opominout novelizaci zákona č. 155/1998 Sb., o znakové řeči, kterou provádí zákon č. 384/2008 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob. Cituji z odstavce 2, §1: „Neslyšící a hluchoslepé osoby **mají právo svobodně si zvolit** z komunikačních systémů uvedených v tomto zákoně ten, který odpovídá jejich potřebám. Jejich volba musí být v maximální možné míře respektována tak, aby **měly možnost rovnoprávného a účinného zapojení do všech oblastí života společnosti i při uplatňování jejich zákonných práv.**“ Mezi základní lidská práva patří právo na bezplatné vzdělání v základních a středních školách a právo na svobodnou volbu povolání. Obě zmíněná práva upravuje Listina základních práv a svobod. „**Lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech**“. Základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné.“ [Čl. 1] „Každý má právo na **svobodnou volbu povolání a přípravu k němu ...**“ [odst. 1, Čl. 26] „Každý má právo na bezplatné vzdělávání v základních a **středních školách...**“ [odst. 2, Čl. 33] Dle zákona č. 384/2008 Sb., §7 mají lidé neslyšící a hluchoslepi právo na používání komunikačních systémů neslyšících

a hluchoslepých osob, **právo na vzdělávání s využitím těchto komunikačních systémů a jejich výuku.** Listina základních práv a svobod se stala součástí ústavního zákona České republiky 16. ledna 1992. Zákon o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob vstoupil v účinnost dnem 20. října 2008. Měla bych zpochybnit rovnost práva na vzdělání v mezidobí let 1992 a 2008? Má odpověď zní ano, jelikož lidé s postižením sluchu neměli takové možnosti studia jako lidé slyšící. Nedá se tedy hovořit o rovnosti v právu na vzdělání. Kdyby v České republice panovala tato rovnost, nemuseli by se jí lidé s postižením sluchu tak dlouho a pracně domáhat.

4.1 Přístupy k výchově a vzdělávání žáků a studentů s postižením sluchu

„Přístupy ke vzdělávání dětí a studentů s postižením sluchu a volba jazyka vycházejí z přístupu k hluchotě jako takové. Existují dva základní přístupy k hluchotě.

Přístup medicínský nahlíží hluchotu jako něco, co vybočuje z normálu, tedy jako defekt či handicap, který je potřeba napravit.

Druhý přístup vychází z toho, že rozdíly mezi slyšícími a neslyšícími mají především **kulturní charakter** a že hluchota není odchylkou od normálu. Neslyšící jsou chápáni jako jazyková a kulturní menšina. V zásadě můžeme hovořit o dvou základních přístupech, které se liší v samotném ohledu na osoby s postižením sluchu:

- přístup monolingvální/monokulturní, jež vychází z medicínského pohledu na hluchotu,
- přístup bilingvální/bikulturní, který chápe hluchotu jako kulturní odlišnost." (Komorná, 2008, s. 17).

4.1.1 Monolingvální/monokulturní přístup

Termín monolingvální se vztahuje k mateřskému jazyku dětí. Mateřským jazykem dětí s postižením sluchu je podle tohoto přístupu mluvený jazyk slyšící společnosti, ve které žijí. Dítě je vedeno k socializaci, k přizpůsobení se většinové společnosti a začlenění se do ní. Dítě by se mělo co nejméně odlišovat od slyšících, aby bylo schopno komunikovat stejným jazykem jako tato společnost. Zastánci tohoto přístupu razí svou cestu prostřednictvím argumentu, že většina dětí s postižením sluchu má slyšící rodiče, jejichž mateřským jazykem je jazyk mluvený. Považují tedy za přirozené, aby jejich děti měly stejný mateřský jazyk jako jejich rodiče, jazyk mluvený. Schopnost mluvit a odezírat se stává prostředkem integrace. To, že se naučí mluvit, jim umožní nejen komunikaci s rodiči a nejbližšími, ale i s ostatními příslušníky slyšící společnosti, do níž se narodily. Zvládnutí mluveného jazyka je tak chápáno jako základní prostředek pro to, jak se stát nezávislým.

Jelikož hlavním cílem tohoto přístupu je naučit děti mluvit, bývá vyučovací metoda uplatňovaná v rámci tohoto přístupu označována jako metoda **orální, orální vzdělávací program, orální přístup ke vzdělávání**. V rámci tohoto přístupu se rozvinuly různé varianty, které zde již nerozepisuji, jsou mimo rámec této práce.

Přístupy uplatňující orální metodu a její varianty vyhovují především dětem s lehčím postižením sluchu, především dětem nedoslýchavým (Komorná, 2008, s. 17, 18).

4.1.2 Bilingvální/bikulturní přístup

Bilingvální výchova a vzdělávání jako institucionalizovaný přístup ke vzdělávání neslyšících má v moderní historii poměrně krátké trvání a rozšíření. V roce 1996 vznikla z iniciativy rodičů v České republice první, pod tehdejšími názvem, Experimentální mateřská škola. Dnes nese název Bilingvální Mateřská Škola pro sluchově postižené - BMS Pipan. Je to soukromá mateřská škola občanského sdružení Federace rodičů a přátel sluchově postižených (dále jen FRPSP) (Jabůrek, 1998; Dostupné z WWW: <<http://www.pipan.cz>>).

Dodnes je jediným předškolním bilingválním centrem u nás.

Přístup bilingválně-bikulturní vychází z respektování kulturních a jazykových specifík komunity neslyšících. Hlavním cílem je umožnit dětem s postižením sluchu dosáhnout maximálního osobnostního, sociálního a kognitivního rozvoje. Z pohledu bilingválního a bikulturního přistupuje mateřským respektive prvním, primárním jazykem neslyšících znakový jazyk. Znakový jazyk je dítěti smyslově přístupný a může si jej osvojit přirozenou cestou. Jako druhý jazyk si dítě osvojuje jazyk většinové společnosti, důraz se však klade na produkci a recepci jeho psané formy.

Důležité je společné osvojování si jazyka a kultury komunity neslyšících, která žije na území, odkud dítě pochází. Kultura slyšící společnosti je pro ně kulturou druhou, i tu se však musí naučit poznávat, jejich život je totiž spjat i s životem slyšící společnosti (většina dětí s vadou sluchu, 90-95%, se rodí slyšícím rodičům). Dítě se podílí jak na životě komunity neslyšících, tak na kultuře slyšící společnosti - je tedy nejen bilingvní, ale také bikulturní (Komorná, 2008, s. 19, 20).

4.1.3 Totální komunikace

Systém totální komunikace by měl být správně označován pojmem simultánní komunikace.

Jedná se spíše o filozofii či náhled na způsob vzdělávání žáků a studentů s postižením sluchu. V souladu s touto filozofií by učitelé měli při komunikaci se svými žáky a při jejich vzdělávání využívat všechny dostupné komunikační prostředky, a to podle individuálních potřeb konkrétního dítěte či studenta, zjištěných na základě důkladné diagnostiky.

Prostředky využívané v totální komunikaci:

- znakový jazyk,
- mluvený a psaný jazyk,
- jednoruční a obouruční prstová abeceda,
přirozená mimika a postoj těla.
pantomima,
- gestikulace,

odezírání,

pomocné artikulační znaky,

- daktylotika,
- znakový jazyk (Komorná, 2008, s. 21; Štefková, 2006; Dostupné z WWW: <<http://mce.cz/clanky/163>>).

„Bohužel se často v praxi můžeme setkat s tím, že způsob výuky a jazyk, ve kterém je výuka vedena, nerespektuje potřeby neslyšících žáků, ale odráží vyjadřovací schopnosti a možnosti učitele. Školy, které uvádějí, že využívají metodu totální komunikace, často nemají vzdělávací metodu zcela ujasněnou" (Komorná, 2008, s. 21).

4.1.4 Metodická pravidla pro výuku dětí s postižením sluchu

V rámci jedné z přednášek České komory tlumočnicků znakového jazyka prezentoval Bc. Petr Vysuček svou představu o metodických pravidlech důležitých pro pedagoga neslyšících žáků. Vycházel ze svých zkušeností během praxe při vyučování neslyšících dětí. Nepředkládám zde tedy jen teoretické nebo ideální body, ale praktické připomínky. Učitel dětí s postižením sluchu by měl tyto body znát a také je dodržovat, má-li zájem na tom, aby tyto děti dobře prospívaly psychicky i kognitivně.

Požadavky na učitele - učitel musí znát

- 1) Kulturu a historii neslyšících.
- 2) V přítomnosti neslyšícího užívá český znakový jazyk!
- 3) Vzájemný respekt.
- 4) Nejen vzdělávání, ale i výchovná činnost.
- 5) Individuální přístup.
- 6) Komunikace - neredukované osnovy.
- 7) Motivace - propojení učiva o znalosti světa neslyšících.
- 8) Po výkladu nové látky zkontrolovat zpětnou vazbou pochopení výkladu u žáka.

- 9) Umět zpětnou vazbu.
 - 10) Umět udržet pozornost dětí.
 - 11) Soustředěnost nejen na učitele, ale také mezi žáky navzájem (dění ve třídě).
 - 12) Ověřování znalostí žáků (vždy písemný důkaz - tabule - např. doplňování koncovek).
 - 13) Nový pojem vždy „vizualizovat“ (napsat na tabuli).
 - 14) Při nepochopení výkladu učiva učitel nesmí pokračovat ve výkladu nové látky - jinak dojde u žáka ke ztrátě souvislostí a nemá vhodné předpoklady pro pochopení navazujícího učiva!
 - 15) Teoretický výklad + příklady (zejména vlastní příklady dětí).
 - 16) Práce ve skupině - aktivní činnost všech žáků (vlastní názor, obhajoba argumentů - důkaz).
 - 17) Spolupráce nejen mezi pedagogem a žákem, ale i vzájemná mezi žáky a mezi pedagogy.
 - 18) Písemná práce - kontrolu provede sám učitel, opravu sám žák.
- (Dostupné z WWW: <<http://ruce.cz/clanky/163>>)

4.1.5 Výchova k profesní orientaci

„Informovanost o různých druzích profesí a možnostech uplatnění v nich patří zejména u dětí s postižením sluchu k oblastem, které je jim potřeba většinou zprostředkovat. Vzhledem k omezenému mimovolnému učení a menší sociální orientaci není možno očekávat, že u nich vznikne obecné podvědomí o struktuře pracovních činností, které obsahují různá povolání. Výjimku tvoří ty profese, se kterými mají osobní zkušenost, protože je vykonávají členové rodiny doma, nebo se jich mohou jiným způsobem účastnit. Také se však setkáváme s dětmi, jež nevědí přesně, které povolání rodiče vykonávají, nebo nemají představu o tom, co profese zahrnuje“ (Šedivá, 2006, s. 57).

Volba vzdělávací dráhy a profesní orientace žáka

Výběr vzdělávací a profesní dráhy žáka je dlouhodobý proces, který je ovlivňován řadou různých faktorů. Tyto faktory můžeme rozdělit do tří základních skupin:

1. **Faktory individuální** zahrnují vlohy, schopnosti, vlastnosti a zájmy žáka, zároveň také jeho zkušenosti a životní hodnoty. Část z nich je vrozená, část žák získává v interakci s prostředím, v němž žije.
2. **Faktory sociální** jsou tvořeny nejbližším okolím jedince. Rodina, učitelé, přátelé a vrstevníci si vytvářejí vůči danému žákovi očekávání, kterým on chce dostát, aby zachoval dosavadní vztahy. Do těchto očekávání se promítají nejen charakteristiky konkrétního žáka, ale také charakteristiky člověka, který tato očekávání vytváří.
3. **Faktory kulturní** představují působení hodnot, norem a kulturních vzorců širokého prostředí, ve kterém žák žije (Šikulová a kol., 2007, s. 7).

Předprofesní příprava žáků - nejen v základní škole

V případě žáků s postižením sluchu musíme vzít v potaz specifika kultury lidí neslyšících, jejich **jazyk, způsob komunikace**, životní postoje a zkušenosti, **zdravotní hledisko**. Na vědomí musíme mít poněkud zúžený výběr učebních a studijních oborů, od nichž se odvíjí zúžený výběr profesí. Neznamená to však striktně se držet daného výběru. Pokud pedagog „odhalí“ žákovy vlohy pro konkrétní obor, nebo sám žák či student projeví opravdový zájem o daný obor či profesi, je na pedagogovi, aby jej vhodným způsobem povzbudil a podpořil, pomohl mu dojít k cíli.

Považujeme za samozřejmé, aby nejbližší okolí dítě podporovalo a pomáhalo mu v odpovědné volbě profesní dráhy, která by měla vycházet z jeho dispozic, předpokladů a možností. Poznat své dispozice není však jednoduché, proto dítěti pomáhají rodiče a ve škole učitelé. Jde především o vytvoření příležitosti k sebepoznání. Ne vždy jsou však okolnosti ideální, v případě nedostačujícího rodinného zázemí a vzorů ze strany rodiny je to učitel, kdo se stává žákovi vzorem.

Důležité zdroje pro směřování k profesní orientaci:

1. **Mimoškolní zájmy** - dítě zažívá úspěchy a pocit uspokojení, které jsou podporovány jeho okolím; mohou se stát cílem, k němuž dítě bude upírat své budoucí plány.

2. **Školní výuka** - ovlivňuje ambice a plány dítěte. Ve škole žák preferuje určité předměty, které ho zajímají, které jsou pro něj přiměřeně náročné nebo ve kterých je úspěšný. Právě tyto předměty slouží dítěti jako reálné východisko pro uvažování o budoucí vzdělávací dráze a povolání.

„Podle toho, jak jsou výkony dítěte hodnoceny učiteli a rodiči, si dítě vytváří představu o svých schopnostech. Na základě těchto uvažovaných schopností dítě následně posuzuje, zdaje pro něj určité povolání vhodné či nikoliv" (Šikulová a kol., 2007, s. 7, 8).

Významnou roli zde hraje osobnost pedagoga - jeho schopnost žáky vhodně motivovat, probudit v nich touhu poznávat a učit se. Zvolit odpovídající způsob motivace a také hodnocení. Nesmíme zapomenout na základní podmínku, tou je komunikace - jazyk, jeho srozumitelnost pro žáka. Žák musí porozumět všemu, co mu učitel sděluje a opačně, učitel musí rozumět všemu, co mu sděluje žák.

Velmi často se však stává, že dítě nezná své skutečné schopnosti:

- často se přeceňuje a klade si příliš vysoké, nereálné cíle, nebo
- zbytečně se podceňuje a jeho aspirační úroveň je velmi nízká.

V případě negativní zpětné vazby žák získává:

- pocit nedostatečné školní kompetence, která představuje vědomí omezené schopnosti plnit školní povinnosti,
- pocit neuspokojení, který vede k formování sebeobrazu žáka jako žáka neúspěšného, a tím vytváří podmínky pro další selhání.

Jestliže se žákovi za delší čas nepodaří dosáhnout uspokojivého ocenění, může dojít k procesu kompenzace (jedná se o vystupňování výkonu v určité oblasti, aby se tím vyrovnal nedostatek ve směru jiném).

Ne vždy se učitel zcela spolehlivě orientuje v chování žáka a ne vždy zná projevy těchto obranných mechanismů. To může vést k dalším problémům v hodnocení žáka. neboť učitel může těmto projevům připisovat jiné. např. záměrné motivy, a to může být opět zdrojem zkreslení při posuzování žáka.

Jakým způsobem je možné se tomuto „bludnému kruhu" vyhnout?

Učitel by měl:

- uvědomit si subjektivitu hodnocení a být otevřený ke změně názoru (schopnost sebekritiky),
- snažit se oddělit subjektivní popis výkonu od jeho posudku (hodnocení),
- celkové hodnocení provádět až po té, co zvážil a zhodnotil jednotlivé prvky a náročnost výkonů,
- distancovat se vůči subjektivním názorům a předsudkům o žácích získaných od jiných učitelů,
- poznat vlastní hodnoty, zájmy a upřednostňované činnosti žáka a kladně na ně reagovat (postavit na nich systém odměn),
- uvědomit si, že základem přiměřeného hodnocení žáka je pozitivní reflexe jeho hodnot a schopností,
- pomáhat žákovi formovat svá očekávání, představy, touhy a cíle v návaznosti na jeho schopnosti a možnosti,
- jasně formulovat pravidla pro hodnocení a prověřit, zda žák zná podmínky hodnocení výkonů a chování,
- konstruktivně využívat žákovy chyby a negativní projevy chování,
- využívat společných aktivit třídy a vytvářet atmosféru vhodnou pro spolupráci,
- stanovit míru osobní zodpovědnosti a vytvářet situace podporující sebekritiku žáka.

Úspěšné řešení je však závislé nejen na pedagogově znalosti těchto zásad, ale především na jeho ochotě změnit svůj dosavadní systém hodnocení žáků, změnit svůj přístup k žákovi tím, že mu dá prostor a možnosti hodnotit sám sebe (Šikulová a kol., 2007).

Žák si tak uvědomí své silné a slabé stránky. Z těch silných může dále čerpat a na těch slabších pracovat. Za pomoci pedagoga si stanoví splnitelné krátkodobé cíle, kterých by rád dosáhl. Krátkodobost cílů zde hraje svou podstatnou roli, jsou pro žáka totiž „na dosah ruky“. Dlouhodobé cíle jsou v tomto případě méně vhodné.

Škola má řadu prostředků, kterými pomáhá žákovi při rozhodování. Nejdůležitější je preventivní působení po dobu školní docházky. **„Začínat s předprofesní přípravou žáku v osmé nebo deváté třídě základní školy je víc než pozdě“** (Šikulová a kol., 2007, s. 9).

4.2 Příprava na povolání v minulosti

„Veškerá historie neslyšících lidí je úzce spjata s historií jejich vzdělávání, jehož počátky spadají přibližně do šestnáctého století. Podobně jako počátky jakéhokoli vzdělávání souvisí jednak s církví (první učitelé, první školy/ústavy), jednak se šlechtou či jinou výše postavenou sociální vrstvou obyvatel (první žáci)" (Fenclová a kol., 2005, s. 26).

Nebudu se zde zmiňovat o učitelích žáků s postižením sluchu jakožto jednotlivých osobnostech, pouze se zmíním o dvou z nich v rámci orálně-manuálního sporu, který velmi stručně nastíním za účelem hlubšího porozumění následujícímu textu.

Orálně-manuální spor je především spor o způsob komunikace neslyšících lidí a s neslyšícími lidmi; spor mezi zastánci mluveného (orálního) a znakového (manuálního) jazyka. Francouzský učitel nazývaný *Abbé de l'Epée* je považován za průkopníka v používání znakového jazyka v komunikaci se svými neslyšícími žáky. Německý učitel *Samuel Heinicke* byl zastáncem orálního způsobu komunikace a vzdělávání, tedy používání (pouze) mluvené řeči v komunikaci i ve výuce neslyšících žáků. Zatímco zastánci de l'Epéeho tzv. francouzské metody kladli důraz na co nejpřirozenější způsob komunikace, ale využívání mluvené řeči, zbytků sluchu, odezírání se nebránili, přívrženci Heinickeho tzv. německé metody jakékoli využití znakového jazyka odmítali a protestovali proti němu.

Spory mezi zastánci „oralismu" a znakového jazyka vyvrcholily v roce 1880, kdy se v Itálii konal Milánský kongres učitelů neslyšících žáků. Jeho výsledkem bylo odsouzení znakového jazyka a **absolutní upřednostnění auditivně-orálního způsobu komunikace** (tj. pouze mluvení, poslouchání a případně odezírání) - **téměř na dalších sto let** (Fenclová a kol., 2005).

Situace do roku 1991

Do roku 1991 byly školy pro žáky s postižením sluchu rozděleny podle typu sluchového postižení na MŠ a ZŠ pro nedoslýchavé, pro žáky se zbytky sluchu a pro neslyšící. Do nich byly žáci zařazováni především podle **audiogramu**.

Školy pro nedoslýchavé

Do škol pro nedoslýchavé byli zařazováni žáci, kteří si byli schopni osvojit češtinu sluchem (s použitím nebo bez použití kompenzačních pomůcek, využitím zrakových a hmatových vjemů). Čeština pro ně byla jejich mateřským jazykem, který používali přibližně v tom rozsahu, v jakém češtinu jako svůj mateřský jazyk používají slyšící Češi. Při výuce těchto dětí byly využívány osnovy a učebnice pro běžné základní školy. Absolventi základních škol pro nedoslýchavé se mohli hlásit na maturitní i nematuritní obory středních škol pro žáky s vadami sluchu nebo i pro žáky slyšící.

Školy pro žáky se zbytky sluchu a školy pro neslyšící

Žáci, kteří ani s využitím kompenzačních pomůcek nemohli svůj sluch využít k přirozenému osvojování češtiny, byli zařazováni do škol pro žáky se zbytky sluchu a pro žáky neslyšící. Učitelé a vychovatelé z těchto škol (téměř) veškeré úsilí při výchově a vzdělávání svých žáků soustředili na sluchový trénink, procvičování odezírání a nácvik mluvení. Přestože takový způsob „výuky“ byl časově velmi náročný, ukázal se jako neefektivní. Navíc obsahy předmětů vyučovaných na těchto školách musely být redukovány, a to, jak uvádí Hudáková, především ze dvou důvodů:

1. pro samé mluvení, odezírání a trénink sluchu na nic jiného nezbyl čas;
2. mezi žáky a učiteli neexistoval plnohodnotný komunikační kód: česky žáci komunikovat nemohli vůbec anebo velmi omezeně, český znakový jazyk používat nemohli také - učitelé ho neuměli a odmítali ho.

Absolventi těchto typů škol mohli v dalším studiu pokračovat pouze v některém nematuritním oboru v učilišti pro sluchově postiženou mládež.

Před rokem 1991 byly všechny děti s vadou sluchu vzdělávány a vychovávány pouze monolingválně a monokulturně. Identifikovat se měly především s kulturními hodnotami slyšících Čechů. Nedoslýchavé a postlingválně ohluchlé děti měly z této koncepce většinou prospěch, ty ostatní však nikoliv.

Střední školství pro studenty a učně s postižením sluchu

Do roku 1991 existovaly v celém Československu pouze dvě střední školy pro sluchově postižené, jejichž studium bylo zakončeno maturitní zkouškou: gymnázium v Praze v Ječné ulici a střední průmyslová škola oděvní ve slovenské Kremnici.

Možnosti studia absolventů ZŠ pro žáky se zbytky sluchu a základních škol pro neslyšící byly omezené - měli možnost absolvovat pouze střední odborné učiliště pro sluchově postiženou mládež v Praze na Smíchově nebo v Brně. Chlapci se mohli vyučit v oboru klempíř, krejčí, obuvník, čalouník a strojní mechanik, dívky se mohly věnovat oborům krejčová, obuvnice a čalounice.

Situace po roce 1991

Po roce 1991 se situace „radikálně“ změnila.

Na základě vyhlášky MŠMT ČR ze dne 13. 9. 1991 č. 399/1991 sb., o speciálních školách a speciálních mateřských školách byly názvy všech tří typů škol pro žáky s postižením sluchu změněny na mateřské, základní a střední školy pro sluchově postižené. Žáci přestali být do škol rozřazováni zejména podle audiogramu, jak tomu bylo dříve, ale také podle preferovaného způsobu komunikace a nadání.

Podle vyhlášky č. 73/2005 Sb. (§9) provádí zařazení žáka do některé formy speciálního vzdělávání ředitel školy na základě doporučení školského poradenského zařízení (SPC) a souhlasu zákonného zástupce žáka nebo zletilého žáka. Při zařazování dětí s postižením sluchu mají rozhodující slovo rodiče, ale o jejich přijetí rozhoduje ředitel dané školy.

Ke studiu na středních školách zakončených maturitní zkouškou se mohli začít hlásit žáci se všemi typy a stupni postižení sluchu. Navíc byly otevírány další školy a obory, v nichž mohli žáci s vadou sluchu získat maturitní vysvědčení. Všechny nové obory byly pětileté.

Postupně se rozrůstala i nabídka oborů nematuritního studia (Komorná, 2008, s. 13, 14,25).

4.3 *Současné možnosti vzdělávání na základní a střední škole*

Vzdělávání osob s postižením sluchu v současné době může probíhat:

- v zařízeních určených pro děti a studenty s postižením sluchu, integrované v běžných školách.

V České republice výchovně vzdělávací péči zajišťují školy a školská zařízení pro sluchově postižené, nestátní organizace a občanská sdružení. Mezi instituce, které se podílejí na vzdělávání dětí a studentů s postižením sluchu, patří speciálně pedagogická centra (SPC), střediska rané péče, mateřské, základní a střední školy pro sluchově postižené (Komorná, 2008, s. 23).

V rámci této práce se však zaměřuji především na vzdělávání studentů a učňů na středních školách pro sluchově postižené, okrajově zmíním základní školy pro sluchově postižené a dále se budu soustředit na možnosti studia po střední škole.

Základní školy pro žáky s postižením sluchu

V současné době je v ČR 16 základních škol pro žáky s postižením sluchu. Většina z nich je součástí komplexu - mateřská škola, základní škola a střední škola, internát, případně také Dětský domov. Výjimku tvoří Logopedická základní škola Měcholupy 1 a Speciální základní škola a speciální mateřská škola Teplice, které jsou příspěvkovými organizacemi; a Základní škola speciální a základní škola praktická, Starostrašnická 45, v Praze (Komorná, 2008; Silovská a kol., 2007).

Střední školy pro studenty s postižením sluchu

Dle platné legislativy se jedná o střední školy pro sluchově postižené. Celkem je v ČR 10 středních škol pro sluchově postižené žáky. Střední škola je typ školy. Druhy středních škol jsou pak: střední škola, gymnázium, střední odborné škola, střední odborné učiliště a odborné učiliště.

Tabulka č. 4 Přehled středních škol pro studenty s postižením sluchu

Střední školy pro studenty s postižením sluchu	
Město	Název školy
Brno	Střední škola pro sluchově postižené a Odborné učiliště, Gellnerova 1,
České Budějovice	Mateřská škola, základní škola a střední škola pro sluchově postižené , Riegrova 1,
Hradec Králové	Střední škola. Základní škola a Mateřská škola, Štefánikova 549,
Olomouc - Svatý Kopeček	Střední škola , B. Dvorského 17,
Ostrava-Poruba	Střední škola prof. Zdeňka Matějčka , 17. listopadu 1123,
Praha	Gymnázium , základní škola a mateřská škola pro sluchově postižené, Ječná 27/530,
Praha	Střední škola , základní škola a mateřská škola, Holečkova 4,
Praha	Střední škola , Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené, Výmolová 169,
Praha	Odborné učiliště pro žáky s více vadami, s. r. o. Belgická 27,
Valašské Meziříčí	Mateřská škola, základní škola a střední škola pro sluchově postižené ve Valašském Meziříčí, Vsetínská 454.

(Silovskáakol., 2007)

4.3.1 Profese pro osoby s postižením sluchu

Největší bariérou v souvislosti s pracovním uplatněním je komunikace lidí s postižením sluchu. Potencionální zaměstnavatelé a další zúčastněné strany by měly vědět, že neslyšící mají státem uzákoněný nárok na tlumočnické služby. Rozvíjející se technika a technologie umožňují širší možnosti pracovního uplatnění osob s postižením sluchu, a to nejen díky dostupnosti kompenzačních pomůcek, ale i vhodným přizpůsobením pracovního

prostředí a pracovních podmínek (Dostupné z WWW: <<http://www.praceprozp.cz/hledani-prace/seznam-zvlaste-vhodnych-pracovnich/sluchove-postizeni.html>>).

V tabulce č. 5 jsou uvedeny vybrané pracovní pozice vycházející z dostupných středoškolských studijních a učebních oborů přednostně určených pro osoby s postižením sluchu a informací poskytnutých Agenturou Profesního poradenství pro Neslyšící, o. s. (dále jen APPN, o. s.). Uvedené pracovní pozice vyžadující vysokoškolské vzdělání a profese tučně vyznačené jsou zaměstnání klientů APPN, o. s. Neznamená to však, že jiné obory nemohou tyto osoby vykonávat.

Tabulka č. 5 Seznam pracovních pozic vhodných pro neslyšící

Seznam pracovních pozic vhodných pro neslyšící	
Profesní oblast	Profese
Řemeslné práce	krejčí, švadlena, šička, elektrikář, automechanik, čalouník, kadeřnice, vlásenkář/ka, vazač knih/knihař, práce v tiskárně, svářeč, kuchař, cukrář, pekař, lahůdkář, malíř pokojů, lakýrník, opravář obuvi, zedník, truhlář, montáž nábytku, řezbář, zahradník, zámečník, klempíř, sklenář, sklář, keramické práce;
Pomocné práce	pomocné práce v kuchyni (kuchařské, cukrářské), hospodyně, prodavačské práce, podlahářské práce, sklenářské práce, truhlářské práce, úklid;
Administrativa	administrativní práce; referent administrativy; skenování, vkládání dat; datový analytik; účetní;
Počítače	správce počítačů, správce sítě, operátor CNC strojů, grafik, programátor;
Pedagogické profese	pedagog, asistent pedagoga, lektor, trenér;
Sociální oblast	sociální pracovník, psycholog;
Ostatní	zubní technik; výroba ušních tvarovek; výroba lahůdek; skladník, skladnice; dělník, dělnice; práce v čistírně - žehlení prádla; doplňování zboží; zpracovatel hotovosti; masér; kosmetička; manikérka, pedikérka; vizážistka; poslíček; myč aut; etiketování a balení výrobků.

(zdroj APPN, o. s.)

4.4 *Studijní a učební obory*

4.4.1 Studijní obory

Pro vytvoření si jasné představy o studijních oborech přednostně nabízených studentům s postižením sluchu předkládám tabulku č. 6, v níž je uveden přehled studijních oborů (13 oborů) otevíraných středními školami pro sluchově postižené pro školní rok 2009-2010.

Tabulka č. 6 Přehled studijních oborů pro studenty s postižením sluchu

Studijní obor	Město	Počet let	Typ studia
Asistent zubní technika	Praha - Výmolová	4 roky	Denní
Elektronické počítačové systémy	Ostrava-Poruba Valašské Meziříčí	4 roky	Denní
Elektrotechnika	Ostrava-Poruba	4 roky	Denní
Gymnázium	Praha - Ječná	4 roky	Denní
Hotelnictví	Ostrava-Poruba	4 roky	Denní
Hotelnictví a turismus	Olomouc - Svatý Kopeček Praha - Holečkova		Denní
Informatika v ekonomice	Brno	4 roky	Denní
Obchodník	Ostrava-Poruba	4 roky	Denní
Oděvnictví	Brno	4 roky	Denní
Předškolní a mimoškolní pedagogika	Hradec Králové	4 roky	Denní
Sociální péče - činnost pro etnické skupiny	Ostrava-Poruba	4 roky	Denní
Výchovná a humanitární činnost	Ostrava-Poruba	4 roky	denní
- sociálně výchovná činnost - sociálně administrativní činnost		4 roky	denní

4.4.2 Učební obory

Pro představu předkládám seznam učebních oborů (29 oborů) pro studenty s postižením sluchu na středních školách pro sluchově postižené v ČR.

Tabulka č. 7 Přehled učebních oborů pro studenty s postižením sluchu

Učební obor	Město	Délka studia	Typ studia	Nástavba
Cukrář výroba	Hradec Králové Olomouc - Svatý K. Praha - Holečkova	3 roky	denní	Praha - Holečkova
Cukrářské práce	Hradec Králové Olomouc - Svatý K. Praha - Holečkova	3 roky	denní	
Čalouník	Praha - Holečkova	3 roky	denní	
Čalounické práce	Praha - Holečkova	3 roky	denní	
Elektrikář-slaboproud	Valašské Meziříčí	3 roky	denní	
Keramické práce	Praha - Belgická	3 roky	denní	
Klempířské práce ve stavebnictví	Praha - Holečkova	3 roky	denní	
Krejčí	Praha - Holečkova	3 roky	denní	
Kuchař	Hradec Králové Olomouc - Svatý K. Praha - Holečkova	3 roky	denní	Praha - Holečkova
Kuchař-číšník-příprava jídel	Ostrava-Poruba	3 roky	denní	
Kuchařské práce	Hradec Králové Olomouc - Svatý K. Praha - Holečkova	3 roky	denní	
Malíř-interiéry	Praha - Holečkova	3 roky	denní	
Obuvnické práce	Praha - Belgická	3 roky	denní	
Pekař	Praha - Holečkova	3 roky	denní	Praha - Holečkova
Podlahářské práce	Brno	3 roky	denní	
Prodavač a výrobce lahůdek	Olomouc - Svatý K. Ostrava-Poruba	3 roky	denní	
Prodavač - smíšené zboží	Ostrava-Poruba	3 roky	denní	
Prodavačské práce	Brno	3 roky	denní	
Šklenářské práce	České Budějovice	3 roky	denní	
Sítí oděvů	Praha - Holečkova	3 roky	denní	

Tkalcovské práce	Praha - Bruselská	3 roky	denní	
Truhlář	Hradec Králové	3 roky	denní	Hradec Králové
Truhlářské práce	Hradec Králové	3 roky	denní	
Umělecký řezbář	Hradec Králové	3 roky	denní	
Umělecký truhlář	Hradec Králové	3 roky	denní	
Zahradník, zahradnice	Valašské Meziříčí	3 roky	denní	
Zahradnické práce	Praha - Belgická	3 roky	denní	
Zámečník	Brno Praha - Holečkova	3 roky	denní	
Zpracovatel přírodních pletiv	Ostrava-Poruba	3 roky	denní	

Cílem těchto přehledů studijních a učebních oborů pro žáky s postižením sluchu je ukázat, že žáci mají z čeho vybírat. Na druhé straně však ukazují, že žáci s postižením sluchu, kteří chtějí studovat jiné obory, mají jedinou možnost: integrovat se do běžných škol (Komorná, 2008).

4.5 Možnosti studia po střední škole

4.5.1 Nástavbové maturitní studium

Zatímco pro občany bez postižení sluchu je běžné mít možnost studovat po vyučení v tzv. nástavbovém maturitním studiu, ve školách pro sluchově postižené je tato forma studia poměrně nová.

Absolventi učebních oborů **Kuchař** (Praha - Holečkova, Olomouc - Svatý Kopeček a Hradec Králové), **Cukrář - výroba** (Praha - Holečkova, Olomouc - Svatý Kopeček a Hradec Králové) a **Pekař** (Praha - Holečkova) mohou od září roku 2005 pokračovat ve Střední škole, základní škole a mateřské škole pro sluchově postižené v Praze - Holečkově v dvouletém nástavbovém studiu v oboru **Společné stravování**.

Ve Střední škole, Základní škole a Mateřské škole v Hradci Králové existuje již dlouhou dobu učební obor Truhlář, jehož absolventi mohou nyní ve stejné škole pokračovat v tříletém nástavbovém studiu v oboru **Děvařská a nábytkářská výroba**.

Školy běžného typu a školy pro sluchově postižené jsou vzájemně prostupné, takže žák může např. absolvovat základní školu pro sluchově postižené, poté se vyučit v běžném učilišti a pak pokračovat v navazujícím maturitním studiu znovu ve škole pro sluchově postižené.

Co však schází, je možnost distančního studia pro ty zájemce o maturitní vysvědčení, kteří mají sluchové postižení a již chodí do zaměstnání (Dostupné z WWW: <<http://ruce.cz/clanky/169>>).

4.5.2 Studium na vysoké škole

Úspěšní maturanti se mohou hlásit na vysoké a vyšší odborné školy. V České republice existují dva vysokoškolské obory, o nichž se uvádí, že jsou určeny pro studenty s vadou sluchu. Prvním je bakalářský obor **Výchovná dramatika pro neslyšící** na Divadelní fakultě Janáčkovy akademie múzických umění v Brně a druhým bakalářský obor s možností navazujícího magisterského studia **český jazyk v komunikaci neslyšících** na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Oba tyto obory důsledně dbají o poskytování studijní podpory svým studentům s vadou sluchu, nejsou však určeny pouze pro ně. Studují zde společně studenti s postižením sluchu a studenti slyšící (Dostupné z WWW: <<http://ruce.cz/clanky/169>>).

Přírodovědecká fakulta Ostravské Univerzity nabízí obor **Aplikovaná informatika**. Tento studijní program je v distanční a kombinované formě (Silovská a kol., 2007).

Ústav primární a preprimární edukace Univerzity Hradec Králové, Pedagogická fakulta Západočeské Univerzity v Plzni a Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci vytvářejí podmínky pro vysokoškolské studium posluchačů s postižením sluchu. Podmínky studia na těchto fakultách se však liší, zejména v zajištění tlumočení při přednáškách a seminářích. Nabízené obory nejsou speciálně určeny pro neslyšící nebo nedoslýchavé (Silovská a kol., 2007, Lh, 2003). Masarykova Univerzita v Brně poskytuje

studentům s postižením sluchu patrně nejkomplexnější služby prostřednictvím střediska Teiresiás.

Dále Adresář služeb nejen pro neslyšící uvádí tyto vysoké školy: Technická univerzita v Liberci, České vysoké učení technické v Praze, Vysoká škola J. A. Komenského a Filmová akademie Miroslava Ondříčka v Písku, o. p. s. (Silovská a kol 2007).

Jedním z klíčových problémů vysokoškolského studia je otázka, zda studenti jsou či budou schopni samostatné odborné práce ve státním jazyce, případně ve světovém jazyce. Určitá forma podpory je však nezbytná. Tu dnes studentům poskytují vysoké školy v rámci center podpory.

Centra při vysokých školách pro studenty se specifickými vzdělávacími potřebami

Podle Adresáře služeb nejen pro neslyšící 2007 a dalších zdrojů poskytují některé v. forem studijní podpory pro studenty s postižením sluchu:

- **Aumislín - Univerzita Hradec Králové.**
- Slunečnice - Centrum pro znevýhodněné studenty - Technická univerzita v Ostravě, Vysoká škola báňská, Ekonomická fakulta.
- Pyramida - Centrum podpory studentům se speciálními potřebami - Ostravská univerzita v Ostravě.
- Informačně-poradenské centrum UK: Kancelář pro studenty se speciálními potřebami - Univerzita Karlova v Praze.
- Mediatéka Jazykového centra - Univerzita Karlova v Praze, Filosofická fakulta Ústav českého jazyka a teorie komunikace.
- Poradna pro studenty se speciálními potřebami - Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, Katedra speciální pedagogiky.
- Středisko handicapovaných studentů na VŠE - Vysoká škola ekonomická v Praze
- Centrum pomoci handicapovaným - Univerzita Palackého v Olomouci Pedagogická fakulta, Katedra speciální pedagogiky.
- Teiresiás - Středisko pro pomoc studentům se specifickými nároky - Masarykova univerzita v Brně.

- Handicap poradna ČVUT - České vysoké učení technické v Praze (Silovská a kol., 2007; Dostupné z WWW: <<http://ruce.cz/clanky/169>>; <<http://pdf.uhk.cz/augustin>>; <<http://pyramida.osu.cz>>).

4.5.3 Formy poskytované podpory studentům s postižením sluchu během vysokoškolského studia

Tlumočnické služby - tlumočníci by měli být speciálně proškoleni pro práci ve školství a měli by být studentům k dispozici vždy, když o to studenti požádají, tedy na přednáškách, na seminářích, u zkoušek, na konzultacích atd.

Zapisovatelé - zapisovatel píše poznámky, zatímco student sleduje výuku, protože tyto dvě činnosti většinou nemohou studenti provádět zároveň.

Doplňková výuka českého jazyka, konzultační hodiny k jazykovým problémům, na které studenti během studia narazili - patří sem především pomoc se **čtením a psaním textů** i možnost nechat si svým konzultantem nebo svým učitelem češtiny **opravit odevzdané písemné práce**. Odevzdává se pak původní studentova práce a práce s opravenou češtinou.

Doplňková výuka cizích jazyků - nelze připustit, aby studentům byly cizí jazyky odpuštěny, ale je třeba počítat s tím, že se mnozí z nich cizí jazyk dříve buď vůbec neučili, nebo se jej učili na základní úrovni.

Služby tutorů, konzultantů - tato funkce se jeví jako nejvýše potřebná, neboť studenti mnohdy potřebují probírané učivo prodiskutovat, dovysvětlit a usouvztažnit, protože mnohé, pro ostatní běžné věci se ve svých předchozích školách vůbec neučili. Často je nutné **vysvětlit** souvislosti, nejednou opakovaně projít individuálním „doučováním“. Tutora je vhodné využít také při studiu odborné literatury, včetně

cizojazyčné. Kromě toho by měli být všichni vyučující připraveni na to, **že studenti s postižením sluchu mohou potřebovat více konzultací, než je obvyklé.**

Technická podpora - například možnost nahrání přednášky na video a její následné přeložení do psané češtiny nebo do českého znakového jazyka; možnost zapůjčit si do školy notebook; mít k dispozici zvýhodněné kopírovací karty ke kopírování zápisků z přednášek a dalších potřebných materiálů; komunikační služby (psací telefon, fax, internet) a kompenzační pomůcky (indukční smyčky, zesilovací přístroje atd.).

E-learning a další moderní způsoby výuky - zejména vizuální technologie.

Veškerá výuka by měla být maximálně vizualizovaná - nejen časté psaní na tabuli, používání dataprojektorů, grafů, schémat, handoutů, ale také filmy, které učitel pustí studentům, mezi nimiž je student s postižením sluchu, budou opatřeny titulky.

Simultánní přepis - je doslovný záznam mluvené řeči v reálném čase a používá se například na konferencích a přednáškách. V řadě zemí je přepis mluvené řeči v reálném čase běžnou službou známou pod zkratkou CART. U nás je novinkou a v povědomí veřejnosti vešel v souvislosti se zákonem č. 384/2008 Sb. o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob. Tato služba je vhodná především pro ohluchlé osoby vzhledem k tomu, že se jedná o písemný záznam českého jazyka.

Individuální vzdělávací plán - vněm může být upravena forma konání zkoušek, prodloužena délka psaní testů, vyjasněny podmínky technické podpory a mnohé další.

Všichni vyučující, kteří přichází se studenty s postižením sluchu do kontaktu, by měli mít základní informace o hluchotě a o studentech samotných, měli by také dodržovat základní pravidla pro komunikaci s lidmi s postižením sluchu.

Je nutné důsledně pamatovat na to, že studentům s postižením sluchu nelze poskytovat žádné úlevy, vždy se musí jednat o studijní podporu, ne o snížení požadavků. Dále je důležité vědět, že každý student s postižením sluchu má jiné aktuální požadavky na studijní podporu. Nenajdeme dva studenty se zcela identickými požadavky a požadavky jednoho studenta se mohou v průběhu času měnit.

Při hledání optimální studijní podpory je potřeba vycházet z toho, co si student z nabídky sám vybere, nikdo za něj nemůže rozhodovat. Nehledě na to, že neexistují žádná

objektivní kritéria, podle kterých bychom mohli studentům s postižením sluchu podporu „přidělovat“ (Dostupné z WWW: <<http://ruce.cz/clanky/169>>; <<http://prepis.cun.cz>>).

4.6 *Právní úprava vzdělávání v ČR*

Úprava v právním řádu ČR

Listina základních práv a svobod - článek 33

- a) Každý má právo na vzdělání - klíčové jsou pojmy každý, tj. nejen občané ČR a právo - tedy nárok na pozitivní plnění od státu, navíc pak občanům pomoc státu za podmínek stanovených zákonem.
- b) Školní docházka je povinná po dobu, kterou stanoví zákon - jde o jednu z mála ústavně zakotvených subjektivních povinností, platí pro každého - pravděpodobně jeden z důvodů zrušení institutu osvobození od povinné školní docházky.

Zákon č. 561/2004 Sb. (školský zákon)

Dne 1. ledna 2005 nabyl účinnosti zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

Nově je podle tohoto zákona pojímáno vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, zejména uplatnění jejich práva na vzdělání pomocí specifických forem a metod a na vytvoření zvláštních podmínek, které jejich vzdělávání umožní.

Podle důvodové zprávy k návrhu zákona je kladen důraz na rovnost vzdělávacích příležitostí pro všechny a odstranění překážek, které by tomu bránily, respektování vzdělávacích potřeb jednotlivců při vzdělávání, kvalitu vzdělávacího procesu. Zmínka je též o prostředí vzájemné úcty, respektu ke všem osobám a opatřeních proti projevům diskriminace a netolerance, pokud jde o přístup ke vzdělávání. Zároveň je tak zdůrazněno úsilí o zabezpečení přístupu ke vzdělávání dětem se speciálními potřebami.

žiněný zákona č. 561/2004 Sb.:

- **zákonem č. 383/2005 Sb.** - účinnost od 1. 12. 2005,

- **zákonem č. 158/2006 Sb.** - účinnost od 1. 7. 2006,
- **zákonem č. 179/2006 Sb.** - účinnost od 5. 5. 2006, část od 1. 8. 2007.

Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů.

Vyhláška MŠMT č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky.

Vyhláška MŠMT č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních.

Vyhláška č. 73/2005 Sb.

Prováděcím právním předpisem pro oblast vzdělávání zdravotně postižených je **vyhláška MŠMT č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných.**

Podle ní se vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami uskutečňuje s pomocí podpůrných opatření, která jsou odlišná nebo jsou poskytována nad rámec individuálních pedagogických a organizačních opatření spojených se vzděláváním žáku stejného věku ve školách, které jsou samostatně zřízené pro žáky se zdravotním postižením.

Mezi podpůrné prostředky řadíme např.: kompenzační, rehabilitační a učební pomůcky, poskytování pedagogicko-psychologických služeb, asistenta pedagoga, snížení počtu žáků ve třídě nebo jinou úpravu organizace vzdělávání zohledňující speciální vzdělávací potřeby žáka. Vyhláška, aniž by speciálně či alespoň přibližně definovala žáka se zdravotním postižením, upravuje, koho je potřeba považovat za žáka s těžkým zdravotním postižením.

Dle vyhlášky se za něho považuje žák: s těžkým zrakovým postižením, s těžkým sluchovým postižením, s těžkou poruchou dorozumívacích schopností, hluchoslepý, se souběžným postižením více vadami, s autismem, s těžkým tělesným postižením, s těžkým či hlubokým mentálním postižením.

Těmto žákům s ohledem na rozsah speciálních vzdělávacích potřeb náleží dle vyhlášky nejvyšší míra podpůrných opatření.

Podle vyhlášky je speciální vzdělávání žáků se zdravotním postižením zajišťováno: formou individuální integrace, formou skupinové integrace, ve škole zřízené pro žáky se zdravotním postižením, kombinací uvedených forem.

Vyhláška MŠMT č. 13/2005 Sb., o středním vzdělávání a vzdělávání v konzervatoři.

Vyhláška MŠMT č. 14/2005 Sb., o předškolním vzdělávání.

Vyhláška MŠMT č. 15/2005 Sb., kterou se stanoví náležitosti dlouhodobých záměrů, výročních zpráv a vlastního hodnocení školy.

Směrnice MŠMT č.j. 13710/2001-24 ze dne 6. 6. 2002 k integraci dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

(Dostupné z WWW: <http://www.rytmus.org/produkty/Pravni_uprava_vzdelavani.pdf>).

Úprava vzdělávání studentů se specifickými potřebami v rámci Univerzity Karlovy v Praze

Minimální standardy podpory poskytované studentům a uchazečům o studium se speciálními potřebami na Univerzitě Karlově - Opatření rektora č. 25/2008 (účinné od 1. října 2008)

Posláním tohoto dokumentu je v souladu s platnými právními předpisy deklarovat a definovat práva studentů a uchazečů o studium se speciálními potřebami, kteří se připravují na budoucí povolání studiem na Univerzitě Karlově v Praze (dále jen Univerzita). V souladu s právními předpisy Univerzity mají studenti a uchazeči o studium se speciálními potřebami stejné právo získat vysokoškolské vzdělání jako jejich zdraví kolegové. Je tedy povinností Univerzity poskytovat každému studentovi a uchazeči o studium se speciálními potřebami takovou podporu nebo úpravy studia a prostředí, jejichž cílem je kompenzace důsledků postižení projevujících se v akademickém životě.

To znamená průběžně odstraňovat architektonické, komunikační a informační bariéry a zejména zajistit:

- a. srovnatelné podmínky přijímacích zkoušek, dílčích zkoušek a dalších kontrol studia a státních závěrečných (doktorských) zkoušek.

- b. dostupnost výukových místností,
- c. přístupnost informací předávaných při výuce a ostatních informací předávaných Univerzitou či fakultou,
- d. maximální možnou samostatnost výběru stravování i ubytování a jejich vhodnost vzhledem k postižení studenta,
- e. poučený a lidskou důstojnost respektující přístup všech zaměstnanců Univerzity.

Poskytované služby a úpravy realizované s cílem dosáhnout přístupnost jakékoli **oblasti akademického života nesmějí snižovat studijní nároky, tzn, každý student Univerzity musí prokázat slejně průběžné i výstupní výsledky pro dosažení požadované kvalifikace.**

Univerzita zaručuje plnohodnotnou účast studentů s postižením ve všech oblastech akademického a společenského života. Dále zaručuje ochranu informací týkajících se postižení studenta nebo jeho zdravotního stavu a považuje je za zcela důvěrné.

Tento dokument dále obsahuje vymezení termínu „student či uchazeč o studium se **speciálními potřebami**". **Rozeznává tyto skupiny studentů či uchazečů o studium se speciálními potřebami:**

- a. osoby s pohybovým postižením,
- b. osoby se zrakovým postižením,
- c. osoby se sluchovým postižením,
- d. osoby se specifickými poruchami učení,
- e. osoby s psychologickými a psychiatrickými poruchami,
- f. osoby s chronickým somatickým onemocněním nebo oslabením,
- g. a osoby s kombinovaným postižením.

Cílem činnosti Univerzity vytyčeným v tomto dokumentu je umožnit všem studentům a uchazečům o studium, bez ohledu na povahu a stupeň jejich postižení, rovný přístup ke vzdělání, rozvoj jejich osobnosti, talentu, tvůrčích, intelektuálních i tělesných schopností v rozsahu jejich plného potenciálu. Dále podpora a prosazování celoživotního učení osob se zdravotním postižením všeho věku a usnadnění účinného a úspěšného přechodu mezi všemi vzdělávacími stupni a mezi školou a zaměstnáním.

Na celoživotní úrovni působí Kancelář pro studenty se speciálními potřebami. Ve své činnosti zabezpečuje koordinační, konzultační, informační, evidenční a koncepční činnost a též metodickou pomoc v oblasti potřeb studentů a uchazečů o studium se speciálními potřebami. Kancelář je integrální součástí Informačně poradenského centra Rektorátu Univerzity. Na fakultní úrovni je odpovědná kontaktní osoba. Kontaktní osoba je při své činnosti v úzké spolupráci se studenty, vyučujícími, Kanceláří, studijním oddělením, speciálními pracovišti, příslušnými katedrami a ústavy apod.

V kompetenci každé z fakult Univerzity je zřizovat specializovaná informačně poradenská pracoviště pro zajišťování potřeb studentů a uchazečů o studium, tedy i studentů se speciálními potřebami.

Dokument podrobně stanovuje pravidla přijímacího řízení ke studiu, podporu v průběhu studia, nástroje podpory, modifikaci studijních podmínek a prostředí a ubytování studentů se speciálními potřebami.

(Dostupné z WWW: <<http://www.cuni.cz/UK-3053.html>>)

5. Organizace

APPN, o. s.

Agentura Profesního Poradenství pro Neslyšící

Vznikla jako projekt lidí, které vedla společná myšlenka zlepšit Neslyšícím pozici na trhu práce. Za finanční podpory Evropského sociálního fondu a Magistrátu hlavního města Prahy v červnu roku 2006 započala plně svou činnost. Nyní je předsedkyní Mgr. Marie Horáková.

Hlavním cílem této organizace je zlepšit postavení neslyšících na trhu práce, především podpořit nezaměstnané v hledání práce, nabídnout jim doplnění všech potřebných dovedností a pomoci s umístěním na volném trhu práce.

Mezi plány a činnosti APPN, o. s., patří rozšíření kvalifikace lidí s postižením sluchu, zvláště v oblasti informačních technologií, práce s internetem a komunikace. Snaží se změnit přístup slyšící společnosti k neslyšícím, zvýšit informovanost o lidech se sluchovým postižením o jejich přednostech vyplývajících z kultury Neslyšících a také o omezeních, která s sebou přináší postižení sluchu. Tím předchází vytváření nových mýtů o neslyšících a zároveň boří ty staré. Dále zvyšuje povědomí firem o přednostech při zaměstnávání neslyšících, pomáhá při zaškolování neslyšících na novou pracovní pozici, snaží se nalézt vhodný způsob komunikace mezi kolegy a s vedením firmy, poskytuje trvalou podporu při vyskytnutí jakýchkoli **nesrovnalostí**.

Při nalézání vhodného zaměstnání, při šíření informací, při výběru a zajišťování vhodných rekvalifikací agentura spolupracuje s úřady práce.

Tím však výčet aktivit a činností APPN, o. s., nekončí. Pořádá pro své klienty pravidelná a povinná setkání v **Job-klubu**.

Aktivizační aktivity APPN, o. s., spočívají v:

právním poradenství pro neslyšící

Právní podvědomí je mezi neslyšícími velmi malé, často je třeba řešit zanedbané případy s propadlými lhůtami k řešení. Je třeba vysvětlit slyšící straně situaci a specifiky skupiny neslyšících.

- **speciálních kurzech - počítačových a jazykových (český a anglický jazyk)** pro neslyšící, pro nedoslýchavé a ohluchlé, včetně kurzů pro seniory.

Kurzy vedou neslyšící a slyšící lektori, kteří ovládají znakový jazyk. Prostřednictvím kurzů mohou získat neslyšící lidé základní dovednosti s užíváním počítače - především se jedná o programy Word, Excel (jejich ovládání je jedním z běžných požadavků zaměstnavatele na zaměstnance), Corel, Photoshop. Z jazykových kurzů nabízí Český jazyk pro neslyšící a Anglický jazyk pro nedoslýchavé.

cyklu přednášek Kroky k zaměstnání (Job-klub)

Jedná se o cyklus přednášek, které pomohou získat zaměstnání.

Náplní Job-klubu je podrobné seznámení klienta s programem Podporovaného zaměstnávání, seznámení s trhem práce - kde a jak hledat práci, zvládnutí orientace v inzerátech, správné psaní motivačního a profesního životopisu, příprava na pohovor a okolnosti související se vstupem do nového zaměstnání.

Internetu pro veřejnost

Internet pro veřejnost je dalším aktivizačním programem APPN. Počítače jsou vybaveny programem MS Office a webkamerou pro možnou komunikaci ve **znakovém** jazyce.

sociálním poradenství

V rámci sociálního poradenství agentura spolupracuje s organizací Formika, o. s., S. O. S., NRZPČR.

Mimo tyto služby poskytuje APPN, o. s., službu podporovaného zaměstnávání, pracovní asistenci, telefonické vyřizování, zprostředkování práce a on-line tlumočnickou službu.

On-line tlumočení ve věcech práce

On-line tlumočení je bezplatná služba. Tato služba je určena jak pro neslyšící, tak pro slyšící zaměstnavatele, kteří zaměstnávají neslyšící. Probíhá jako běžné tlumočení. Neslyšící používá znakový jazyk a tlumočnick tlumočí do mluvené češtiny. Slyšící (tedy **zaměstnavatel**) **mluví a tlumočnick tlumočí do znakového jazyka, V úvodu je vhodné sdělit, jaké bude téma tlumočení. Tím lze předejít případným nedorozuměním. Neslyšící nemusí tlumočnicka objednávat, ten je vždy ve své pevně stanovené pracovní době přítomen v APPN. Nastanou-li technické problémy vlivem kolísání kvality připojení a zvuk je málo kvalitní, tlumočnick APPN použije telefon a zvuk bude přenášen přes mobilní telefon. Tlumočení obrazu dále probíhá přes webkameru. V případě málo kvalitního obrazu lze domluvit náhradní termín tlumočení. Tlumočnicki jsou také v případě on-line tlumočení zavázáni dodržovat kodex tlumočnicka. Neslyšící proto nemusí mít obavy z úniku osobních informací.**

Podrobný popis služeb:

Dlouhodobé profesní poradenství - podporované zaměstnávání

Podporované zaměstnávání je služba umožňující znevýhodněným lidem získat a udržet si zaměstnání na otevřeném trhu práce. Vychází z individuálních potřeb uchazečů o práci a z jejich představ o vlastním pracovním uplatnění. Zaměřuje se na rozvoj pracovní kariéry uchazečů, které vede k aktivnímu přístupu k vlastnímu pracovnímu uplatnění. Součástí služby je odborné sociální a pracovně právní poradenství, pomoc při vytvoření představy o práci, pomoc při hledání zaměstnání, nácvik různých dovedností (vyzkoušení **pracovního** pohovoru, jednání se zaměstnavatelem a jiné), podpora při pracovním pohovoru a také při nástupu do zaměstnání.

Cílem programu podporovaného zaměstnání je najít a udržet si stálé pracovní místo v běžném pracovním prostředí.

Spolupráce pracovního konzultanta a klienta může trvat maximálně 2 roky, v odůvodněném případě i déle. Službu podporovaného zaměstnávání lze využít opakovaně, pokud je to v zájmu zachování pracovního místa či nalezení místa nového. Tato služba se

řídí Metodikou podporovaného zaměstnávání a Standardy podporovaného zaměstnávání. Služba není vhodná pro osoby, které chtějí pracovat v chráněném prostředí.

Krátkodobé profesní poradenství

Jedná se o službu pro osoby se sluchovým postižením, která nabízí krátkodobou podporu v oblasti pracovního uplatnění. Služba je vhodná pro klienty, kteří nepotřebují a nevyžadují dlouhodobou podporu při hledání zaměstnání a po nástupu do zaměstnání. Součástí služby je odborné sociální a pracovně právní poradenství, pomoc při vytvoření představy o práci, pomoc při hledání zaměstnání, podpora při pracovním pohovoru a také při nástupu do zaměstnání.

Služba je časově omezená - 3 měsíce. Službu je možné využít maximálně dvakrát za rok. Klient může přejít z této služby do služby Podporovaného zaměstnávání, pokud zjistí, že potřebuje intenzivnější spolupráci.

Intervence

Je služba určená pro ty, kteří chtějí pouze zajistit zaměstnání. Tato služba je pro všechny osoby se sluchovým postižením, které mají zájem o zaměstnání z nabídky zaměstnání APPN, o. s.

Pracovní konzultant domluví pracovní pohovor a pracovní asistenci při pracovním pohovoru a v první den nástupu.

Tuto službu nově nabízí agentura pro klienty, kteří nejsou z Prahy a chtějí si najít zaměstnání v místě svého bydliště. Neslyšící si sám najde inzeráty, které pošle na adresu konzultace(zavináč)appn.cz. Inzerát musí obsahovat konkrétní informace o pracovním místě a kontakty (telefonní číslo).

Neslyšící pošle životopis nebo alespoň informace o tom, co umí, jakou školu navštěvoval a jaké má zkušenosti. Pracovní konzultantka zavolá na vybrané inzeráty a osloví zaměstnavatele. V případě, že se podaří domluvit pracovní pohovor, pracovní konzultantka nebo sám neslyšící si objedná tlumočníka.

Telefonické zprostředkování

Pracovní konzultant zavolá na pracovní místo, které si klient najde sám a zprostředkuje hovor. V případě, že se domluví pracovní pohovor, pracovní konzultant klienta na pracovní pohovor nedoprovází ani nezajišťuje pracovní asistenci. Pracovní konzultant nebo klient sám si zajistí tlumočníka od CZTN.

Právní poradenství

APPN, o. s., je jedna z mála organizací v České republice, která poskytuje právní poradenství neslyšícím. Jedná se o bezplatné právní poradenství. Zde mají neslyšící možnost se se svým problémem obrátit na odborníky, kteří k nim přistupují s úctou a porozuměním. Radu o pomoc mohou vyhledat v oblastech pracovního, občanského, obchodního a trestního práva.

Pracovní právo: vznik, změna, ukončení pracovního poměru; povinnosti a práva zaměstnavatele a zaměstnance; pracovní doba; pracovní podmínky a péče o zaměstnance; dovolená; škoda způsobená zaměstnavatelem i zaměstnancem.

Občanské právo: náležitosti občanskoprávních smluv (kupní smlouvy, darovací smlouvy); vlastnické právo (nabývání vlastnictví, podílové vlastnictví); odpovědnost za škodu; ochrana spotřebitele; dědictví; nájem.

Obchodní právo: náležitosti obchodně-právních smluv; získání živnostenských oprávnění; zakládání společností.

Trestní právo: podání trestního oznámení.

Jiné oblasti práva a otázky po dohodě klienta s poskytovatelem právního poradenství.

Mediace

Mediace je metoda rychlého a kultivovaného mimosoudního řešení konfliktů a sporů za asistence třetí neutrální strany - mediátora, který vede jednání sporných stran tak, aby mohly vytvořit vzájemně přijatelnou dohodu. Jedná se o neformální proces řešení konfliktu, ve kterém jsou obě strany přítomny dobrovolně.

Mediátor je profesionál v oblasti efektivního vyjednávání, který vede proces mediace. Jeho role spočívá v profesionálním vedení procesu a oboustranné podpoře účastníků tak, aby našli konstruktivní řešení a překonali sporné otázky v průběhu diskuse.

Meidiátorovým cílem je prospěch obou stran, mediátor neradí, neřeší a nehodnotí. Jeho úkolem je vést nezaujatě strany k nalezení společného praktického a reálného řešení.

Cílová skupina

- **osoby s postižením sluchu.** Klienty jsou převážně lidé neslyšící, dále lidé nedoslýchaví, mezi nimi je několik osob s kombinovaným postižením, také ohluchlí lidé středního věku, kteří přišli o sluch vlivem onemocnění, a postupně sluch ztrácejí (prognóza), využívají sluchadlo, ale přesto, že mají vzdělání, mají obtíže najít zaměstnání kvůli sluchu. Všichni však mají zájem a snahu rozvíjet své možnosti, získávat nové poznatky a najít s pomocí pracovních konzultantů vhodné zaměstnání.
- **musí být občanem České republiky nebo musí ovládat český jazyk nebo český znakový jazyk.** Tyto požadavky jsou důležité pro dorozumění pracovního konzultanta s uživateli služby.
- **věková skupina: 18 - 64 let. Věkové omezení platí pro služby sociální rehabilitace Podporované zaměstnávání a další formy pomoci při hledání pracovního uplatnění.**

Za účelem zaměstnání také občan EU nebo cizinec s trvalým pobytem, někdy stačí i přechodný pobyt - to záleží již na podmínkách zaměstnavatele. Tato skupina lidí však nemá nároky na bezplatné tlumočnické služby a dopravu si musí platit sami.

Pracovní konzultanti poskytují uživatelům podporu a pomoc při vytváření představy o vhodném pracovním uplatnění, pomáhají vyhledat zaměstnání. Navazují spolupráci se vstřícnými zaměstnavateli, ochotnými spolupracovat a zaměstnat neslyšící. Vedou Job-kluby.

Svou důležitou roli mají také **pracovní asistenti**, kteří pomáhají klientům přímo na jejich novém **pracovišti** najít **nejvhodnější** způsob komunikace, získat dovednosti a návyky potřebné k výkonu práce. **K** činnosti agentury přispívají také **dobrovolníci**. Náplní práce dobrovolníka je zejména administrativa, práce na PC, kopírování, hledání vhodných pracovních míst, pomoc při pořádání akcí pro veřejnost, kurzů, Job-klubů, dále pracovní asistence s klientem v terénu.

Práce pracovních konzultantů a asistentů vychází především z **programu Podporovaného zaměstnávání** poskytování pomoci a podpory lidem se znevýhodněním na trhu práce získat a udržet si vhodné zaměstnání.

Statistika na konci února 2009: přihlásilo se 351 klientů, z nichž někteří jen na kurzy. Celkem bylo zaměstnáno 151 osob s postižením sluchu (APPN, o. s.).

Česká unie neslyšících, oblastní organizace Praha (ČUN Praha)

ČUN Praha vznikla v roce 1991. Neslyšící zde nacházejí neformální půdu pro svou komunikaci v přirozeném prostředí a centrum životních potřeb. Mimo jiné mnohé aktivity zajišťuje činnost a provoz Centra sociálních služeb.

Centrum sociálních služeb

Poskytuje sociální služby podle zákona č. 108/2006. Tlumočnické služby, ***sociálně aktivizační služby pro osoby s postižením sluchu:***

- pro jednotlivce - šíření informací o službách Centra, pomoc při porozumění textu zajištění pomoci při pořádání aktivit sociálního zaměření, sociálně právní pomoc při vyřizování či obhajobě práv neslyšícího klienta; pomoc při zprostředkování pracovního místa a další.
- pro skupinu klientů - zajištění prostor pro kluby a zájmovou činnost, zprostředkování přednáškové činnosti z oblasti kulturní, sociální a zdravotnické- pomoc při realizaci kulturních akcí.

(Dostupné z WWW: <<http://ruce.cz/clanky/454>>)

Federace rodičů a přátel sluchově postižených, o. s. (FRPSP)

Federace se pokusila vytvořit komplex poradenských služeb pro sluchově postižené „**Poradenské centrum Stodůlky**“.

Pracovníci projektu Poradenské centrum zajišťují zázemí pro jednotlivé specializované projekty:

- *Sociální povadnu pro rodiny a sluchově postižené,*

- *Speciální psychologickou poradnu pro sluchově postižené,*
Informační centrum o hluchotě,
Středisko rané péče Tamtam,
Semináře a přednášky k problematice sluchového postižení,
Keramickou dílnu.

Sociální poradna pro osoby se sluchovým postižením a jejich blízké poskytuje:

- pomoc při vyřizování telefonátů (objednání k lékaři atp.),
pomoc při sepisování úředních dopisů,
- pomoc při hledání ubytování - pomoc odpovídat na inzeráty s nabídkou pronájmu či prodeje bytu, telefonické zprostředkování hovoru, pomoc při vyhledávání nabídek atp.,
informace o výhodách a příspěvcích pro osoby se sluchovým postižením,
- informace, jak postupovat při žádostech o příspěvek na kompenzační pomůcky,
 rady při výběru školy, kontakt na další instituce,
- domluví návštěvu **bezplatného právního poradenství, návštěvu psychologa pro neslyšící** atp.

Standardní služby sociální poradny jsou klientům poskytovány bezplatně.

Speciální psychologická poradna pro sluchově postižené

Psychologické poradenství je určeno pro dvě hlavní skupiny klientů: dospělé lidi s různým typem sluchového postižení a rodiny dětí se sluchovým a kombinovaným postižením. Psychologické služby jsou tak poskytovány ve dvou poradnách:

- v poradně, která se **zaměřuje na dospívající a dospělé klienty** se sluchovým postižením a jejich rodiny,
- v poradně, která poskytuje služby rodinám s dětmi v rámci Aktivačně socializačního centra pro rodiny s dětmi se sluchovým postižením (Dostupné z WWW: <<http://www.frpsp.cz>>).

Svaz neslyšících a nedoslýchavých v ČR

Provozuje Centrum pro podporu zaměstnanosti osob se sluchovým postižením, síť Poradenských center a Rehabilitačních center po celé České republice a Informačně vzdělávací, osvětové a komunikační centrum (IVC) v Praze (Silovská a kol., 2007).

Jazykové centrum ULITA

Je součástí Střední školy, Základní školy a Mateřské školy v Praze - Radlicích. Cílem centra je poskytnout všem neslyšícím a nedoslýchavým lidem v ČR ***možnost celoživotního vzdělávání v oblasti jazykové gramotnosti*** s ohledem na jejich specifické vzdělávací potřeby, podpořit je ve vzdělávání, pozitivně je motivovat k získávání nových poznatků a informací a ***zlepšit jejich šance na trhu práce***. Snaží se rozvíjet a šířit moderní metody výuky jazyků na školách pro sluchově postižené a podporovat kompetence slyšících pedagogů v českém znakovém jazyce. Nabízí kurzy pro děti i dospělé a vytváří multimediální učební publikace, které zohledňují právo lidí s postižením sluchu na vzdělávání ve **znakovém** jazyce (Dostupné z WWW: <<http://www.jazykove-centrum-ulita.cz>>).

Pevnost - České centrum znakového jazyka

Činnost tohoto centra spočívá v pořádání kurzů znakového jazyka, odborných seminářů, kurzů pro neslyšící lektory znakového jazyka a kurzů českého jazyka pro neslyšící. Zabývá se také jazykovým výzkumem. Svou činností se snaží bourat mýty o neslyšících a informovat slyšící společnost o světě komunity Neslyšících (Silovská a kol., 2007).

6. Vliv zaměstnání na život člověka s postižením sluchu

Od institucí, které připravují dospívající či již dospělé jedince s postižením sluchu pro budoucí profesi, nyní přejdeme k období, kdy nastává důležitý okamžik zapojení do pracovního procesu. Děje se tak na otevřeném trhu práce nebo v chráněných dílnách, případně chráněných pracovištích.

Denní režim mladého člověka byl doposud podřizován školním povinností, nyní nastupují povinnosti pracovní. V zaměstnání bude člověk s postižením sluchu trávit zhruba třetinu svého dne, proto má pro něj tak zásadní význam. Práce však není pouhým zdrojem obživy, ale stává se také prostředkem seberealizace se značným sociálně rehabilitačním účinkem. Jesenský zdůrazňuje význam pracovní rehabilitace z hlediska uspokojování potřeb občana se změněnou pracovní schopností, která dle něj plní tato poslání:

- umožňuje pracovní uplatnění, významné potřeby každého vyspělého člověka, rozvíjí osobnost,
- zařazuje člověka do pracovního společenství, přispívá k růstu jeho prestiže a sebevědomí,
- zabezpečuje člověka hmotně,
- přispívá k překonání předsudků, které stále přetrvávají v majoritní společnosti (Kuda, 2004).

Otázka zaměstnanosti není pouze otázkou peněz a zlepšení hmotné situace. Zaměstnání lidem dává mnohem více. **Dává** jim uspokojení z dobře vykonané práce, vytváří jim nové sociální vazby a kontakty, nová přátelství, učí je disciplíně, ale především jim dává pocit užitečnosti, důležitosti ve společnosti a zvyšuje jejich společenský statut. To vše lidem, kteří nemají práci, chybí (Jak na trh práce. NRZP, 2008).

Nezaměstnanost je v naší kultuře chápána jako tíživý existenciální zážitek, a to i při rozvinutém sociálním státu, umožňujícím přežití i bez příjmů ze zaměstnání. Souvisí to

scentrální rolí práce a zaměstnání vnáší kultuře. Práce má vnáší kultuře hlubinné zakotvení jak v uspořádání společnosti, tak v psychice člověka.

V tržní ekonomice bohužel nezaměstnanost sluchově postižených lidí znepokojujícím způsobem narůstá. **Základní příčinou je nesoulad mezi dosaženou (poměrně nízkou) kvalifikací těchto osob a požadavky trhu práce.** Obecně platí, že v závislosti na stupni vzdělání je míra ekonomické aktivity vyšší a naopak míra nezaměstnanosti nižší. Vzdělanější lidé se lépe uplatňují a jsou méně postihováni nezaměstnaností. Ve srovnání s minulostí **klesá poptávka po manuálních pracovních pozicích, které nevyžadují velkou kvalifikaci.** Tato místa až dosud tvořila převažující pracovní příležitosti pro sluchově postižené.

Tento zásadní problém se promítl i do Národního plánu vyrovnávání příležitostí pro občany se zdravotním postižením (2003), kde se uvádí: „V základním školství tvoří až dosud určitou anomálii vzdělávání neslyšících, kteří díky nevhodným vyučovacím postupům získávali podstatně nižší vzdělání než ostatní absolventi základních škol, čímž je omezeno jejich další vzdělávání". Často i kvůli nedostatečnému vzdělání musí neslyšící vzít méně placenou a kvalifikovanou práci.

Nové obory. např. administrativní pracovník, počítačový operátor, zubní technik, se prosazují velice pomalu a ani zde není jisté uplatnění v oboru, protože zaměstnavatelé často odmítají absolventy se sluchovým handicapem, kteří nemají praxi a navíc nemohou telefonovat. O nezájmu ze strany zaměstnavatele svědčí i fakt, že se v praxi nedaří naplňovat zákonná ustanovení o zaměstnávání zdravotně postižených lidí.

Zejména se **nedodržuje** povinnost zaměstnat občany se změněnou pracovní schopností ve výši alespoň 4% z celkového počtu zaměstnaných pracovníků. Většina firem si zmíněnou zákonnou povinnost raději splní odvodem do státního rozpočtu, než aby zdravotně postižené občany zaměstnávala (**Info-Zpravodaj** Magazin. 2005, roč. 13, č. 1, s. 12-15).

Na druhé straně je však nutno uvést případy, kdy lidé s postižením sluchu:

- nejsou dostatečně motivováni k práci,
- mají nereálné představy o práci,
- nedokážou odhadnout své vzdělání, co umí a co mohou dělat.
- neumí odhadnout situaci na trhu práce.

nemají reálnou představu o výši platu,

- nemají reálnou představu o tom, jak probíhá pracovní pohovor, jaké jsou zásady správného jednání se zaměstnavatelem.

V takových případech vznikají mnohá nedorozumění a především zklamání. Právě nedorozumění a zklamání se stávají dalším demotivujícím prvkem při cestě za pracovním uplatněním. Dále jsou to problémy spojené s nástupem do zaměstnání, zejména pracovní kázeň - nechodí do práce včas, odcházejí dřív, stěžují si, neomluví se (zdroj APPN, o. s.).

Starší generace lidí s postižením sluchu má vžité dnes již nereálné představy o zaměstnání a trhu práce. Nezaměstnanost byla za socialismu velmi nízká (pouze lidé bez kvalifikace, trestně stíháni za příživnictví - neměli pravidelný příjem - pracovat bylo povinností). Častý byl případ, kdy po absolvování základní školy či po vyučení člověk s postižením sluchu nastoupil do zaměstnání, ve kterém zůstal až do odchodu do důchodu.

Nyní je řada občanských povinností - zaplatit zdravotní pojištění a mít odpracováno 25 let pro přiznání starobního důchodu, ale pracovat se nemusí (Lexová, 2006).

Dalším z problémů, vyplývajících ze specifiky sluchového postižení, je komunikace neslyšících na úřadech práce. Často dochází k nedorozuměním. Úřednice jsou mnohdy přesvědčeny, že jim klient rozumí, protože se domnívají, že to, co je napsáno na papíře, je pro každého srozumitelné. Ale u neslyšících to vždy neplatí. Přitom vzniklá nedorozumění jsou mnohdy vážná. Neslyšící např. nepochopí, že nemohou odmítnout nabízenou vhodnou práci (**odpovídající** jejich věku, zdravotnímu stavu, kvalifikaci atd.) bez vážnějšího důvodu. Nedostaví se na určené místo třeba proto, že se jim zdá daleko. Úřad práce je potom může vyřadit z evidence, čímž klient ztrácí nárok nejen na podporu v nezaměstnanosti, ale i na úhradu zdravotního pojištění státem a zápočet tzv. náhradní doby na důchodové pojištění (Info-Zpravodaj M a g a z i n. 2005, roč. 13, č. 1, s. 12-15).

Kvalita života

S možností profesního uplatnění úzce souvisí kvalita života. „Pojem kvalita života (anglicky quality of life, užívaná zkratka QOL), který je stále častěji používaným souslovím v oblastech lidského života, se stal v posledních dvaceti letech součástí mnoha vědních oborů. Původně pomologický a ekonomický koncept získal své místo ve společenských vědách, lékařství i v pedagogice. Existuje mnoho definic kvality života

a množství různých nástrojů, kterými lze kvalitu života měřit. Na celém světě se problematikou kvality života zabývají desítky organizací a institutů" (Kollerová, 2008, s. 31).

V rámci České republiky se mi nepodařilo najít organizaci či institut, který by se v současnosti intenzivně zabýval výzkumem kvality života lidí s postižením sluchu. Ze zahraničních zdrojů mne zaujal projekt University of Washington nazvaný „Project HQL - The Hearing and Quality of Life Study". Jedná se o dvouletý projekt, který byl vypsán na období 1.1. 2007 až 31. 12. 2009. Cílem tohoto projektu je použití kvalitativních metod k identifikaci a kvantitativních metod k vyhodnocení význačných problémů kvality života dětí a mládeže s postižením sluchu. Výsledky navrhované práce (fáze 1) budou použity pro navržení obsahu dvou nástrojů ke zjištění kvality života: 1) neslyšících dětí a mládeže a 2) nedoslýchavých dětí a mládeže. Hlavní otázka, kterou by měl tento projekt zodpovědět, je následující: „Jaké vzdělávací úsilí, návrh programu, vyhodnocení nebo jiný zásah je nutný ke zlepšení sociálního prostředí, dorozumívání a dovednosti dětí a mládeže s postižením sluchu?"

Zmíněnému projektu předcházely studie kvality života úzce zaměřené na jednotlivé aspekty QOL jako jsou funkční stav, subjektivní psychická pohoda, vztahy mezi vrstevníky, sebevědomí a inkluzivní vzdělávání. Tyto studie porovnávaly mládež se ztrátou sluchu s dětmi, jež ztrátu sluchu nemají. Přestože jsou běžná měření u mládeže bez postižení sluchu užitečná, nemusí přesně promítat perspektivy mládeže se ztrátami sluchu. Výsledky výzkumu, jež přináší názory mládeže s postižením sluchu, jsou však důležité pro vývoj a evaluaci **prostředků** intervence, které jsou z kulturního a společenského hlediska vhodné a inkluzivní (vlastní překlad; v původním jazyce dostupné z WWW: <<http://depts.washington.edu/yqol/projects/current.htm#HQL>>).

Věřím však, že je pouze otázkou času, kdy některá z českých univerzit, případně organizace z mnoha subjektů, jež pracují ve prospěch lidí s postižením sluchu v České republice, započne vlastní výzkum v oblasti kvality života dětí a mládeže s postižením sluchu. Další z možností by mohla být spolupráce více institucí na daném výzkumu. V tomto případě by se však jednalo o náročný projekt z hlediska organizace, jehož velkou výhodou spatřuji ve spolupráci akademiků s odborníky z praxe.

7. Výzkumná část

7.1 *Formulace záměru výzkumného šetření*

Hlavní cíl a dílčí cíle

Hlavním cílem výzkumného šetření je poznání současné situace v oblasti možností pracovního uplatnění osob s postižením sluchu na otevřeném trhu práce. Při šetření této oblasti se opírám o souvztažnost předprofesní a profesní přípravy s následnými možnostmi profesního uplatnění. Dílčím cílem je popsat již zmíněnou souvztažnost s ohledem na specifika v komunikaci osob s postižením sluchu.

Hlavní a dílčí zkoumané otázky

S ohledem na stanovené cíle, jež mohou působit velmi obecně, jsem stanovila hlavní a dílčí otázky, které mne nasměrovaly k volbě výzkumné metody a následně jednotlivých položek šetření.

Hlavní otázku, jež vychází z hlavního cíle, jsem stanovila následovně:

Jaká je situace v oblasti pracovního uplatnění lidí s postižením sluchu na otevřeném trhu práce?

Podotázky, jež úzce souvisí se záměrem šetření:

- Které způsoby komunikace preferují lidé s postižením sluchu?
- Jakým způsobem hledají tito lidé zaměstnání?
- Jaké jsou možnosti intervence ze strany organizací zaměřujících svou činnost na uplatnění občanů s postižením sluchu na trhu práce a také na celoživotní vzdělávání?

Dílčí otázky týkající se oblasti předprofesní a profesní přípravy:

- Jaké jsou nejčastější uváděné potíže a překážky v komunikaci mezi žáky, studenty s postižením sluchu a jejich pedagogy?
- Jaké je nejčastější dosažené vzdělání osob s postižením sluchu?
- Jaká je šíře nabízených učebních a studijních oborů na středních školách pro sluchově postižené.
- Jaké formy podpory nabízejí vysoké školy studentům s postižením sluchu?

7.2 *Hlavní cíle a výzkumné otázky*

Cíl č. 1: Zjistit, zda se shodují způsoby komunikace preferované respondenty s postižením sluchu, se způsoby komunikace, které ve škole používali učitelé, přednášející.

Hodnocené položky: položka č. 6: jaký způsob komunikace preferuji/upřednostňuji a položka č. 12: jaký způsob komunikace ve škole používali učitelé, přednášející; obě dotazník č. 1.

Nulová výzkumná otázka č. 1: Způsoby komunikace preferované respondenty s postižením sluchu, se nebudou shodovat se způsoby komunikace, které ve škole používali učitelé, přednášející.

Alternativní výzkumná otázka č. 1: Způsoby komunikace, preferované respondenty s postižením sluchu, se budou shodovat se způsoby komunikace, které ve škole používali učitelé, přednášející.

Cíl č. 2: Zjistit, zda nejvyšší dosažené vzdělání respondentů s postižením sluchu závisí na věku, od kterého mají postižení sluchu.

Hodnocené položky: položka č. 4: od kolika let mám postižení sluchu a položka č. 9: mé nejvyšší dosažené vzdělání; obě dotazník č. 1.

Nulová výzkumná otázka č. 2: Udávané nejvyšší dosažené vzdělání respondentů s postižením sluchu nebude záviset na věku, od kterého mají postižení sluchu.

Alternativní výzkumná otázka č. 2: Udávané nejvyšší dosažené vzdělání respondentů s postižením sluchu bude záviset na věku, od kterého mají postižení sluchu.

Cíl č. 3: Zjistit, zda možnost pracovat v oboru, který respondenti vystudovali, závisí na věku. Hodnocené položky: položka č. 2: věk respondentů a položka č. 18: pracuji v oboru, který jsem studoval/a; obě dotazník č. 1.

Nulová výzkumná otázka č. 3: Uvedené údaje o tom, zda respondenti pracují v oboru, který studovali, nebudou záviset na věku.

Alternativní výzkumná otázka č. 3: Uvedené údaje o tom, zda respondenti pracují v oboru, který studovali, budou záviset na věku.

Cíl č. 4: Zjistit, zda způsob, jakým respondenti hledají zaměstnání, závisí na ovládnutí českého jazyka.

Hodnocené položky: položka č. 7: jak ovládám/umím český jazyk a český znakový jazyk (český znakový jazyk byl pro účel této otázky záměrně vynechán) a položka č. 16: práci jsem si našel/našla; obě dotazník č. 1.

Nulová výzkumná otázka č. 4: Způsob, jakým respondenti hledají zaměstnání, nebude záviset na ovládnutí českého jazyka.

Alternativní výzkumná otázka č. 4: Způsob, jakým respondenti hledají zaměstnání, bude záviset na ovládnutí českého jazyka.

Cíl č. 5: Zjistit, zda délka údobí, během kterého po dokončení školy respondenti našli první práci, závisí na využití tlumočnických služeb.

Hodnocené, položky: položka č. 15: po dokončení školy jsem první práci našel/našla a položka č. 17: při hledání práce jsem využil/a tlumočnicka, nevyužil/a tlumočnicka; obě dotazník č. 1.

Nulová výzkumná otázka č. 5: Délka údobí, během kterého po dokončení školy respondenti našli první práci, nebude záviset na využití tlumočnických služeb.

Alternativní výzkumná otázka č. 5: Délka údobí, během kterého po dokončení školy respondenti našli první práci, bude záviset na využití tlumočnických služeb.

7.3 *MetocliKd výikumnélio šetření*

7.3.1 Výzkumná metoda

K získání informací potřebných k šetření jsem zvolila metodu dotazníku. Dotazník lze charakterizovat jako soubor předem připravených otázek na určitém formuláři. Jeho výhodou je anonymita a možnost hromadného zpracování. Nevýhodou dotazníků může být nepochopení otázek respondentem, zkreslení odpovědí podle přání respondenta nebo nízká návratnost, pokud není dotazník distribuován osobně.

Jelikož někteří z respondentů s postižením sluchu neporozuměli otázkám v dotazníku, bylo nutné jim otázky vysvětlit v českém znakovém jazyce. Na základě této změny probíhalo v některých případech dotazníkové šetření prostřednictvím rozhovoru. Vzhledem k pevným bodům jež dotazník obsahuje, došlo tedy ke sběru dat v podobě strukturovaného rozhovoru. Tento přístup odůvodňuji respektováním specifických potřeb osob s postižením sluchu v komunikaci.

7.3.2 **Charakteristika zkoumaného souboru**

Dotazníkové šetření proběhlo ve dvou liniích. Dotazník číslo 1 byl určen pro respondenty s postižením sluchu a dotazník číslo 2 byl určen středním školám pro sluchově postižené, konkrétně ředitele daných středních škol.

Sběr dat pro dotazník číslo 1 proběhl ve spolupráci s pracovníky Centra sociálních služeb České unie neslyšících v Praze, pracovní konzultantkou APPN, o. s., lektorem českého znakového jazyka panem Václavem Ptáčkem a mých neslyšících přátel, jejich přátel a známých.

Šetření se zúčastnilo 64 respondentů, z toho 32 (50%) žen a 32 (50%) mužů. Respondenti byli ve věku od 18 do 64 let a více. Nejčastěji byla zastoupena věková skupina 29 - 39 let (38%).

Sbér dat pro dotazník číslo 2 proběhl ve spolupráci s řediteli, zástupci ředitelů a pedagogy všech středních škol pro sluchově postižené v České republice. Šetření se tedy zúčastnilo 10 středních škol pro sluchově postižené.

7.3.3 Členění a položky dotazníku

Dotazník číslo 1

Dotazník obsahuje celkem 21 položek:

- Uzavřené - nabízí respondentovi soubor variant odpovědí (například položka číslo 20 - Využívám tlumočníka při komunikaci v práci?). V některých položkách mohli respondenti označit více odpovědí.
- Polouzavřené - jsou kombinací otevřených a uzavřených položek (například položka číslo 16 - Práci jsem si našel/našla.).
- Otevřené - odpověď zcela závisí na respondentovi (u otázky číslo 8 - Názvy všech oborů, které jsem vystudoval/a, je sporná otevřenost otázky - jelikož odpověď zcela nezávisí na respondentovi, ale je důsledkem podmínek, které mu byly dány).

První položky dotazníku byly formulovány jako tzv. kontaktní - zjišťující demografické údaje. Další položky zjišťovaly pocity respondentů při komunikaci s učiteli, přednášejícími. Dotazník obsahuje položky, které zjišťují, jaký obor by si tito respondenti vybrali, kdyby slyšeli. Tato otázka byla pro mnoho respondentů nepochopitelná, nedokázali uvažovat v rovině „kdyby“, vrátit se ke svým „dětským“ představám, přáním a tužbám o budoucí profesi.

Dotazník číslo 2

Dotazník obsahuje celkem 3 položky:

- Uzavřená - jedná se o položku číslo 1 „Vývoj učebních a studijních oborů pro žáky a studenty s postižením sluchu“

- Polouzavřená - tou je položka číslo 2 „Co předcházelo otevření daného/daných oborů?" Respondenti zde mohli označit více možností a uvést jiné možnosti.
- Otevřená - položka číslo 3 „Zvažuje Vaše škola možnost otevření nového učebního/studijního oboru?" Pokud ano, prosím napište důvody pro jeho otevření, název oboru, délku jeho studia a způsob ukončení studia.

7.3.4 Dotazníkové šetření

Dotazníkovým šetřením předcházely pilotní studie ke zjištění srozumitelnosti otázek a potřebného času k vyplnění celého dotazníku.

Samotné dotazníkové šetření dotazníku číslo 1 probíhalo od ledna do 6. března 2009 Respondenti byli oslovováni osobně a prostřednictvím pracovníků již zmíněných organizací. Celkem bylo rozesláno 70 dotazníků.

Sběr dat pro dotazník číslo 2 proběhl v průběhu října 2008 až ledna 2009 Respondenti byli oslovováni emailem, telefonicky a proběhla tři osobní setkání. Celkem bylo úspěšně zodpovězeno všech 10 dotazníků.

7.3.5 Zpracování výsledků

Analýza výsledků dotazníku číslo 1

Z celkového počtu 70 dotazníků bylo pro zpracování použito 64 dotazníků, šest dotazníků nebylo vyplněno. Tento fakt 91% návratnosti byl jistě ovlivněn kombinací osobních a zprostředkovaných konzultací s respondenty.

Získané informace byly jednotlivě zpracovány do grafů a tabulek pomocí programů Microsoft Word a Microsoft Excel.

Analýza výsledků dotazníků číslo 2

Z celkového počtu 10 dotazníků byly pro zpracování použity všechny dotazníky. Tento fakt 100% návratnosti byl ovlivněn ve většině případů dodatečnými telefonickými konzultacemi. Sběr dat byl proveden ve třech případech osobně. Získané informace byly jednotlivě písemně zpracovány v programu Microsoft Word.

7.4 Výsledky šetření a jejich interpretace

7.4.1 Analýza výsledků dotazníku č. 1

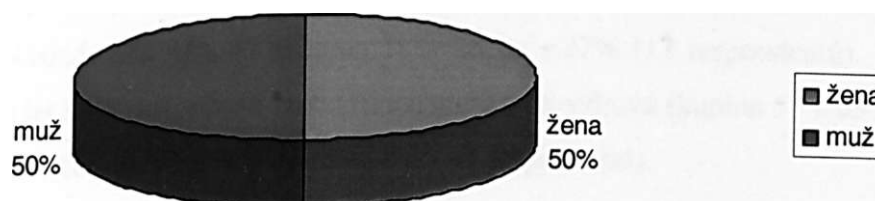
Položka číslo 1: Pohlaví respondentů

Tabulka č. 8 Pohlaví respondentů

Pohlaví	absolutní četnost	relativní četnost
Žena	32	50%
Muž	32	50%
celkem	64	50%

Graf č. 1 Pohlaví respondentů

1. Pohlaví respondentů

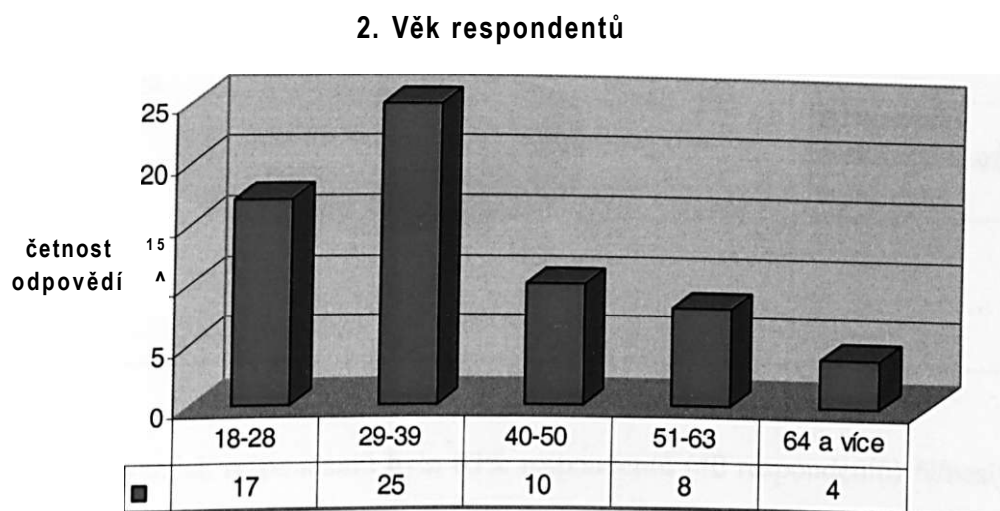
Z dotazovaných respondentů bylo 50% žen (32 respondentů) a 50% mužů (32 respondentů).

Položka číslo 2: Věk respondentů

Tabulka č. 9 Věk respondentů

Věk	absolutní četnost	relativní četnost
18-28	17	27%
29-39	25	39%
40-50	10	16%
51-63	8	13%
64 a více	4	6%
celkem	64	100%

Graf č. 2 Věk respondentů

Nejvíce byla zastoupena věková skupina mezi 29 a 39 lety a to 39% (25 respondentů). Následovala věková skupina 18 - 28 let s 27% (17 respondentů). Věková skupina 40 - 50 let byla zastoupena 16% (10 respondentů), věková skupina 51 - 63 let 13% (8 respondentů) a věková skupina 64 a více let 6% (4 respondenti).

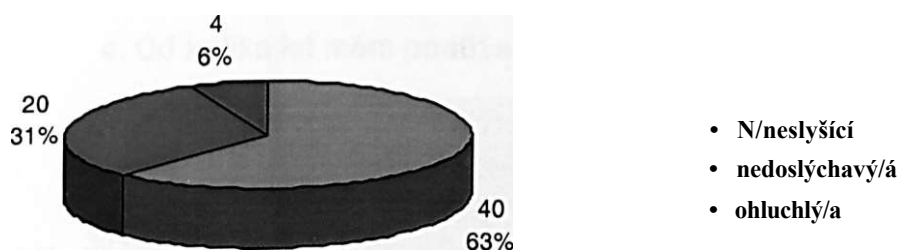
Položka číslo 3: Typ postižení sluchu

Tabulka č. 10 Typ postižení sluchu

Typ postižení sluchu	ženy	Muži	celkem
N/neslyšící	19	21	40
nedoslýchavý/á	10	10	20
ohluchlý/a	3	1	4

Graf č. 3 Typ postižení sluchu

3. Typ postižení sluchu

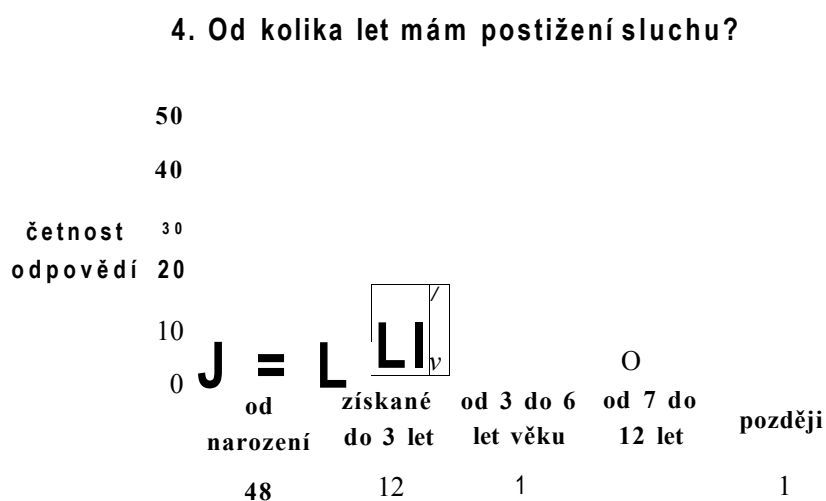
Z dotazovaných respondentů bylo 63% respondentů (40 respondentů) N/neslyšících, 31% respondentů (20 respondentů) nedoslýchavých a 6% respondentů (4 respondenti) ohluchlých. Z dotazovaných respondentů bylo N/neslyšících 21 mužů a 19 žen, nedoslýchavých byl stejný počet 10 mužů a 10 žen, ohluchlý byl jeden muž a 3 ženy.

Položka číslo 4: Od kolika let mám postižení sluchu?

Tabulka č. 11 Od kolika let mám postižení sluchu?

Postižení sluchu mám	absolutní četnost	relativní četnost
od narození	48	75%
získané do 3 let věku	12	19%
od 3 do 6 let věku	1	2%
od 7 do 12 let věku	2	3%
Později	1	2%
Celkem	64	100%

Graf č. 4 Od kolika let mám postižení sluchu?

Nejvíce respondentů mělo postižení sluchu od narození a to 74% (48 respondentů). Následuje skupina se získaným postižením sluchu do 3 let věku, 19% respondentů (12 respondentů). Postižení sluchu získalo od 7 do 12 let věku 3% respondentů (2 respondenti). Shodně bylo 2% (2 respondenti) zastoupení respondentů, kteří získali postižení sluchu od 3 do 6 let věku a později.

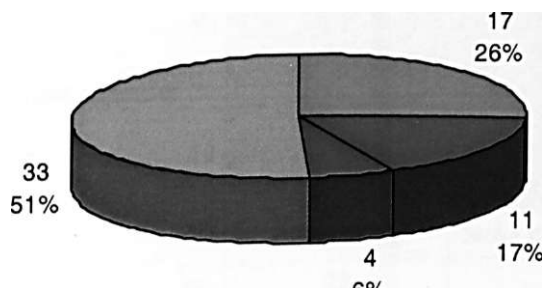
Položka číslo 5: Používám sluchadla?

Tabulka č. 12 Používám sluchadla?

Používám sluchadla?	absolutní četnost	relativní četnost
jedno sluchadlo	17	26%
dvě sluchadla	11	17%
kochleární implantát	4	6%
nepoužívám sluchadlo ani kochleární implantát	33	51%
Celkem	65	100%

Graf č. 5 Používám sluchadla?

5. Používám sluchadla?

- jedno sluchadlo
- dvě sluchadla
- kochleární implantát
- nepoužívám sluchadlo ani kochleární implantát

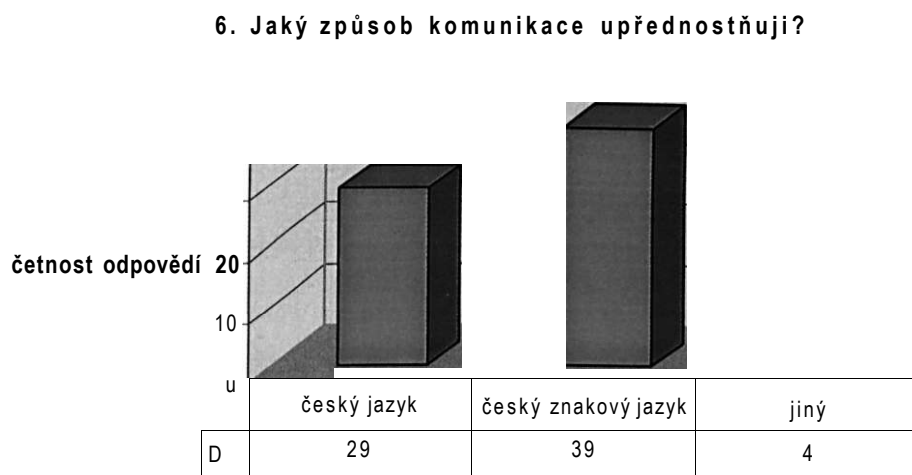
Největší počet respondentů nepoužívá sluchadlo ani kochleární implantát a to 51% (33 respondentů). Následují respondenti, kteří používají jedno sluchadlo, 26% (17 respondentů), dvě sluchadla používá 17% respondentů (11 respondentů). Nejméně bylo respondentů, kteří používají kochleární implantát a to 6% (4 respondenti).

Položka číslo 6: Preferovaný způsob komunikace

Tabulka č. 13 Jaký způsob komunikace preferuji/upřednostňuji?

Jaký způsob komunikace upřednostňuji?	absolutní četnost	relativní četnost
český jazyk	29	40%
český znakový jazyk	39	54%
Jiný	4	6%
Celkem	72	100%

Graf č. 6 Jaký způsob komunikace upřednostňuji?

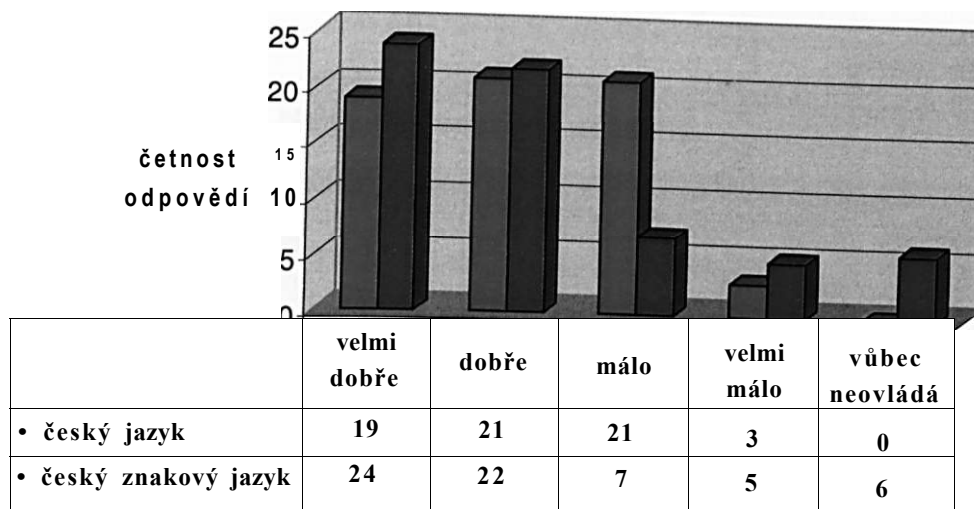

Z celkového počtu respondentů preferuje český znakový jazyk 54% respondentů (39 respondentů), český jazyk upřednostňuje 40% respondentů (29 respondentů) a jiný způsob komunikace preferuje 6% respondentů (4 respondenti).

Položka číslo 7: Jak ovládám/umím český jazyk a český znakový jazyk?

Graf č. 7 Jak ovládám/umím český jazyk a český znakový jazyk?

7. Jak ovládám/umím český a český znakový jazyk?

Respondenti ovládají velmi dobře český jazyk (19 respondentů). Shodný počet respondentů ovládá český jazyk dobře a málo, a to 21 respondentů. Český jazyk ovládají velmi málo 3 respondenti.

Nejvíce respondentů, a to 24, ovládá český znakový velmi dobře, dobře 22 respondentů, velmi málo 5 respondenti a vůbec jej neovládá 6 respondentů.

Položka číslo 8: Názvy všech oborů, které jsem vystudoval/a

Respondenti nejvíce uváděli tyto - učební obory: dámská krejčová (švadlena), strojní mechanik, elektrikář, čalouník, malíř a lakýrník, zámečnick, klempíř; mezi méně častými: zlatník - klenotník, rytec kovů, knihař a cukrář.

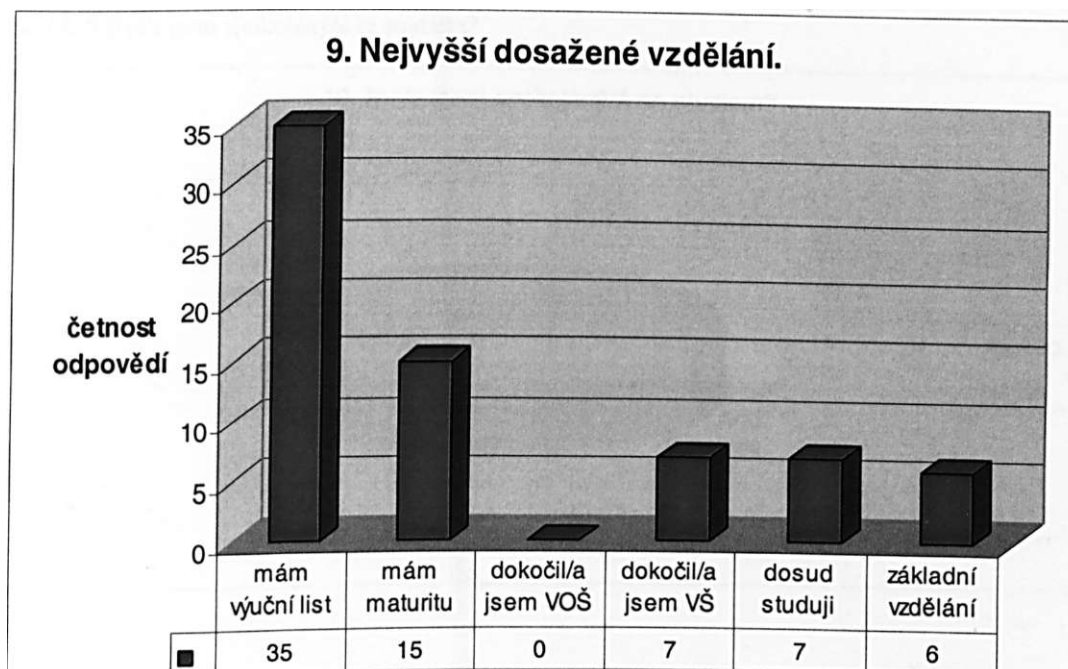
Mezi studijními obory: zubní technik, zdravotní laborant, obchodní akademie, střední ekonomická škola, rodinná škola a výpočetní technika - elektronika.

Vysokoškolsky vzdělaní respondenti uvedli následující obory: sociální práce asociální politika (Masarykova univerzita v Brně), učitelství pro 1. stupeň - speciální pedagogika mladšího školního věku (Univerzita Hradec Králové), zahradnictví - Fakulta

agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů, psychologie - speciální pedagogika (Univerzita Karlova v Praze), obor technologie vody (Vysoká škola chemicko-technologická).

Položka číslo 9: Nejvyšší dosažené vzdělání

Graf č. 8 Nejvyšší dosažené vzdělání.

Nejvíce respondentů mělo výuční list a to 50% (35 respondentů). Následuje skupina s maturitou, 21% respondentů (15 respondentů). Shodně 10% (7 respondentů) dokončilo studium na vysoké škole (VŠ) a dosud studuje. Základní vzdělání mělo 9% respondentů (6 respondentů). Nikdo z respondentů neuvedl, že dokončil studium na vyšší odborné škole (VOŠ).

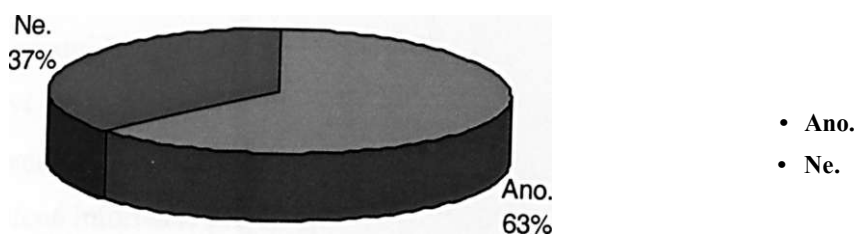
Respondenty uvedené obory, které studují, jsou: speciální pedagogika - učitelství, Pedagogická fakulta, Univerzita Karlova v Praze; Pedagogická fakulta v Hradci Králové; navazující magisterské studium - Bankovní institut vysoká škola, a. s. (BIVŠ), Zahradní a krajinná architektura na Zahradnické fakultě, Mendlova zemědělská a lesnická univerzita v Brně; navazující magisterské studium - Vysoká škola chemicko-technologická v Praze

(VŠCHT); Český jazyk v komunikaci neslyšících na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze.

Položka číslo 10: Byl/a jsem spokojený/á se studiem?

Graf č. 9 Byl/a jsem spokojený/á se studiem?

10. Byl/a jsem spokojený/á se studiem?

Z celkového počtu respondentů bylo se studiem spokojeno 63% respondentů (4" respondentů) a nespokojeno 37% respondentů (25 respondentů).

Zde uvádím důvody respondentů, kteří byli spokojeni se studiem-

„S nároky, že jsem se naučil pracovat s literaturou, škola života."
„Rozuměl jsem odezírání."
„Protože se jednalo o školu pro nedoslýchavé."
„Byla jsem v základní škola, protože tam paní učitelka byla přísná a spravedlivá. Super!!!"
„Ano, jsem spokojený, protože učitel byl přísný."
„našel jsem mnoho kamarádů", „dobrý kolektiv"
„Jsem ráda, že jsem měla kamarádku, která mi určitě nejvíc pomohla. Pomohly mi skripta vstřícný přístup některých učitelů."

„Zatím jsem spokojený. Od malička mě lákala architektura. Mám na mysli projekty, vizualizace, návrhování... A všechno co souvisí s architekturou. V mém oboru je dost kreativních předmětů a to se mi na tom líbí. Ale taky se najdou předměty, které mi zrovna moc nesedí. To je přeci na každé škole."

„Hlavně proto, že ten obor mě bavil. Neměla jsem žádné velké problémy, škola (tedy hlavně centrum pro handicapované studenty při katedře SPPG) mi poskytla podporu (hlavně tlumočení, to mi moc pomohlo), téměř všichni vyučující i spolužáci se mi snažili vyjít vstříc. Začátek byl dost náročný (co se učiva, podpory i vztahů týče), ale pak jsem byla stále spokojenější."

„Byl jsem spokojený na učňáku."

„Tempo výuky vyhovující, dobrá parta spolužáků."

„už si to moc nepamatuji"

„práce líbit", „Baví mě to."

„Výuka ve znakovém jazyce, neslyšící společnost."

„Dostala jsem potřené informace pro život."

„Neměla jsem problémy, na ZŠ a gymnáziu jsem byla ve styku s dětmi stejného postižení, na obchodní akademii mi vycházeli vstříc, byli na mne ohleduplní."

„Na 50%, náročné studium, hlavně odezírání, znaková řeč se v té době nepoužívala ani tlumočníci neexistovali. Hodně mi pomáhalo když psali na tabuli nebo meotaru."

„Jiná možnost nebyla.", „musel jsem učit", „musela jsem učit"

„Musel jsem to nějak vydržet nic takového jako dnes neexistovalo a částečně neexistuje pro usnadnění komunikace."

Názory respondentů, kteří odpověděli na tuto otázku ano i ne:

„Na střední škole byli vynikající profesoři (někteří), dobrý kolektiv ve třídě, učivo kvalitní (neredukované). Na základní škole - šikana na 1. stupni, nezáměr některých kantorů."

(běžná ZŠ) „Na vysoké škole - nerespektování mých potřeb (hlavně potíže komunikační)."

„Mám výbornou partu spolužáků." (ZŠ) „Na vysoké škole jsem nespokojený s výukou učitelů, kteří neberou na mě ohled, melou jak chtějí, ale moc neposlouchám, spíš dostávám od spolužáků matroše a kopíruji pro sebe."

„Studium mě bavilo až na některé předměty. Bylo to náročné v tom smyslu, že pár profesorů chodilo okolo a mě nezbývalo než opisovat od spolužaček." (SŠ)

„V odborném výcviku. Měl jsem možnost vidět mechaniku složitých částí v pohybu ať už to bylo elektricky, elektronicky a mechanické ovládané. Nespokojený v komunikaci. Byl jsem jediný ze 30 žáků sluchově postižený."

Zážitky a postřehy respondentů, kteří nebyli se studiem spokojení-

„těžké rozumět učitelům"

„Učitelka mluví málo informace a nebylo znakový jazyk."

„nevím"

„Učili jsme jako papoušek a učitelé neovládali znakovou řeč."

„učitelé mluvili - moc nerozumět"

„Neměla jsem možnost, v dané době, využívat vymoženosti dnešních dnů."

„Izolace od spolužáků - integrace, na střední komunikace ne ideální - český jazyk skoro bez ZJ."

„Ve způsobu komunikace - hodně mluvili, byla jsem z toho unavená a zmatená, hlavně odezírání od rána až do odpoledních hodin. Tím jsem byla pak nepozorná a unikaly mi důležité informace, např. domácí úkoly, co máme zítra přinést atd. Musela jsem se pořád ptát svých spolužáků, co vlastně říkali učitelé."

„Už dávno, před KSČ. Chci být klempíř nebo nemám možnost studovat. Zámečník pro mě, povinnost podle školy, komise atd. Úplně blbý. Např. Automechanika nebylo vůbec."

„Chodil jsem na normální ZŠ, takže výuka neodpovídala mému zdravotnímu postižení."

„Nerozumím."

„zákaz znakování - málo slovní zásoba"

„Asi ne, pro mě těžký."

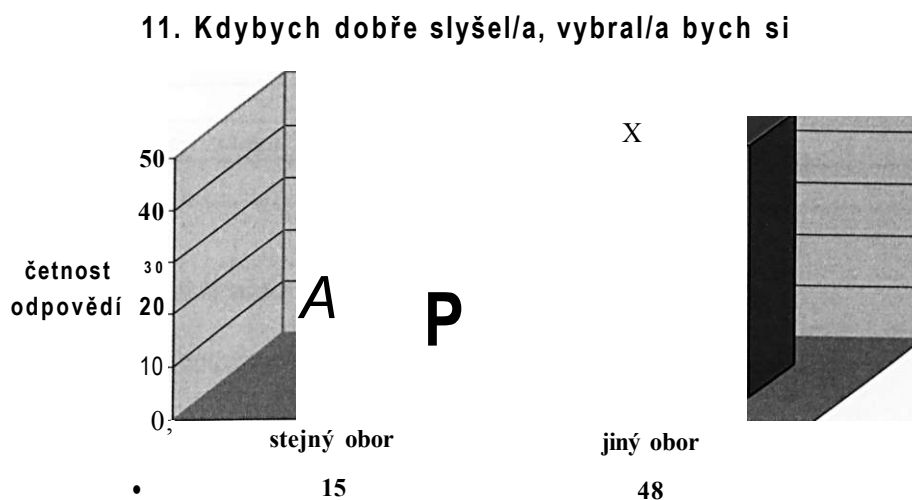
„Ve škole nesměli znakovat."

„Učitelé vůbec neumějí znakovat."

„Málo slovní zásoba, ve škole nesměli ve výuku znakovat."

Položka číslo 11: Kdybych dobře slyšel/a, vybral/a bych si stejný, nebo jiný obor?

Graf č. 10 Kdybych dobře slyšel/a, vybral/a bych si

Respondenti by si vybrali jiný obor, kdyby dobře slyšeli a to v 76% (48 respondentů). Stejný obor by zvolilo 24% respondentů (15 respondentů).

Mezi jinými obory uvedli respondenti následující: právo, ekonom/ka, bankéř, manažer/ka, účetní, sekretářka, prodavačka, přírodní vědy, balet, tanec, móda - návrhářka, malířka - ilustrátorka, filmová škola, umělecký truhlář, zdravotní sestra, lékař, učitelka v mateřské škole, řidič kamionu, pilot, letectví a aerodynamika, programátor, grafik, sdělovací a výpočetní technika, chemik, psychologie či kriminalita mládeže; umělecko-průmyslovou školu, pokračovat na architekturu nebo design či podobný umělecký obor, nebo farmacii či lékařství; přírodní vědy nebo chemie - vědec/laborant; policista, stavební inženýr, voják z povolání.

Třináct respondentů by si vybralo jiný obor, ale neví který - je těžké odpovědět.

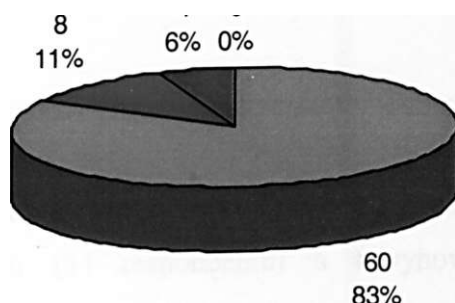
Položka číslo 12: Jaký způsob komunikace ve škole používali učitelé, přednášející?

Tabulka č. 14 Způsob komunikace, který ve škole používali učitelé, přednášející

Učitelé, přednášející ve škole používali	absolutní četnost	relativní četnost
český znakový jazyk - mluvili a psali	60	83%
znakovanou češtinu	8	11%
český znakový jazyk	4	6%
kombinací předchozích způsobů	0	0%
celkem	72	100%

Graf č. 11 Jaký způsob komunikace ve škole používali učitelé, přednášející?

12. Jaký způsob komunikace ve škole používali učitelé, přednášející?

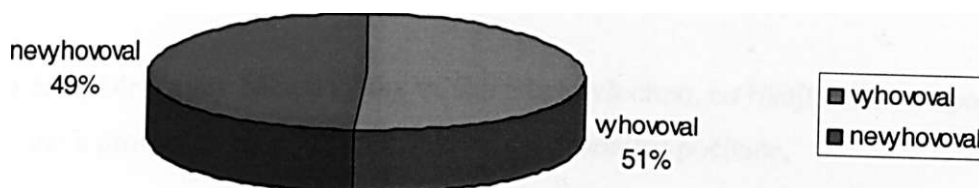
- český jazyk - mluvili a psali
- znakovanou češtinu
- český znakový jazyk
- kombinací předchozích způsobů

Podle zkušeností respondentů učitelé, přednášející nejčastěji používali český jazyk - mluvili a psali v 83% (60 respondentů). Následuje znakovaná čeština v 11% (8 respondentů), český znakový jazyk pro komunikaci používá 6% učitelů, přednášejících (4 respondenti). Žádný z učitelů, přednášejících nezvolil kombinaci předchozích způsobů komunikace.

Položka číslo 13: Způsob komunikace ve škole, který používali učitelé mi vyhovoval/nevyhovoval

Graf č. 12 Způsob komunikace ve škole, který používali učitelé, mi vyhovoval/nevyhovoval

13. Způsob komunikace ve škole, který používali učitelé, mi

Způsob komunikace ve škole, který používali učitelé, vyhovoval 51% dotázaných respondentů (34 respondentů) a nevyhovoval 49% dotázaných **respondentů** (33 respondentů).

Značné množství respondentů, kterým způsob komunikace ve škole **nevyhovoval** uvádělo jako jeden z hlavních důvodů orální metodu, dále náročné odzírání, nerozuměli a měli málo informací, učitelé neuměli znakovat.

Nevyhovoval:

„Protože, když jsem jim neviděla na ústa, tak jsem prostě nevěděla nic.“

„Mluvili někdy rychle a nezřetelně, jeden učitel měl fousy a otáčel se mi zády. Při hodině ruštiny se pouštěla kazeta, kterou jsem pochopitelně vůbec nic neslyšela. Jsem krátkozraká a nosím brýle. A když byli učitelé daleko ode mě, tak jsem jim nemohla dost dobře odezírat. Při promítání na plátno, kdy se zhaslo, učitelka přitom dál mluvila...“

Protože jsem jim vždy nerozuměla, opisovala jsem zadanou látku.“

„Pro mě dříve učitelé neznakovali a teď myslím už lepší.“

„Nemožnost odezírání a častá únava.“

„Nepochopil jsem hlavně český jazyk.“

„Bylo to pro mne stresující a dost namáhavé.“

Vyhovoval i nevyhovoval:

„Někteří byli vynikající a brali na mě ohled a otáčeli se ke mně. S jinými nebyla řeč a pořád mluvili na tabuli...”

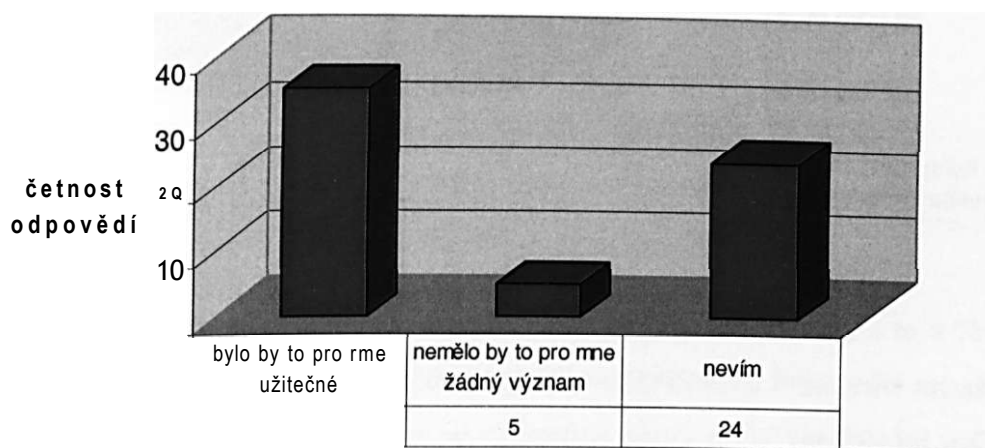
„Mluvili tak, že jim nebylo vidět na ústa. Tedy za zády.“

„Na mě moc rychle, nestíhal jsem v případě, že se zároveň mluvilo a psalo na tabuli, k tomu ještě přeslechl či neslyšel přednášející výuku (výklad).“

Položka číslo 14: Kdyby během výuky ve škole bylo všechno, co říkají učitelé a spolužáci přepisováno a promítáno na plátno u tabule nebo na monitor počítače,

Graf č. 13 Simultánní přepis mluvené řeči

14. Kdyby během výuky ve škole bylo všechno, co říkají učitelé a spolužáci, přepisováno a promítáno na plátno u tabule nebo na monitor počítače,

Podle názorů respondentů by tento komunikační systém pro ně byl užitečný v 54% (35 respondentů), 38% respondentů (24 respondentů) neví, zda by pro ně měl význam a pro 8% (5 respondentů) by neměl žádný význam.

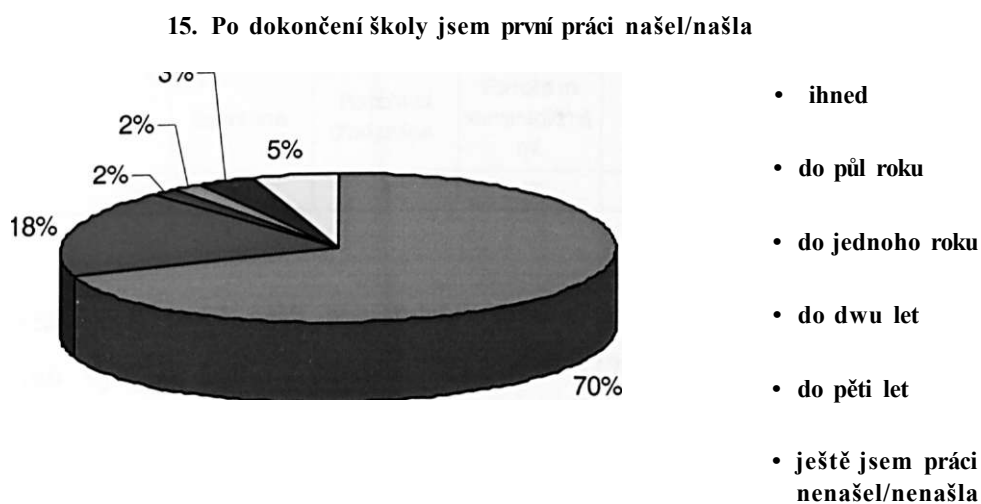
Jeden z respondentů uvedl, že by to pro něj bylo zajímavé.

Položka číslo 15: Po dokončení školy jsem první práci našel/našla

Tabulka č. 15 Po dokončení školy jsem první práci našel/našla

První práci jsem našel/našla	absolutní četnost	relativní četnost
ihned	42	70%
do půl roku	11	18%
do jednoho roku	1	2%
do dvou let	1	2%
do pěti let	2	3%
ještě jsem práci nenašel/nenašla	3	5%
celkem	60	100%

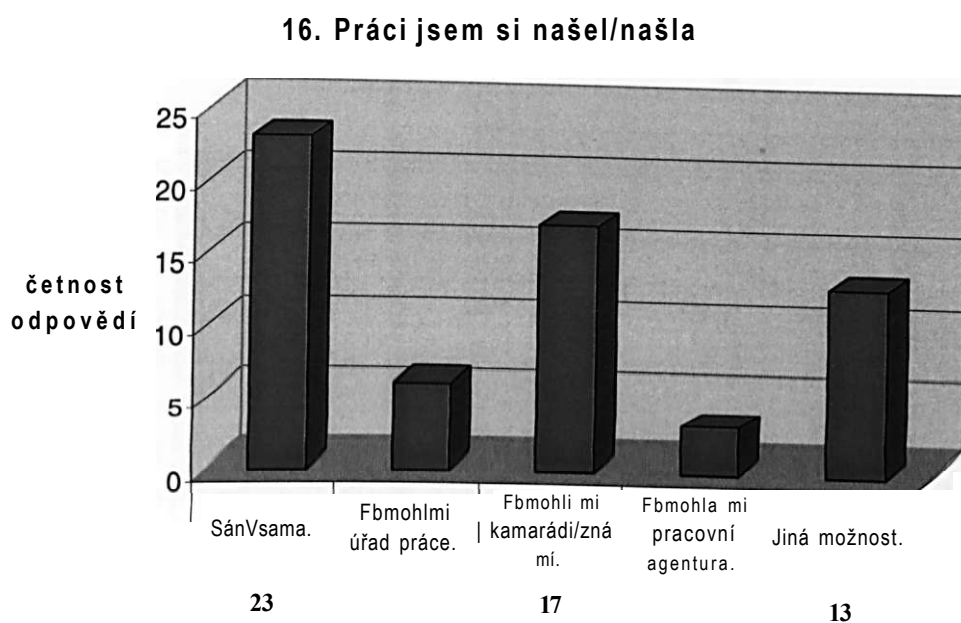
Graf č. 14 Po dokončení školy jsem první práci našel/našla

Nejčastěji si první práci respondenti našli ihned po dokončení školy a to v 70% (42 respondentů), dále do půl roku 18% respondentů (11 respondentů). Práci ještě nenašlo 5% respondentů (3 respondenti). Do pěti let od dokončení školy první zaměstnání našla 3% respondentů (2 respondenti). Shodně 2% respondentů našla první zaměstnání po dokončení školy do jednoho roku a do dvou let.

Položka číslo 16: Práci jsem si našel/našla

Graf č. 15 Práci jsem si našel/našla

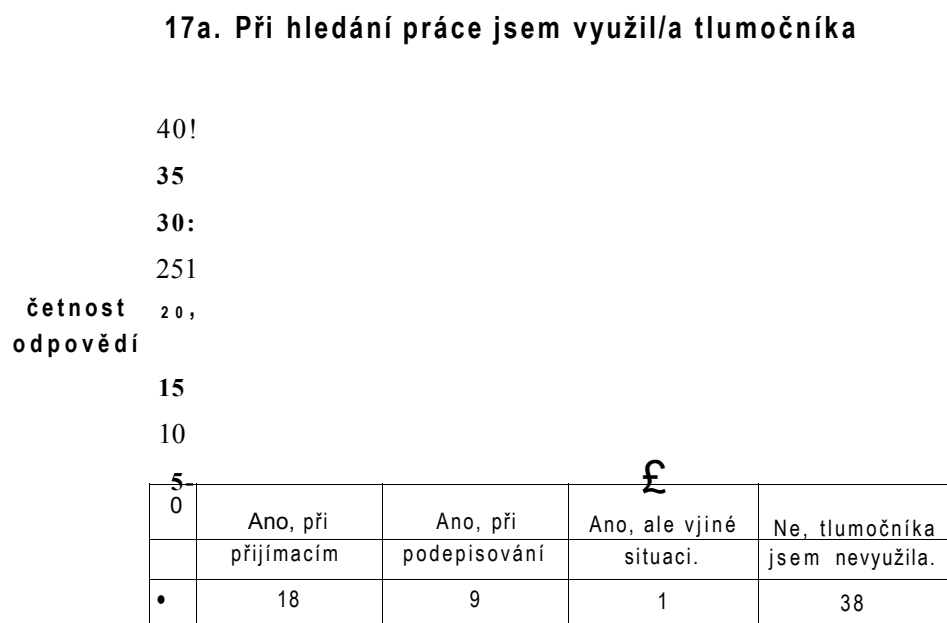

Nejčastěji si práci našli respondenti sami a to v 37% (23 respondentů). 27% respondentů využilo pomoci kamarádů/známých (17 respondentů). Jiná možnost se naskytla 21% respondentů (13 respondentů). Úřad práce zprostředkoval zaměstnání 10% respondentů (6 respondentů) a pracovní agentura pomohla 5% respondentů (3 **respondenti**). Jiná možnost:

Nejčastěji uváděnou jinou možností byla škola (9 respondentů), dále rodiče (5 respondentů) a sestra (1 respondent).

Položka číslo 17a: Při hledání práce jsem využil/a tlumočníka

Graf č. 16 Při hledání práce jsem využil/a tlumočníka

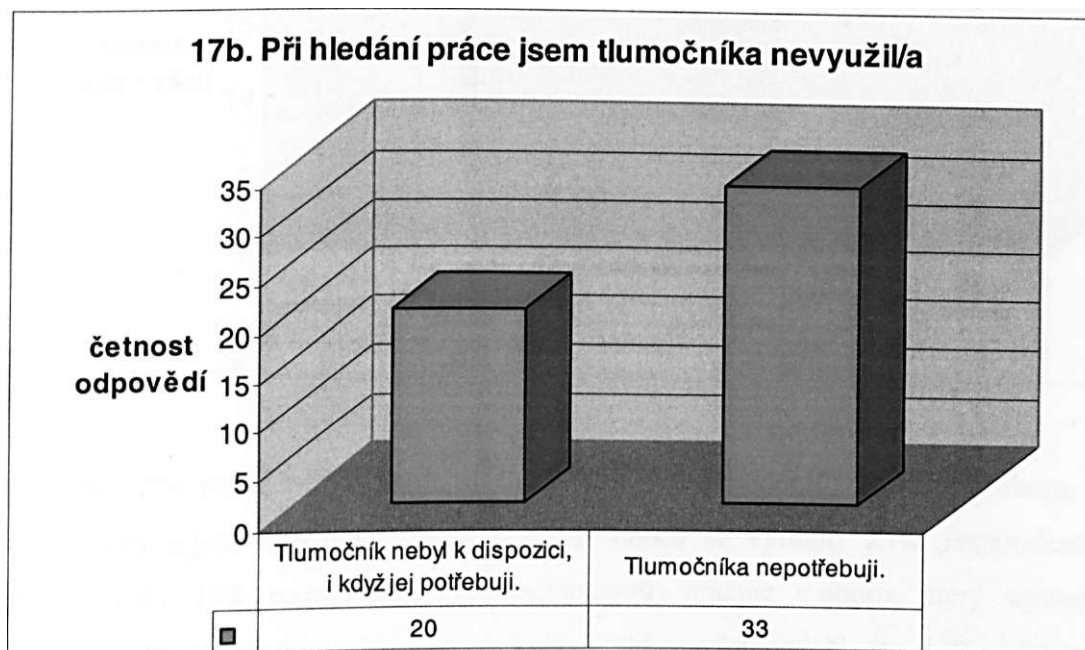
Při hledání práce využilo/nevyžilo tlumočníka 57% respondentů (38 respondentů). Tlumočníka při přijímací pohovoru využilo 27% respondentů (18 respondentů) a při podepisování smlouvy 14% respondentů (9 respondentů). 2% respondentů (1 respondent) využilo tlumočníka v jiné situaci.

Položka číslo 17b: Při hledání práce jsem nevyužil/a tlumočníka

Tabulka č. 16 Tlumočníka jsem při hledání práce nevyužil/nevyužila

Při hledání práce jsem tlumočníka nevyužil/a	absolutní četnost	relativní četnost
Tlumočník nebyl k dispozici, i když jej potřebuji.	20	38%
Tlumočníka nepotřebuji.	33	62%
celkem	53	100%

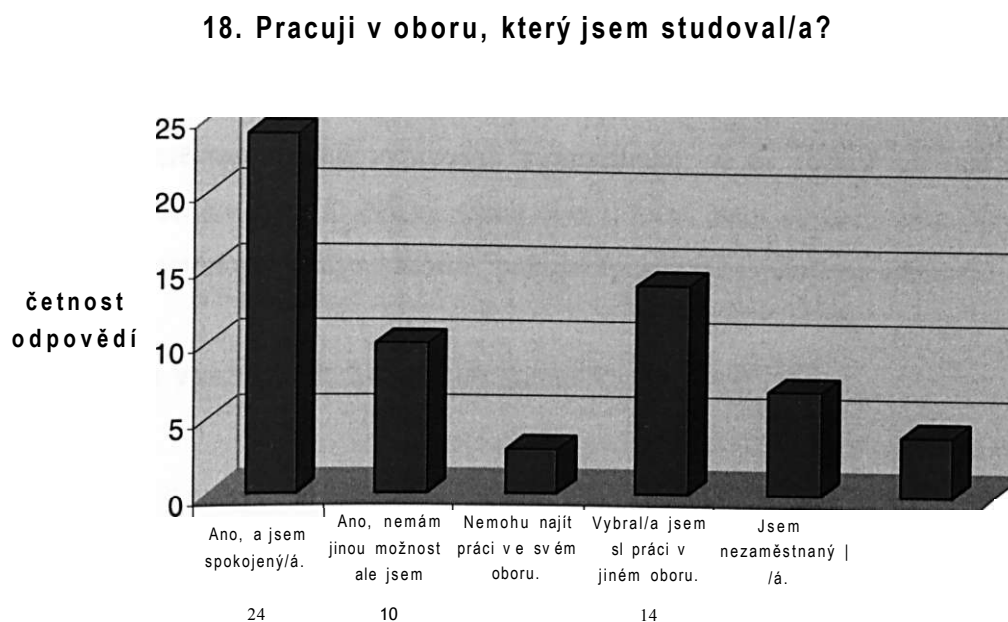
Graf č. 17 Při hledání práce jsem tlumočníka nevyužil/a

Z celkového počtu respondentů, kteří nevyužili tlumočníka při hledání práce, bylo 62% respondentů v situaci, kdy nebyl tlumočník k dispozici, i když jej potřebovali (20 respondentů). 38% respondentů uvedlo, že tlumočníka nepotřebuje (33 respondentů).

Položka číslo 18: Pracuji v oboru, který jsem studoval/a?

Graf č. 18 Pracuji v oboru, který jsem studoval/a?

Největší počet respondentů, a to 39% (24 respondentů) pracuje v oboru, který vystudovali a jsou spokojeni. Práci v jiném oboru si vybralo 23% respondentů (14 respondentů). 16% respondentů (10 respondentů) pracuje v oboru, který vystudovali, nemají jinou možnost a jsou nespokojeni. Nezaměstnaných je 11% respondentů (7 respondentů). V důchodu je 6% (4 respondenti) a práci ve svém oboru nemůže najít 5% respondentů (3 respondenti).

Položka číslo 19: Jaké profese jsem již vyzkoušel/a

Respondenti vyzkoušeli následující profese jako brigádu: prodavač v obchodě, osobní asistence lidem se zdravotním, mentálním postižením, žehlení prádla, lepení etiket na zboží, doplňování zboží, servis PC, realizování zahrad pro zákazníky, pekař, kuchař, učitel, lektor PC a pomocník při archeologickém výzkumu.

Profese, které respondenti vyzkoušeli v zaměstnání, se ve většině případů shodují s odpověďmi v položce číslo 8: Názvy všech oborů, které jsem **vystudoval/a**. Mezi další profese patří: redaktorka časopisu, kamelot, pokojská, uklízečka, prادلena a karosář.

Položka číslo 20: Využívám tlumočnicka při komunikaci v práci?

Graf č. 19 Využívám tlumočnicka při komunikaci v práci?

20. Využívám tlumočnicka při komunikaci v práci?						
četnost odpovědí	40					i
	30					
	20					
	10					
0		Ano, při jednání s	Ano, na pracovních	Ano, při ukončení	Ano, v jiné situaci.	Ne.
D		10	10	3	8	38

Nejvíce byla zastoupena skupina respondentů, kteří nevyužívají tlumočnicka při komunikaci v práci a to v 56% (38 respondentů). Shodně 14% respondentů (10 respondentů) využívá tlumočnicka při jednání s vedoucím/šéfem/ředitelem a na pracovních/firemních schůzích. 12% respondentů (8 respondentů) využívá tlumočnicka v jiné situaci. Nejméně respondentů 4% (3 respondenti) využilo tlumočnicka při ukončení pracovního poměru.

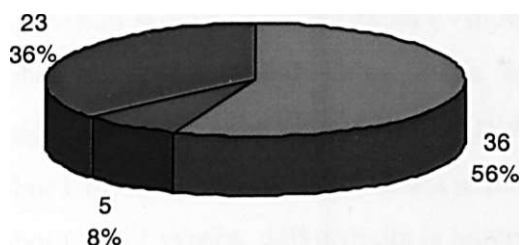
Položka číslo 21: Dotazník jsem vyplňoval/a

Tabulka č. 17 Dotazník jsem vyplňoval/a

Dotazník jsem vyplňoval/a	absolutní četnost	relativní četnost
sám/sama	36	56%
s pomocí tlumočníka	5	8%
s pomocí jiné osoby	23	36%
celkem	64	100%

Graf č. 20 Dotazník jsem vyplňoval/a

21. Dotazník jsem vyplňoval/a

- sám/sama
- s pomocí tlumočníka
- s pomocí jiné osoby

Z dotazovaných respondentů 56% (36 respondentů) vyplňovalo dotazník samostatně. 36% respondentů (23 respondentů) jej vyplnilo s pomocí jiné osoby a s pomocí tlumočníka 8% respondentů (5 respondentů).

7.4.2 Analýza výsledků dotazníku č. 2

Položka číslo 1: Vývoj učebních a studijních oborů pro žáky a studenty s postižením sluchu.

Velmi podrobně zpracovaný přehled maturitních a učebních oborů pro učeň a studenty s postižením sluchu, které vznikly po roce 1991 až do školního roku 2006-2007, předkládá Marie Komorná v knize Systémy vzdělávání osob se sluchovým postižením. Uvádím tedy jen nové učební obory, jež byly otevřeny později.

Školní rok 2008-2009

Střední škola, Základní škola a Mateřská škola v Hradci Králové:

- tříletý obor Umělecký truhlář, délku studia je možné prodloužit prostřednictvím individuálního vzdělávacího plánu (dále jen IVP),
- tříletý obor Umělecký řezbář, délku studia je možné prodloužit (IVP),
- tříletý obor Cukrář výroba, délku studia je možné prodloužit (IVP),
- tříletý obor Cukrářské práce.

Položka číslo 2: Co předcházelo otevření daného/daných oborů?

V podstatě se jedná o rozvalu školy před otevřením již existujících učebních a studijních oborů pro učeň a studenty s postižením sluchu.

SŠ pro sluchově postižené a odborné učiliště, Brno - nové obory vznikaly většinou z iniciativy vedení školy. Ještě pro upřesnění - v Odborném učilišti jsou především žáci s mentálním postižením nebo s poruchami učení, sluchově postižení žáci jsou zde pouze ojediněle. **MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené, České Budějovice** - jedná se o obor Sklenářské práce, který vznikl na základě vlastního úsudku vedení školy. Záměrem bylo žákům s postižením sluchu nabídnout obor, který je v praxi žádaný - s vysokou pravděpodobností pracovního uplatnění a žádná ze středních škol pro sluchově postižené jej

nenabízí. Tento obor není otevírán každoročně, ale jednou za tři roky. Učitel odborných předmětů se tedy po tři roky věnuje vzdělávání stejného počtu učňů.

SS, ZS a MS, Hradec Králové - otevření oborů v případě této střední školy předcházelo vlastní úsudek vedení školy, poptávka ze strany neslyšících a prostorové, materiálové a personální možnosti školy. **SŠ, Olomouc - Svatý Kopeček** - škola jednala dle vlastního úsudku vedení a poptávky od neslyšících. **SŠ prof. Zdeňka Matějčka, Ostrava-Poruba** - otevření oborů předcházelo získání informací od úřadu práce a vlastní úsudek vedení školy.

V případě oborů nabízených **OU pro žáky s více vadami, Praha - Belgická** a **SŠ, ZŠ a MŠ, Praha - Výmolová** školy uvedly jiné důvody, kterými bylo řešení osobní situace rodičů dětí s postižením. **SS, ZS a MS, Praha - Holečková** spolupracuje s VÚP a NUOV. **Gymnázium, ZŠ a MŠ, Praha - Ječná** - již v roce 1954 zde vznikla jedenáctiletá škola pro nedoslýchavé. Od roku 1969 nesla název Gymnázium pro mládež s vadami sluchu. Již od začátků je zde vyučováno orální metodou. **Valašské Meziříčí** - úzce spolupracuje s několika vysokými školami (např. Báňská v Ostravě). Ve spolupráci upravovali i skripta, přesto řada studentů studium „vzdala“. Nedokázali oddělit důležité informace od méně důležitých, byli zavaleni netříděnými informacemi. Bez tlumočnicků a bez kamarádů-pomocníků lze studium na vysoké škole zvládnout velmi obtížně.

Položka číslo 3: Zvažuje Vaše škola možnost otevření nového učebního/studijního oboru? Pokud ano, prosím napište důvody pro jeho otevření, název oboru, délku jeho studia a způsob ukončení studia.

Záměrem bylo zjistit, zda škola zvažuje otevření nového učebního nebo studijního oboru pro učně a studenty s postižením sluchu.

Střední škola, Základní škola a Mateřská škola v Hradci Králové jedná o povolení

- maturitního oboru Reprodukční grafik pro média,
- nástavbového oboru Podnikání.

Střední škola, Olomouc - Svatý kopeček zvažuje otevření nových učebních oborů, nejlépe v oboru gastronomie, ale již to nebudou obory výhradně pro sluchově postižené žáky. Ti budou integrováni mezi žáky s jiným zdravotním postižením. Chtěli požádat

o povolení studijního oboru Kuchař (čtyřletý s maturitou), ale tento obor není určený právě **pro žáky s tímto postižením, jednalo se o nesplnitelné zdravotní požadavky. Tudíž nemá škola vybrané žádné další konkrétní obory.**

Ostatní střední školy pro sluchově postižené v současné době nezvažují otevření nového učebního nebo studijního oboru. Důvody jsou především: úbytek dětí - je těžké naplnit obor daným minimálním počtem žáků, existence jiných škol pro sluchově postižené - velká šíře nabízených oborů, kapacita internátu - v případě nového oboru by bylo nutné navýšit kapacitu internátu, s tím jsou spojeny finanční výdaje, školy, jejichž zřizovatelem je Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT), musí jednat s MŠMT, což je velmi náročný a zdlouhavý proces vyžadující velké úsilí.

7.4.3 Statistické ověření výzkumných otázek

Ke statistickému zhodnocení dat byl použit test χ^2 (chí kvadrát). Výzkumné otázky byly zpracovány pomocí počítačového programu Microsoft Excel.

Test χ^2 zjednodušeně spočívá v tom, že předpokládaný výsledek je porovnán s naměřenými daty. Výsledná informace uvádí, kolik procent všech náhodných výběrů při očekávaném rozdělení pravděpodobnosti je odlišných od pozorovaného výsledku. Výsledná procenta jsou nazývána jako hladina spolehlivosti (p - value). Tato hladina spolehlivosti p je srovnána s hladinou významnosti α . V tomto případě byla zvolena hladina významnosti 0,05. To znamená, že je podstoupeno riziko maximálně 5%, že výzkumná otázka bude vyhodnocena špatně. Pokud je zjištěná hladina spolehlivosti menší než 0,05, zamítá se nulová výzkumná otázka o nezávislosti a potvrzuje se alternativní výzkumná otázka (Chráška, 2007).

Výzkumná otázka číslo 1

Z testu χ^2 (chí kvadrát) byla vypočtena hodnota spolehlivosti p 27%. Potvrzujeme proto nulovou výzkumnou otázku a zamítáme alternativní.

Závěr: Způsoby komunikace preferované respondenty s postižením sluchu, se neshodují se způsoby komunikace, které ve škole používali učitelé, přednášející.

Výzkumná otázka číslo 2

Z testu χ^2 (chí kvadrát) byla vypočtena hodnota spolehlivosti p 39%. Potvrzujeme proto nulovou výzkumnou otázku a zamítáme alternativní.

Závěr Udávané nejvyšší dosažené vzdělání respondentů s postižením sluchu nezávisí na věku, od kterého mají postižení sluchu.

Výzkumná otázka číslo 3

Z testu χ^2 (chí kvadrát) byla vypočtena hodnota spolehlivosti p 0%. Zamítáme proto nulovou výzkumnou otázku a přijímáme alternativní.

Závěr: Uvedené údaje o tom, zda respondenti pracují v oboru, který studovali, závisí na věku.

Výzkumná otázka číslo 4

Z testu χ^2 (chí kvadrát) byla vypočtena hodnota spolehlivosti p 4%. Zamítáme proto nulovou výzkumnou otázku a přijímáme alternativní.

Závěr: Způsob, jakým hledají respondenti zaměstnání, závisí na ovládnutí českého jazyka.

Výzkumná otázka číslo 5

Z testu χ^2 (chí kvadrát) byla vypočtena hodnota spolehlivosti p 3%. Zamítáme proto nulovou výzkumnou otázku a přijímáme alternativní.

Závěr: Délka údobí, během kterého po dokončení školy respondenti našli první práci závisí na využití tlumočnických služeb.

8. Diskuze

Pro své výzkumné šetření jsem si zvolila oblast pracovního uplatnění lidí s postižením sluchu a zaměřila jsem se především na vzdělávání. Vzdělání je jedním z hlavních rozhodujících činitelů o budoucím profesním životě člověka. Během shromažďování literatury jsem nezjistila, že by byl proveden rozsáhlý odborný výzkum zaměřený výhradně na profesní uplatnění lidí s postižením sluchu. Několik výzkumných šetření bylo provedeno ve formě bakalářských a diplomových prací studentů. V rámci své diplomové práce (rok 2004) provedl rozsáhlé anketární šetření v kraji Středočeském a Olomouckém Roman Kuda. Výzkumné šetření v rámci diplomové práce Ireny Šourkové (rok 2000) byl zaměřen na možnosti lidí se zdravotním postižením získat kvalifikaci a následné zaměstnání. Dotazníkovou anketu v této oblasti provedla Česká unie neslyšících (ČUN). Anketa proběhla pouze v oblastních organizacích ČUN. Její výsledky prezentovala na konferenci „Neslyšící očima veřejnosti aneb veřejnost očima neslyšících“ v roce 2003. Tato anketa byla zaměřena výhradně na nezaměstnanost neslyšících. Výzkumný ústav práce a sociálních věcí v Praze vydal v roce 2001 výsledky svého výzkumného šetření pod názvem Odborná příprava zdravotně postižené mládeže a její uplatnění na trhu práce.

Odborná surdopedická literatura se především zabývá preprimárním a primárním vzděláváním dětí a žáků s postižením sluchu. V této literatuře je většinou pouze stručně naznačena oblast pracovního uplatnění. Za její nedílnou součást považuji předprofesní přípravu již na základní škole a to ne pouze v posledních dvou ročnících. Vzhledem k historickým okolnostem, které jsem stručně nastínila v kapitole 4.2 Příprava na povolání v minulosti, kdy byli žáci s postižením sluchu směřováni do velmi úzkého okruhu učebních oborů a následně pracovních pozic, neprobíhala na školách pro tyto žáky určených žádná předprofesní příprava. Cílem předprofesní přípravy je pomoci dítěti najít své silné ale i slabé stránky, uvědomit si své schopnosti a možnosti za účelem správné volby dalšího studia, jež se stane přípravou pro zvolenou profesi. Rozhodnout by se měl žák sám. Bude to on, kdo se bude o danou profesi ucházet a poté ji vykonávat, ne jeho rodiče, učitelé či další, kteří by za něj rozhodli.

První cestu tedy spatřuji v přijetí rodičů svého dítěte, takového jaké ve skutečnosti je. Teprve tehdy, pokud jej opravdu přijmou se vším, mohou mu poskytnout zázemí a podmínky, jež povedou k jeho zdravému vývoji a vytvoření si pozitivní identity. Svou významnou roli zde hraje plnohodnotný komunikační prostředek, prostřednictvím kterého poznává svou rodinu, utváří své myšlení a vytváří si pohled a názory na okolní svět. Vyrosté z něj sebevědomý člověk mající dostatek důvěry ve vnější svět.

Druhou a třetí cestou je preprimární a primární vzdělávání v mnoha svých podobách a variantách. Své kladné i záporné stránky má dnešní trend integrovat děti do běžných mateřských a základních škol. Školy pro sluchově postižené se často liší ve způsobu komunikace, který uplatňují při vzdělávání dětí. Rozlišujeme tři základní přístupy: monolínvální, bilingvální a totální komunikaci. V nich lze spatřovat další pomyslné cesty. Integrace je tedy jednou z možností vedle vzdělávání ve školách speciálně určených dětem s postižením sluchu. Velmi záleží na osobnosti každého dítěte, zázemí, jež mu je schopna poskytnout rodina, a dalších faktorech. Je tedy nutné přistupovat individuálně, dle potřeb a možností dítěti, k rozhodnutí, zda jít cestou integrace.

Tak jako jsou navzájem mezi sebou odlišní lidé slyšící, jsou mezi sebou odlišní lidé s postižením sluchu. Nemůžeme tedy přístup, který je vhodný pro první dítě, automaticky použít u dítěte druhého. Vše je podrobněji uvedeno v kapitole 2 Uvedení do terminologie a kapitole 3 Kultura neslyšících.

Teprve čtvrtou cestu spatřuji v oblasti středního a středního odborného vzdělávání. Dle Andrey Hudákové je však při výběru školy potřeba vybírat nejen učební či studijní obor, ale i školu jako takovou. Střední školy v Hradci Králové, v Praze - Holečkově ulici, v Praze - Výmolově ulici, v Brně a ve Valašském Meziříčí jsou školy určené primárně pro žáky s vadami sluchu a jsou většinou součástí velkých komplexů speciálních škol pro sluchově postižené. Střední škola v Olomouci - Svatém Kopečku je určena pro žáky se sluchovým, se zrakovým a s mentálním postižením. Je to škola poměrně malá, dá se říci „rodinného typu“. Ještě menší a rodinnější je Odborné učiliště pro žáky s vadami v Praze - Belgické ulici. Jak název napovídá, vzdělávají se zde především žáci s kombinovanými vadami, přístup k žákům je individuální. Naproti tomu Střední školu prof. Zdeňka Matějčka v Ostravě navštěvuje mnoho stovek studentů a jen malá část z nich

jsou studenti s postižením sluchu (Nematuritní obory na středních školách pro sluchově postižené. *Unie*. 2006, roč. XV, č. 11 - 12, s. 19).

Pátou cestou tedy může být vyšší odborné či vysokoškolské vzdělání. Šestou cestu spatřuji v činnosti organizací v oblasti zaměstnávání lidí s postižením sluchu, organizací zabývajících se „volnočasovým“ a celoživotním vzděláváním lidí s postižením sluchu, organizací sluchově postižených a mnohých dalších, které jsem již neuvedla v kapitole 5 Organizace. Tímto se jim také omlouvám.

Sedmou cestou je přístup „nás“ lidí slyšících k lidem s postižením sluchu. Ať už jsme kýmkoli a kdokoli, mějme úctu, buďme především slušní, ohleduplní, tolerantní, trpěliví a nevytvářejme předsudky o lidech s postižením sluchu. Ba naopak, svou snahou porozumět těmto lidem a jejich světu předsudky o nich bouřejme.

Od teoretické části přejdeme k empirické. Přestože jsem provedla pilotáž před konečnou distribucí dotazníku číslo 1, nevyhnula jsem se mnohým nedostatkům a chybám, jež obsahuje. Až teprve při vyplňování dotazníků, které se často dělo v podobě strukturovaného rozhovoru s lidmi, jsem zjišťovala, jaké položky a upřesňující informace v dotazníku chybí. V položce číslo 9 chybí možnost základního vzdělání. Položka číslo 18 je také neúplná, schází v ní možnost pro případ, že člověk vykonává více než jedno zaměstnání a za druhé, že je v důchodu.

Vlastního dotazníkového šetření, zaměřeného na osoby s postižením sluchu, se zúčastnilo celkem 64 respondentů, z toho bylo 32 žen a 32 mužů. Vzniklé rozdělení mužů a žen je čistě náhodné. Počet respondentů byl zapříčiněn převážně osobní distribucí dotazníků.

Nejvíce byla zastoupena skupina od 29 do 39 let. Druhou nejpočetnější skupinou byli respondenti ve věku od 18 do 28 let. Nejméně byla zastoupena skupina 64 let a více a to jen čtyřmi respondenty. Ostatní dvě skupiny byly poměrně vyrovnané. Můžeme proto říci, že dotazníkové šetření není vyhraněno pouze pro určitou věkovou skupinu lidí s postižením sluchu.

Téměř nadpoloviční většina respondentů 63% byla N/neslyšících. Lidé nedoslýchaví tvořili 31% a lidí ohluchlých bylo pouhých 6%. Vzhledem k typu postižení sluchu tedy vznikl velmi nevyrovnaný poměr respondentů.

Respondenti, jež mají postižení sluchu od narození tvořili 74% z celkového počtu respondentů. Mírná většina respondentů (51%) nepoužívá sluchadlo ani kochleární implantát. Kochleární implantát měli pouze 4 lidé z celkového počtu 64 respondentů.

Český znakový jazyk preferovalo 54% respondentů a český jazyk 40% respondentů. Rozdělení zároveň odpovídá údaje o tom, jak respondenti umí/ovládají český znakový jazyk a český jazyk.

Z hlediska dosaženého vzdělání bylo nejvíce respondentů vyučených, a to přesná polovina. Následovali respondenti, jež dosáhli středoškolského vzdělání v 15%. Tři skupinky respondentů, jež dokončili vysokoškolské studium, dosud studují a ti, kteří měli základní vzdělání, byly ve velmi vyrovnaném počtu. Rozdělení zřejmě odpovídá nabízeným možnostem vzdělávání a profesí pro žáky a absolventy s postižením sluchu. Nejčastěji respondenti uváděli profese jako švadlena, strojní mechanik, elektrikář, čalouník, malíř a lakýrník, zámečnický a klempíř. Ze středních škol to bylo nejvíce gymnázium, zdravotnická škola - obor Zubní technik a škola průmyslová. Z vysokých škol například Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové a Univerzity Karlovy v Praze, Zahradnická fakulta Mendlovy zemědělské a lesnické univerzity v Brně, VŠCHT v Praze a Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze.

Na otázku, zda byli spokojeni se studiem, odpovědělo 63% respondentů ano a 37% nebylo spokojeno. Nejčastějším z důvodů nespokojenosti byla orální metoda komunikace, s ní spojená náročnost odezírání a častá únava, učitelům a přednášejícím respondenti nerozuměli, učitelé neznakovali, získali malé množství informací a v důsledku všeho uvedeného malá slovní zásoba. Spokojeni byli díky vstřícnému a zároveň přísnému přístupu učitelů, výborné partě kamarádů, studovaný obor na střední či vysoké škole je bavit, náročnost studia jim umožnila nabýt nové vědomosti a rozšířit „obzory“.

Velmi náročnou pro některé z respondentů byla otázka na možnost výběru jiného oboru, kdyby dobře slyšeli. Své spojitosti tento fakt jistě má s fantazií lidí prelingválně neslyšících, u nichž nebyla fantazie rozvíjena od raného dětství prostřednictvím vyprávěných pohádek. Mezi rodiči a dětmi nevznikl vhodný společný komunikační systém a svou roli zde také sehrály v dřívějších dobách internáty. Bylo tedy náročné představit si tu možnost, že by slyšeli, náročné bylo vrátit se zpět do dětských let a vzpomenout si, čím chtěli být, jakou profesi si přáli jednou v budoucnosti vykonávat. Mnoho respondentů proto

odpovědělo, že by si vybrali obor jiný, ale nevěděli jaký. Musím však přiznat jak je pro mne těžké představit si, že dříve bylo zbytečné vytvářet si představy o tom, co jednou budu studovat, když realita umožňovala velmi úzký okruh oborů a to téměř výhradně učebních.

V případě otázky jaký komunikační systém ve škole používali učitelé, přednášející odpovědělo 83% respondentů český jazyk - mluvili a psali. Tento způsob komunikace vyhovoval 51% respondentů a 49% nevyhovoval. Zjištěný fakt je lidem, kteří se snaží prosadit změny ve vzdělávání lidí s postižením sluchu, velmi dobře známý. Tímto šetřením byl opět potvrzen.

První práci po dokončení školy se podařilo najít ihned téměř třem čtvrtinám dotázaných. Práci našli převážně sami, prostřednictvím kamarádů a svých rodin. Tlumočnických služeb většinou nevyužili. Často mne upozorňovali na fakt, že dříve tlumočníci neexistovali, tudíž ani dnes nejsou zvyklí tlumočnické služby využívat. Přes překážky především komunikační pracují mnozí v oboru, který vystudovali, a jsou spokojení, případně si vybrali práci v jiném oboru. Některým se však práci v oboru nepodařilo najít, jsou nezaměstnaní a pouze čtyři respondenti uvedli, že jsou v důchodu.

Dotazník číslo 1 obsahoval 21 položek; ne všechny jsem zde shrnula, mnohé jsou více přehledné v podobě grafů a tabulek. Některé ze závěrů dotazníku číslo 2 jsou již obsaženy v podkapitole 7.4.2 Analýza výsledků dotazníku č. 2, ty zbylé jsou součástí výše uvedeného shrnutí dotazníku číslo 1. Vlivem širší dotazníkového šetření je diskuze poněkud rozsáhlejší.

Závěr

Diplomová práce se zabývá předprofesní a profesní přípravou lidí s postižením sluchu a jejich možnostmi uplatnění na otevřeném trhu práce.

Cílem mé práce bylo zjistit, jakým potížím včetně jejich důsledků čelí lidé s postižením sluchu, v průběhu školních let a následně při hledání zaměstnání. Také zjistit informace od středních škol pro sluchově postižené, zda spolupracují s úřady práce, agenturami profesního poradenství a organizacemi, které se zabývají celoživotním vzděláváním lidí s postižením sluchu.

Pro svou práci jsem si stanovila pět výzkumných otázek:

Prostřednictvím první výzkumné otázky jsem zjistila, že způsoby komunikace preferované respondenty s postižením sluchu, se neshodují se způsoby komunikace, které ve škole používali učitelé, přednášející. Zjištěné údaje odpovídají reálnému stavu vzdělávání žáků a studentů s postižením sluchu.

Druhá výzkumná otázka zjišťovala, zda nejvyšší dosažené vzdělání respondentů s postižením sluchu závisí na věku, od kterého mají postižení sluchu. Nezávisí.

Cílem třetí výzkumné otázky bylo zjistit, zda existuje závislost mezi věkem a skutečností, zda pracují respondenti s postižením sluchu v oboru, který studovali. Ano, existuje. Potvrdily se informace o situaci na trhu práce, že klesá poptávka po pracovních místech, která nevyžadují velkou kvalifikaci a která až dosud tvořila převažující pracovní příležitosti pro občany s postižením sluchu.

Čtvrtá výzkumná otázka zjišťovala vztah mezi způsobem, jakým hledají respondenti s postižením sluchu zaměstnání, a jejich ovládáním českého jazyka. Je zde velmi úzký vztah. Většina potencionálních zaměstnavatelů nemá ponětí, tedy ani nezná způsoby a pravidla komunikace s osobami s postižením sluchu a jejich specifické potřeby. Nejsou jediní, neznají je ani mnozí přednášející, kteří přednášejí a především ústně zkouší studenty s postižením sluchu.

Pátá výzkumná otázka zjišťuje závislost mezi délkou údobí, během kterého po dokončení školy respondenti našli první práci, a využitím tlumočnických služeb během hledání práce. Tato otázka zároveň potvrdila otázku předchozí.

Výsledky, které vyplynuly z informací od respondentů, nejsou nijak překvapivé, předpokládala jsem je, ale nemohu je považovat za pozitivní. Při jejich zpracování jsem si připadala jako v začarovaném kruhu. Kudy z tohoto kruhu ven?

Především naší snahou porozumět a domluvit se, která nezůstane pouhou snahou, ale budeme ji postupně, třeba po malých částech uskutečňovat, můžeme rozmotat klubko nedorozumění, na nich postavených předsudků, které se nám mnohdy můžou jevit jako onen začarovaný kruh. Není podstatné, zda ovládám znakový jazyk, důležité jsou vzájemné vztahy, jsou-li založeny na vzájemné úctě a důvěře.

Seznam použité literatury a pramenů

1. APPN, o. s. [online] [cit. 8. března 2009]. Dostupné na WWW:
<<http://www.appn.cz>>
2. *Augustin - Středisko podpory pro studenty se specifickými potřebami*, [online]. PedfUHK, 2008 [11. března 2009]. Dostupné na WWW: <<http://pdf.uhk.cz/augustin>>
3. BMŠ PIPAN. [online] [cit. 8. března 2009]. Dostupné na WWW:
<<http://www.pipan.cz>>
4. *Centrum pro znevýhodněné studenty SLUNEČNICE*, [online], StudiuniBezBarrier.eu, 2009 [cit. 11. března 2009]. Dostupné na WWW:
<http://handicap.vsb.cz/wiki/index.php/Centrum_pro_znev%C3%BDhodn%C4%9Bn%C3%A9_studenty_SLUNE%C4%8CNICE>
5. Co je to kultura neslyšících? *Info-Zpravodaj Magazín*. 2005, roč. 13, č. 4, s. 3.
6. *Simultánní přepis mluvené řeči*. [online], Praha: Česká unie neslyšících, 2006 [cit. 11. března 2009]. Dostupné na WWW: <<http://prepis.cun.cz>>
7. DACHOVSKÝ, J. Nezaměstnanost neslyšících - výsledek ankety. In *Konference "Neslyšící očima veřejnosti aneb veřejnost očima neslyšících": sborník*. Praha: Česká unie neslyšících; 2003, s.62-69.
8. EQUAL. [online]. Iniciativa Společenství EQUAL, 2006 [cit. 16. března 2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.equalcr.cz>>
9. FENCLOVÁ, J. a kol. *Ve světě sluchového postižení: Informační a vzdělávací publikace (nejen) pro zdravotnický personál o životě a potřebách neslyšících*,

nedoslýchavých a ohluchlých lidí a lidí s kochleárním implantátem. Praha: FRPSP - Středisko rané péče Tamtam, 2005. ISBN 80-86792-27-7.

10. FRPSP, o. s. [online] [cit. 8. března 2009]. Dostupné na WWW:
<<http://www.frpsp.cz>>

11. HELPNET. [online] [cit. 16. března 2009]. Dostupné na WWW:
<<http://www.helpnet.cz>>

12. HOUDKOVÁ, Z. *Sluchové postižení u dětí - komplexní péče.* Praha: Triton, 2005. ISBN 80-7254-623-6.

13. HRUBÝ, J. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu 1. díl.* 2. přepracované a rozšířené vyd. Praha: FRPSP, 1999. ISBN 80-7216-096-6.

14. HRUBÝ, J. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu 2. díl.* Praha: FRPSP, 1998. ISBN 80-7216-075-3.

15. CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu: Základy kvantitativního výzkumu.* Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

16. JABŮREK, J. *Bilingvální vzdělávání neslyšících.* Praha: Septima, 1998. ISBN 80-7216-052-4.

17. *Jak komunikovat s neslyšícím klientem,* [online], Praha : Vzdělávací institut ochrany dětí, o. p. s., 2007 [cit. 7. března 2009]. Dostupné na WWW:
<<http://www.viod.cz/editor/assets/download/neslysici.pdf>>

18. *Jak na trh práce: Informační brožura pro neslyšící uchazeče o zaměstnání.* Praha: Národní rada osob se zdravotním postižením, 2008.

19. JAZYKOVÉ CENTRUM ULITA, [online] [cit. 8. března 2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.jazykove-centrum-ulita.cz>>
20. KOLLEROVA, L. *Kvalita života osob s mentálním postižením v období mladé dospělosti*. Praha, 2008. 143s, 22 s. příl. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova v Praze. Pedagogická fakulta. Katedra speciální pedagogiky.
21. KOMORNÁ, M. *Systémy vzdělávání osob se sluchovým postižením v ČR a specifika vzdělávacích metod při výuce*. Praha: ČKTZJ, 2008. ISBN 978-80-87218-18-1.
22. KUDA, R. *Uplatnění sluchově postižených na trhu práce ve Středočeském a Olomouckém kraji*. Hradec Králové, 2004. 115s., 14 s. příl. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Hradec Králové. Pedagogická fakulta. Katedra sociální pedagogiky.
23. LEJSKA, M. a kol. *Základy praktické audiologie a audiometrie*. Brno: IDVZP, 1994. ISBN 80-7013-178-0.
24. LEXOVÁ, G. *Jak hledat práci se sluchovým postižením*. České Budějovice: Svaz neslyšících a nedoslýchavých v ČR Krajská organizace České Budějovice, 2006, s. 10-11.
25. Listina základních práv a svobod [online]. Praha : Parlament České republiky [cit. 28. ledna 2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>>
26. MATĚJČEK, Z. *Psychologie nemocných a zdravotně postižených dětí*. 3. přeprac. vyd. Praha: H&H, 2001. ISBN 80-86022-92-7.
27. *Metodické pokyny pro zpracování DP* [online]. Praha: PedfUK, 2007 [cit. 20. ledna 2009]. Dostupné na WWW: <<http://it.pedf.cuni.cz/metodika/index.php>>
28. *Minimální standardy podpory poskytované studentům a uchazečům o studium se speciálními potřebami na Univerzitě Karlově : Opatření rektora č. 25/2008*. [online].

Praha: PedfUK, 2008 [cit. 31. března 2009]. Dostupné na WWW:

<<http://www.cuni.cz/UK-3053.html>>

29. Nematuritní obory na středních školách pro sluchově postižené. *Unie*. 2006, roč. XV, č. 11 - 12, s. 19.

30. *Neslyšící svět nejen neslyšícíma očima*, [online], ruce.cz, 2004 - 2009 [cit. 7. března 2009]. Dostupné na WWW: <<http://ruce.cz/clanky/163>>

31. *Okénko do kultury neslyšících: z cyklu Slyšitelné ticho*, [online], ruce.cz, 2004-2009 [cit. 28. ledna 2009]. Dostupné na WWW: <<http://ruce.cz/clanky/279>>

32. PRÁCE PRO ZP. [online]. Informační a vzdělávací portál zaměřený na potřeby osob se zdravotním postižením a na jejich uplatnění na trhu práce [cit. 14. března 2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.praceprozp.cz/hledani-prace/seznam-zvlaste-vhodnych-pracovnich/sluchove-postizeni.html>>

33. *Právní úprava vzdělávání*, [online]. Rytmus, o. s., 2009 [cit. 16. března 2009]. Dostupné na WWW: <http://www.rytmus.org/produkty/Pravni_uprava_vzdelavani.pdf>

34. Problematika zaměstnanosti osob se sluchovým postižením. *Info-Zpravodaj Magazín*. 2005, roč. 13, č. I, s. 12-15.

35. *Project HQL: Hearing and Quality of Life*. [online], Seattle Quality of Life Group, University of Washington, School of Public Health, Department of Health Services [cit. 26. března 2009]. Dostupné na WWW: <<http://depts.washington.edu/yqol/projects/cuiTent.htm#HQL>>

36. *Představuje se Česká unie neslyšících, oblastní organizace Praha*, [online], ruce.cz, 2004 - 2009 [cit. 8. března 2009]. Dostupné na WWW: <<http://ruce.cz/clanky/454>>

37. PTÁČKOVÁ, K. *Identita neslyšících : Surdopedie II., přednáška*, [cit. 21. dubna 2008]. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta. Katedra speciální pedagogiky, 2008.

38. PYRAMIDA - centrum podpory studentům se speciálními potřebami, [online]. Ostravská univerzita v Ostravě, 2008 [cit. 11. března 2009]. Dostupné na WWW: <<http://pyramida.osu.cz>>

39. *Qualification of educational staff working with hearing impaired children (QESWHIC): Kapitola 1 Sluchové postižení - Možnosti edukace*. [online], The QESWHIC Project [cit. 7. března 2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.lehn-acad.net/downloads/letterO1cz.pdf>>

40. SILOVSKÁ, Z.; RERYCHOVÁ, J.; SIRŮČKOVÁ, Š. *Adresář služeb nejen pro neslyšící*. 9. aktualizované vyd. Praha: FRPSP, 2007. ISBN 978-80-86792-20-0.

41. SOURALOVÁ, E. Vysokoškolská příprava studentů se sluchovým postižením. In *Konference "Neslyšící očima veřejnosti aneb veřejnost očima neslyšících": sborník*. Praha: Česká unie neslyšících; 2003, s. 107-109.

42. STRNADOVÁ, V. *Současné problémy české komunity neslyšících I.: Hluchota a jazyková komunikace*. Praha: FF UK, 1998. ISBN 80-85899-45-0.

43. *Studenti s vadou sluchu: možnosti studia po střední škole*, [online], ruce.cz, 2004 - 2009 [cit. 30. října 2008]. Dostupné na WWW: <<http://ruce.cz/clanky/169>>

44. *Svět neslyšících - část II*. [online], ruce.cz, 2004 - 2009 [cit. 8. března 2009]. Dostupné na WWW: <<http://ruce.cz/clanky/1/2>>

45. ŠEDIVÁ, Z. *Psychologie sluchově postižených ve školní praxi*. Praha: Septima, spol. s r. o., 2006. ISBN 80-7216-232-2.

46. ŠIKULOVA, R.; MRÁZOVÁ, E.; WEDLICHOVÁ, I. *Pomáháme žákům s výběrem vzdělávací a profesní dráhy: Metodická příručka pro učitele základních škol*. Most: Nakladatelství Hněvín, 2007. ISBN 978-80-86654-20-1.

47. STEFKOVA, E. *Vybrané problémy při uplatnění absolventů SŠ pro sluchově postižené*. Brno, 2006. 55s., 10 s. příl. Bakalářská práce (Bc.). Masarykova univerzita. Pedagogická fakulta. Katedra speciální pedagogiky, [online] [cit. 8. března 2009]. Dostupné na WWW: <http://is.muni.cz/th/81233/pedf_b/bakal._prace_h.txt>

48. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.

49. ZACHAROVÁ, E.; HERMANOVÁ, M.; ŠRÁMKOVÁ, J. *Zdravotnická psychologie*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2068-5.

50. *Základy fyziologické akustiky, audiometrie*. [online]. Ústav lékařské biofyziky [cit. 7. března 2009]. Dostupné na WWW: <<http://ulb.upol.cz/praktikum/audnav.pdf>>

51. Zákon č. 384/2008 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob. [online], epravo.cz, a.s., 1999-2009. ISSN 1213-189X. [cit. 15. prosince 2008]. Dostupné na WWW: <<http://www.epravo.cz/top/zakony/sbirka-zakonu/predseda-vlady-vyhlasuje-uplne-zneni-zakona-c-1551998-sb-o-znakove-rci-a-o-zmene-dalsich-zakonu-jak-vyplyva-ze-zmen-provedenych-zakonem-c-3842008-sb-16876.html>>

52. ZIKL, P. Možnosti studia studentů s vadou sluchu na Univerzitě Hradec Králové. In *Konference "Neslyšící očima veřejnosti aneb veřejnost očima neslyšících": sborník*. Praha: Česká unie neslyšících; 2003, s. 69-73.

Seznam tabulek

Tabulka č. 1	Hodnocení velikosti ztráty sluchu podle Fowlera.....	24
Tabulka č. 2	Hodnocení velikosti ztráty sluchu podle BIAP.....	25
Tabulka č. 3	Sluchové ztráty - projevy a diagnostické stupně - WHO.....	26
Tabulka č. 4	Přehled středních škol pro studenty s postižením sluchu.....	43
Tabulka č. 5	Seznam pracovních pozic vhodných pro neslyšících.....	45
Tabulka č. 6	Přehled studijních oborů pro studenty s postižením sluchu.....	46
Tabulka č. 7	Přehled učebních oborů pro studenty s postižením sluchu.....	47
Tabulka č. 8	Pohlaví respondentů.....	7g
Tabulka č. 9	Věk respondentů.....	79
Tabulka č. 10	Typ postižení sluchu.....	80
Tabulka č. 11	Od kolika let mám postižení sluchu?.....	81
Tabulka č. 12	Používám sluchadla?.....	82
Tabulka č. 13	Jaký způsob komunikace preferuji/upřednostňuji?.....	83
Tabulka č. 14	Způsob komunikace, který ve škole používali učitelé, přednášející.....	90
Tabulka č. 15	Po dokončení školy jsem první práci našel/našla.....	93
Tabulka č. 16	Tlumočnicka jsem při hledání práce nevyužil/nevyužila.....	96
Tabulka č. 17	Dotazník jsem vyplňoval/a..	

Seznam grafů

- Grafč. 1 Pohlaví respondentů
- Grafč. 2 Věk respondentů
- Grafč. 3 Typ postižení sluchu
- Grafč. 4 Od kolika let mám postižení sluchu?
- Grafč. 5 Používám sluchadla?
- Grafč. 6 Jaký způsob komunikace upřednostňuji?
- Grafč. 7 Jak ovládám/umím český jazyk a český znakový jazyk?
- Grafč. 8 Nejvyšší dosažené vzdělání
- Grafč. 9 Byl/a jsem spokojený/á se studiem?
- Grafč. 10 Kdybych dobře slyšel/a, vybral/a bych si
- Grafč. 11 Jaký způsob komunikace ve škole používali učitelé, přednášející?
- Graf č. 12 Způsob komunikace ve škole, který používali učitelé, vyhovoval/nevyhovoval
- Grafč. 13 Simultánní přepis mluvené řeči
- Grafč. 14 Po dokončení školy jsem první práci **našel**/našla
- Grafč. 15 Práci jsem si našel/našla
- Grafč. 16 Při hledání práce jsem využil/a tlumočnicka
- Grafč. 17 Při hledání práce jsem tlumočnicka nevyužil/a
- Grafč. 18 Pracuji v oboru, který jsem studoval/a?
- Grafč. 19 Využívám tlumočnicka při komunikaci v práci?
- Grafč. 20 Dotazník jsem vyplňoval/a

Seznam příloh

Příloha č. 1: Dotazník 1

Příloha č. 2: Dotazník 2

Dobrý den,

jmenuji se Lenka Raisrová, jsem studentkou 5. ročníku speciální pedagogiky na pedagogické fakultě Univerzity Karlovy. Pro diplomovou práci sbírám informace od absolventů učebních i studijních oborů, kteří mají sluchové postižení.

Ráda bych zjistila, jak byli spokojeni se studiem na škole a jak se uplatnili na trhu práce.

Výsledky dotazníku budou uvedeny v mé diplomové práci, budou dostupné všem středním školám pro sluchově postižené v České republice, tedy i učitelům a v případě zájmu také studentům a veřejnosti. Informací z oblasti uplatnění osob s postižením sluchu na trhu práce není mnoho, proto bych ráda svou prací přispěla k širšímu zájmu o tuto oblast a poskytla informace dalším studentům a lidem, kteří se o tuto oblast zajímají.

Prosím Vás o spolupráci s vyplněním otázek v dotazníku. Když tento dotazník vyplníte, pomůžete mi tím získat pravdivé údaje, které zatím nebyly touto cestou zpracovány a zveřejněny. V dotazníku nemusíte uvádět své jméno. Pokud to ale bude Vaším přáním, a pokud mi napíšete své jméno a příjmení, ráda Vás uvedu mezi lidmi, kteří mi pomáhali se získáváním údajů. Za spolupráci Vám předem velice děkuji.

DOTAZNÍK

1. Jsem . a) Žena b) Muž

2. Můj věk.

- a) 18-28
- b) 29-39
- c) 40-50
- d) 51-63
- e) 64 a více

3. Jsem a) N/neslyšící b) nedoslýchavý/á c) ohluchlý/á

4. Od kolika let mám postižení sluchu?

- a) od narození
- b) získané do 3 let věku
- c) od 3 do 6 let věku
- d) od 7 do 12 let věku
- e) později

5. Používám sluchadla?

- a) jedno sluchadlo
- b) dvě sluchadla
- c) kochleární implantát
- d) nepoužívám sluchadlo, ani kochleární implantát

6. Jaký způsob komunikace preferuji/upřednostňuji?

a) český jazyk b) český znakový jazyk c) jiný (napište jaký)

7. Jak ovládám/umím

• **český jazyk**

- a) velmi dobře
- b) dobře
- c) málo
- d) velmi málo
- e) vůbec neovládám

• **český znakový jazyk**

- a) velmi dobře
- b) dobře
- c) málo
- d) velmi málo
- e) vůbec neovládám

8. Názvy všech oborů, které jsem vystudoval/a:

9. Mé nejvyšší dosažené vzdělání.

- a) mám výuční list
- b) mám maturitu
- c) dokončil/a jsem studium na VOŠ
- d) dokončil/a jsem studium na VS
- e) dosud studuji (uveďte, jakou školu)

10. Byl/a jsem spokojený/á se studiem?

a) Ano. Napište, v čem a proč jste byl/a spokojený/á

b) Ne. Napište, v čem a proč jste byl/a nespokojený/á

11. Kdybych dobře slyšela, vybral/a bych si

- a) stejný obor
- b) jiný obor (napište, jaký)

12. Jaký způsob komunikace ve škole používali učitelé, přednášející?

- a) český jazyk - mluvili a psali
- b) znakovanou češtinu
- c) český znakový jazyk
- d) kombinaci předchozích způsobů (jakou)

13. Způsob komunikace ve škole, který používali učitelé mi

- a) Vyhovoval
- b) Nevyhovoval (uveďte, proč)

14. Kdyby během výuky ve škole bylo všechno, co říkají učitelé a spolužáci přepisováno a promítáno na plátno u tabule nebo na monitor počítače,

- a) bylo by to pro mne užitečné
- b) nemělo by to pro mne žádný význam
- c) nevím

15. Po dokončení školy jsem první práci našel/našla.

- a) ihned
- b) do půl roku
- c) do jednoho roku
- d) do dvou let
- e) do pěti let
- f) ještě jsem práci nenašel/nenašla

16. Práci jsem si našel/našla.

- a) **Sám/sama.**
- b) **Pomohl mi úřad práce.**
- c) **Pomohli mi kamarádi/známí.**
- d) **Pomohla mi pracovní agentura.**
- e) Jiná možnost - napište ji

17. Při hledání práce jsem

Využil/a tlumočníka

- a) Ano, při přijímacím pohovoru.
- b) Ano, při podepisování smlouvy.
- c) Ano, ale v jiné situaci (napište v jaké situaci)
- d) Ne, tlumočníka jsem nevyužil/a.**

Nevyužil/a tlumočníka

- a) tlumočník nebyl k dispozici, i když jej potřebuji**
- b) tlumočníka nepotřebuji

18. Pracuji v oboru, který jsem studoval/a?

- a) Ano, a jsem spokojený/spokojená
- b) Ano, nemám jinou možnost, ale jsem nespokojený/nespokojená
- c) Nemohu najít práci ve svém oboru**
- d) Vybral/a jsem si práci v jiném oboru (v jakém)**
- e) Jsem nezaměstnaný/nezaměstnaná

19. Jaké profese jsem již vyzkoušel/a

- a) jako brigádu
- b) profese v zaměstnání

20. Využívám tlumočníka při komunikaci v práci?

- a) Ano, při jednání s vedoucím/šéfem/ředitelem.
- b) Ano, na pracovních/firemních schůzích.
- c) Ano, při ukončení pracovního poměru.
- d) Ano, v jiné situaci (napište v jaké situaci)
- e) Ne.

21. Dotazník jsem vyplňoval/a.

- a) sám/sama
- b) s pomocí tlumočníka
- c) s pomocí jiné osoby

Děkuji Vám za vyplnění dotazníku ©

Dobrý den,

jsem studentkou 5. ročníku speciální pedagogiky na pedagogické fakultě Univerzity Karlovy. Tímto bych Vás ráda poprosila o trochu Vašeho času a o pomoc při tvorbě diplomové práce na téma Uplatnění neslyšících na trhu práce. Prosím Vás o vyplnění přiloženého dotazníku.

Předem Vám velice děkuji za spolupráci

Lenka Raisrová

Prosím vepište svou odpověď / odpovědi. V případě volby z možností označte barevně text.

1. Chronologicky seřazené obory, které naše škola nabízí studentům se sluchovou vadou od školního roku 1991/1992 do současnosti. Tedy školní rok, kdy byl obor poprvé otevřen + název oboru, délka studia a způsob ukončení studia.
2. Co předcházelo otevření daného/daných oborů?
 - a) Získání informací od úřadu práce.
 - b) Poptávka ze strany neslyšících.
 - c) Vlastní úsudek/rozhodnutí.
 - d) Kombinace předchozích. Vepište prosím kombinaci.
 - e) Jiná možnost. Prosím, napište jaká.
3. Zvažuje Vaše škola možnost otevření nového učebního/studijního oboru? Pokud ano, prosím napište důvody pro jeho otevření, název oboru, délku jeho studia a způsob ukončení studia.